DIÁK KÖNYVTÁR
Szerk. ACZÉL DEZSŐ

65. szám.

TITUS LUCRECIUS CARUS
MARCUS VALERIUS MARTIALIS
SEXTUS PROPERTIUS

Praeparátió forditás és
nyelvtani magyarázatok.

Forditotta és magyarázta:
ACZÉL DEZSŐ

I. FÜZET.

T. LUCRETIUS CARUS. M. V. MARTIALIS.

BUDAPEST, 1940.
ACZÉL TESTVÉREK
ÁRA 60 FILLÉR

TARTALOMJEGYZÉK.

Titus Lucretius Carus.

Marcus Valerius Martialis.

TITUS LUCRETIUS CARUS.
MARCUS VALERIUS MARTIALIS.
SEXTUS PROPERTIUS.

Praeparatio, fordítás
és nyelvtani magyarázatok.

Fordította és magyarázta:
ACZÉL DEZSŐ

I. Füzet.

T. Lucretius Carus.
M. V. Martialis.

BUDAPEST, 1940.
ACZÉL TESTVÉREK

Felelős kiadó: Aczél Béla

Róna Ferenc nyomdai műintézete,
Budapest, VII., Vörösmarty-utca 5.

Titus Lucretius Carus.

De rerum natura.

(A természet rendje)

a) *Szavak.*

Aeneades, ae, m., Aeneas fia, utóda; plur, *aeneadák,* rómaiak
genetrix, icis, f., *(ős)anya,* szülő
voluptas, tatis, f., gyönyőr, *gyönyörűség;* élvezet
almus, 3, tápláló, *áldott,* jóságos, kegyes; üditő
subter = sub
labor, 3, lapsus sum, lecsúszik; sülyed; folyik, esik, húll; labens, ntis, *vándorló*
signum, i, jel, jelvény, hadizászló; itt: *csillag*
mare navigerum, hajószántotta tenger
frugifer, era, erum, *termékeny,* gyümölcsöző, jövedelmező
concelebro, 1, gyakran meglátogat; *benépesít*
animans, ntis, lelkes, élő, eleven; mint főnév: *élőlény,* állat
5. concipio, 3, cepi, ceptum, összefog; felfog, megért; pass. *életet nyer*
viso, 3, visi, megtekint, - szemlél; *lát*
lumen, inis, n., fény, világosság; lumina solis, napfény, *napvilág*
exorior, 4, ortus sum, ered, támad, keletkezik; *életre kel*
fugio, 3, fugi, (fugiturus), fut, menekül, (el) szabadul; elillan, *menekszik*
nubila, orum, felhők; borús, esős idő
adventus, us, érkezés, eljövetel; adventumque tuum, *jöttödre*
suavis, e, kellemes, kedves; *illatos*

daedalus, 3, művészien, *mesterien alkotott*
tellus, uris, f., *föld;* tartomány, vidék
summitto, 3 misi, missum, leereszt, - bocsát; *vki elé szór*
rideo, 2, risi, risum, nevet, *mosolyog*
aequor, oris, n., síkság, sík; tenger, a tenger színe, *hullám*
pontus, i, mélység, *tenger*
placatus, 3, megengesztelt, - nyugodott, csendes, *derűs*
niteo, 2, nitui, fénylik, *ragyog,* tündöklik
diffundo, 3, fudi, fusum, szétönt, ki-; diffusum lumen, *fényözön*
10. simul, együtt, egyszerre; simul ac, *mihelyt*
species, ei, nézés, látás; külalak, látvány
patefacio, 3, feci, factum, kinyit, feltár ; pass. *kibontakozik*
vernus, 3, tavaszi; species verna diei, *a tavaszi nap pompája*
resero, 1, kinyít, fel- ; pass. *elszabadúl*
vigeo, 2, vigui, jó erőben van, virágzó állapotban van; *erőre kap*
genitabilis, e, termékenyítő
aura, ae, szellő, szél, *fuvalom*
aërius, 3, légi ; *égi*
volucris, is, f., madár
significo, 1, jelt ad, jelent, hirdet; *köszönt*
initus, us, (meg)érkezés
percello, 3, culi, culsum, lök, taszít; *megrendít* - rémít
cor, cordis, n., *szív ;* érzés
vis, vim, vi, plur. vires, ium, f., erő, erőszak, *hatalom*
ferus, 3, vad, *szilaj ;* durva, műveletlen
pecus, udis, f., *barom,* marha
persulto, 1, ugrál, *ugrándoz ;* bebarangol — jár
pabulum, i, takarmány, eleség; itt: *legelő*
laetus, 3, víg, vidám, örvendező; kövér, *zöldelő*
15. rapidus, 3, ragadó, *rohanó;* gyors, sebes

trano, 1, *átúszik;* áthajóz
amnis, is, m., folyam, *folyó;* folyóvíz
lepos, oris, m., kellem, kedvesség, finomság; capta lepore, *elbájolva kedvességedtől*
sequor, 3, secutus sum, *követ,* kisér; üldöz
cupidus, 3, vágyó, *sóvárgó,* mohó
induco, 3, duxi, ductum, (be)*vezet,* - visz
pergo, 3, perrexi, perrectum, tovább halad, folytat; *igyekszik*
denique, végre, *végtére,* végül
rapax, acis, ragadó, *sebes*
frondifer, 3, lombos
vireo, 2, virui, *virul,* zöldel
incutio, 3, cussi, cussum, *beleönt,* - üt
blandus, 3, nyájas, hízelgő; megnyerő, kellemes; *mámorító*
pectus, oris, n., mell, kebel, *szív*
20. efficio, 3, feci, fectum, kieszközöl, létrehoz, teljesít; okoz, *elér*
generatim, általában, általánosságban; *fajok szerint*
saec(u)lum, i, nemzedék, *fajta;* kor, évszázad
propago, 1, kiterjeszt, - nyújt; *szaporít,* tenyészt
rerum natura, nagy természet
solus, 3, egyedüli, egyetlen *egymaga*
guberno, 1, *kormányoz,* igazgat; vezet, intéz
dius, 3, isteni; dicső, szép; fenséges; dias in luminis oras, *az isteni napvilágra*
exorior, 4, ortus sum, ered, támad, keletkezik; *jut,* kerül
amabilis, e, *szeretetreméltó,* kedves
fio, fieri, factus sum, lesz, válik vmivé; *származik,* történik
socia, ae, társnő, *segítőtárs*
studeo, 2, ui, igyekszik, törekszik, iparkodik; itt: *kér*
scribo, 3, scripsi, scriptum, ír
versus, us, barázda, sor; *vers*

pango, 3 panxi, panctum v. pepigi, pactum, bever, megerősít; versbe szed, *költ*
25. conor, 1, vállalkozik; *próbál*, megkisérel
omnibus rebus, minden adományoddal
orno, 1, díszít, ékesít
excello, 3, kitünik, -emelkedik; ornatum excellere, *gazdagon kitüntetni*
aeternus, 3, *örök*, örökkévaló, halhatatlan
lepos, oris, m., kellem, *báj*, finomság
efficio, 3, feci, fectum, *kieszközöl*, létrehoz; végrehajt, teljesít
ferus, 3, vad, *bősz*; elszánt
moenus = munus, eris, n., szolgálat, tisztség, hivatal; hadiszolgálat
militia, ae, katonaság; fera moenera militiai (= militiae), *a katonák bősz háborúi*
30. sopio, 3, ivi (ii), itum, (el)altat; pass. elalszik, *mély álomba merül*
quiesco, 3, quievi, quieturus, nyugszik, szünetel; *elpihen*
tranquillus, 3, *csendes*, nyugodt
iuvo = adiuvo, 1, iuvi, iutum, segít, támogat, gyámolít; pace iuvare, *békével megörvendeztetni*
mortalis, e, *halandó*; fn. ember
33. armipotens, ntis, fegyverben hatalmas
39. suavis, e, kellemes, kedves
loquella, ae, beszéd; suavis ex ore loquellas, *ajkad édes csacsogásával*
40. fundo, 3, fudi, fusum, (ki)önt, *elhalmoz*
placidus, 3, szelid, *csendes*, békés
inclutus, 3, híres, *dicső*
ago, 3, egi, actum, űz, hajt; cselekszik, tárgyal; agere hoc (opus), *befejezni művét*
iniquus, 3, egyenlőtlen, hátrányos; veszedelmes; patriai tempore iniquo, *hazánk e gyászos napjaiban*
aequus, 3, egyenlő, igazságos, méltányos: *nyugodt*

propago, inis, f., *sarjadék,* ivadék, nemzedék
talibus in rebus, ilyen válságos időben
communis, e, közös
desum, esse, fui, távol van, hiányzik; communi desse saluti, *cserbenhagyni a közjót*

b) *Fordítás.*

Aeneadák ősanyja, emberek és istenek
(gyönyörűsége,
Áldott Vénus, ki az ég vándorló csillagai alatt
A hajószántotta tengert, ki a termékeny
(földeket
Benépesíted, mivel az élőlények minden faja
(általad
Nyer életet és látja meg, ha életre kelt, a
(napvilágot:
Előled, óh istennő, előled menekednek a sze-
lek, előled jöttödre az ég felhői,
A mesterien alkotott föld eléd
Szórja illatos virágait, reád mosolyognak a
(tenger hullámai
És † *fényözönben* reád ragyog a derüs égbolt.
Mert mihelyt kibontakozott a tavaszi nap
(pompája
És elszabadúlván, erőre kap a nyugati szél
(termékenyítő fuvalma,
Az ég madarai, óh istennő, először a te, a te
Megérkezésedet köszöntik, hatalmadtól meg-
(rendűlt szívvel.
Majd szilaj barmok ugrándoznak a zöldelő
(legelőkön

És átúsznak a rohanó folyókon, úgy elbájol-
(va kedvességedtől
Sóvárogva követ az, amelyiket ahová vezetni
(igyekszel.
Végtére tengerek, hegyek, sebes folyók,
Madarak lombos lakhelyei és viruló mező-
(szerte
Eléred azt, hogy fajok szerint vágytelten
(szaporítsák fajtájukat.
Minthogy egymagad kormányzod a nagy
(természetet,
S az isteni napvilágra nélküled semmi sem
Jut és semmi örvendetes s szeretetreméltó
(sem származik,
Kérlek*, †† *légy segitőtársam* verseim meg-
(írásában,
Melyeket a nagy természetről próbálok köl-
(teni.
A mi Memmiusunknak, †† *akit* te, óh istennő.
(mindenkor
Ki akartál* minden adományoddal *gazdagon*
(tüntetni,
Kölcsönözz, óh istennő, szavaimnak annál
(inkább örökös bájt.
Eszközöld ki, hogy azalatt a katonák bősz
(háborúi
A tengereken és az egész szárazföldön mély
(álomba merülve elpihenjenek:
Mert egyedül te vagy képes csendes békével
(megörvendeztetni

A halandókat, minthogy a bősz hadimunká-
(kat
33. A fegyverben hatalmas Mars intézi. . .
39. . . . Halmozd el ajkad édes csacsogásával.
40. Te dicső (istennő), csendes békét hozva a
(rómaiaknak :
Mert hazánk e gyászos napjaiban sem mi
(nem tudjuk eme művünket befejezni
Nyugodt lélekkel, sem Memmius dicső sarja-
(déka
Ilyen válságos időben nem hagyhatja cserben
(a közjót.

c) Nyelvtani magyarázatok.

genetrix — voc.
hominum divomque voluptas — app.
divomque = deorumque
frugiferentis = frugiferentes
5. exortum — t. i. *genus*
suavis = suaves
10. patefactast = patefacta est
reserata viget — attr. praed.
diva = dea; voc.
perculsae — part. coni.
tua vi — abl. causae
15. amnis = amnes
capta — t. i. *pecus*
lepore — abl. rei eff.
montis = montes
rapacis = rapaces
frondifera domus = silva
virentis = virentes
20. sola — attr. praed.
scribendis versibus — dat. fin.
25. quos — t. i. versus
tempore in omni — abl. temp.

ornatum — part. coni.
quo magis — abl. comp.
diva = dea; voc.
moenera = munera
militiai = militiae
30. omnis = omnes
sopita quiescant — attr. praed.
iuvare = adiuvare
mortalis = mortales
Mavors = Mars
39. suavis = suaves
40. Romanis — dat. comm.
incluta — voc.
hoc — t. i. *opus*
patriai = patriae
aequo animo — abl. modi
Memmi propago = Memmiades
desse = deesse; t. i. *posse*

Irodalmi vonatkozás.

Titus Lucretius Carus, a görög Epicurus halhatatlan tanítványa, céljáúl tűzte ki, hogy megszabadítja a félrevezetett emberiséget a vallásos babonáktól, pogány istenektől és az oktalan halálfélelemtől. A Természetről írt kb. 8000 verssorból álló hatalmas tanköltményét mégis Venus istennőhöz írt fenséges hymnussal vezette be. Venusban ugyanis elsősorban nem a pogány istennőt látja, aki ellen harcolnia kellene, hanem a természet teremtő és éltető erejét tiszteli, akinek jóságos közremüködése nélkül a világ kihalt, sivár pusztasággá alakúlna át. A költő nagyszabású müve, amelyet Ciceró adott ki, egyébként befejezetlen maradt, nem csekély kárára az emberi művelődésnek.

Nihil ad nihilum interire.

(Semmisem válik semmivé.)

a) *Szavak.*

postremo, *végül,* végre
pereo, 4, ii, (ivi), itum, *elenyészik, -vész* -pusztít; meghal
imber, imbris, m., *zápor*(eső); fergeteg, eső, esővíz
pater aether, ég atyánk
gremium, i, *kebel,* öl; vminek közepe-, szíve
mater terrai; föld anyánk
praecipito, 1, letaszít, -lök; *lezúdít*
nitidus, 3 fénylő, tündöklő, ragyogó, *mosolygó*
surgo, 3, surrexi, surrectum, felállít, -egyenesít; bh. feláll, -egyenesedik; felnő, *fakad*
frux, frugis, f., termés, gabona, *gyümölcs*
ramus, i, ág, *gally*
viresco, 3, virui, zöldelni kezd, kizöldül; *virúl*
arbor, oris, f., élőfa
cresco, 3, crevi, nő, növekszik, *terebélyesedik*
fetus, us, termés, *gyümölcs*
gravo, 1, nyom, terhel; pass. *roskadozik*
5. hinc, innen; *ebből*
alo, 3, alui, altum (alitum), *táplál;* növel- gyarapít
porro, előre, tova, *tovább*
genus, eris, n., *faj*
fera, ae, (vad) állat
laetus, 3, víg, vidám, örvendetes; *boldog*
puer, i, fiú, gyermek; pueris, *gyermekáldás révén*
floreo, 2, virágzik, virágában van; *virúl*
frondifer, 3, dúslombú, *lombos*
novus, 3, új, *fiatal*
avis, is, f., madár
cano, 3, cecini, (cantatum), énekel, megénekel;

zeng, hangzik, *hangos*
fessus, 3, fáradt, *lankadt,* bágyadt; kimerült
pecus, cudis, f., marha, *barom*
pingue, is, kövérség
pabulum, i, takarmány, eleség; *legelő*
depono, 3, posui, positum, letesz; corpora deponunt, *testükkel leheverednek*
candeo, 2, ui, fehérlik, fénylik; candens, ntis, *fehér*
lacteus, 3, tejes, tejfehér; tejjel telt
umor (humor), oris, m., nedv, nedvesség, víz; candens lacteus umor, *tejük fehér nedve*
uber, uberis, n., *tőgy,* emlő
mano, 1, folyik, csepeg, szivárog; *csurog*
distentus, 3, meglelt, jóllakott; *duzzadt*
proles, is, f., gyermek, magzat; ivadék, *nemzedék*
artus, us, íz, izület; *tag*
infirmus, 3, *erőtlen,* gyenge, fáradt
tener, 3, gyenge, gyöngéd; *zsenge*
lascivus, 3, pajkos, *csintalan;* dévaj, féktelen
herba, ae, fű, *pázsit*
ludo, 3, si, sum, játszik, *játszadozik*
lac, lactis, n., tej, tejnedv
merum, i, szinbor; lac merum, tejszín, *kövér tej*
percello, 3, culi, culsum, lök, taszít; megrémít, kétségbeejt; *áthevít*
novellus, 3, új, fiatal; mentes perculsa novellas, *áthevülve fiatalos kedélyében*
haud, nem
penitus, bent, mélyen, messze; *lényegében*
quando, mikor, *midőn;* valaha, egykor; minthogy, mivel
reficio, 3, feci, fectum, újból csinál, helyreállít; *alkot,* teremt
gigno, 3, genui, genitum, nemz, szűl; alkot, teremt; pass. *származik*
patior, 3, passus sum, tűr, *enged;* szenved
mors, mortis, f., halál

adiuvo, 1, iuvi, iutum, támogat, segít, gyámolít
alienus, 3, idegen, másé; nisi morte adiuta
aliena, *egy másiknak a veszte nélkül*

b) Fordítás.

Végül elenyésznek a záporok, mihelyt ég
(atyánk
Föld anyánk kebelére zúdította;
Amde mosolygó gyümölcsök fakadnak és
(gallyak virúlnak
A fákon, (melyek) maguk is terebélyesek és
(gyümölcstől roskadoznak.
Ebből táplálkozik tovább a magunk és az
(állatok faja
S látjuk,* hogy†† ettől *virúlnak* gyermekáldás
(révén *boldog városaink*
És *lombos erdeink* mindenféle fiatal mada-
(raktól *hangosak,*
A kövérségtől lankadt barmok a zöldelő le-
(gelőkön ettől
Heverednek le testükkel, hogy tejük fehér
(nedve
Csúrogjon duzzadt tőgyükből, az új nemze-
(dék (pedig)
Erőtlen tagjaival a zsenge pázsiton csinta-
(lankodva
Játszadozik a kövér tejjel, áthevűlve fiatalos
(kedélyében.
Nem pusztúlnak el tehát lényegükben, ame-
(lyek annak látszanak,

Midőn a természet az egyikből a másikat al-
(kotja és nem
Engedi,* hogy †† *egyetlen lény származhas-*
(sék egy másiknak a veszte nélkül.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

terrai = terrae
ipsae — t. i. *arbores*
pueris — abl. causae
frondiferasque canere silvas — personificatio
pingui — abl. causae
lacteus umor — hendiadys
uberibus distentis — abl. separ.
artubus = artibus
artubus infirmis — abl. qual.
lacte mero — hendiadys
mentes novellas — acc. resp.
alid = aliud
adiuta — t. i. *natura*
aliena = alterius rei

Irodalmi vonatkozás.

A költő bölcseleti müvének eme részében azt bizonyítja, hogy az élet és halál váltakozása azt a célt szolgálja, hogy a világ szüntelenül megújhodjék. Semmisem pusztúl el nyomtalanúl. Az eső táplálja a növényeket, a növények táplálják az állatokat. Ez a körforgás ősidők óta tart és sohasem fog megszűnni, mert a folytonos átalakulás magát az életet jelenti. A világegyetem alapját pedig az élet képezi.

Animum exsolvere pergo.

(Szeretném felszabadítani a lelket.)

a) *Szavak.*

nunc age, nosza most, *nos hát*
supersum, esse, fui, *hátra van;* hátramarad; fennmarad
cognosco, 3, novi, nitum, *megtud,* -ismer, észrevesz
clarus, 3, világos, *érthető;* fényes, dicső, híres
fallo, 3, fefelli, (meg)csal, rászed; nec me animi fallit, *nem kerüli el figyelmemet*
obscurus, 3, sötét, *homályos*
acer, acris, acre, éles, kemény; *erős*
thyrsus, i, repkénnyel és szőlőlombbal körülcsavart bot, melyet Bacchus és a rajongó bacchansnők hordtak; *varázsvessző*
laus, dis, f., dicséret, *dicsőség,* hírnév
percutio, 3, cussi, átüt, -szúr -döf; megijeszt; -döbbent; *megdobbant*
cor, cordis, n., *szív;* érzés
simul, egyszer, egyszerre, *egyszersmind*
incutio, 3, cussi, cussum, beleüt, oda-; *beleönt*
suavis, e, kellemes, *édes*
pectus, oris, n., mell, *kebel*
instinguo, 3, stinxi, stinctum, ösztönöz, ingerel; izgat, *megihlet*
mens, mentis, f., ész, *lélek,* értelem
vigeo, 2, ui, jó erőben van, virágzó állapotban van; vigens, ntis, *fürge,* vidám
5. avius, 3, félreeső, járatlan; *irdatlan*
Pierides, Pieria lakói; *Múzsák* (Pieria: az Olympus körül elterülő vidék)
peragro, 1, *bebarangol,* -jár, -utaz
loca, orum, vidék
tero, 3, trivi, tritum, dörzsöl, *tapos,* koptat

solum, i, fenék, *talp,* alj
iuvo, 1, iuvi, iutum, segít, támogat; iuvat me alqd v. inf., *jólesik,* boldogsággal tölt el
integer, 3, ép, erős; érintetlen, *szűz*
accedo, 3, cessi, cessum, közeledik, *hozzálép*
fons, ntis, m., *forrás;* kútfő
haurio, 4, hausi, haustum, merít, kiissza, ürít; *hörpintget*
novus, 3, új, *friss,* zsenge
decerpo, 3, cerpsi, cerptum, *leszakít,* -tép, -tör
flos, floris, m., *virág;* virágzás
insignis, e, jeles, kiváló; *pompás*
caput, itis, n., fej
peto, 3, petivi (petii), petitum, kér, kíván; (föl)keres; coronam petere, *koszorút fonni*
velo, 1, betakar, fed, borít; *díszít*
tempus, oris, n., idő, időszak; főleg plur.-ban: *halánték*
magnae res, a nagy természet
doceo, 2, docui, doctum, tanít, oktat, oktatást ad; *előad,* — beszél
artus, 3, szűk, *szoros*
religio, onis, f., vallás, istentisztelet; *babona*
nodus, i, csomó, bog; kötelék, *bilincs*
exsolvo, 3, solvi, solutum, felold; *felszabadít,* kiment
pergo, 3, perrexi, perrectum, tovább halad, tovább megy, folytat; *akar,* igyekszik
lucidus, 3, *világos,* fényes; tündöklő, tiszta
pango, 3, panxi, panctum v. pepigi, pactum, bever, – üt; költ, versbeszed, *ír*
carmen, inis, n., költemény, *vers,* dal
musaeus, 3, múzsai, *költői*
contingo, 3, tigi, tactum, megérint, – ragad; *bevon* valamivel, behint
cunctus, 3, *összes,* valamennyi, mind
lepos, oris, m., kellem, *báj,* finomság
ratio, onis, f., számítás, okosság; elv, elmélet, alap; ab nulla ratione, *alaptalan*

vel uti = velut, *miként*, mint
absinthium, i, üröm, *keserű orvosság*
taeter, taetra, taetrum, rút, csúf; *undorító*
medeor, 2, orvosol, gyógyít; medens, ntis, *orvos*
conor, 1, *próbál*, megkisérel
ora, ae, part, széle vminek
poculum, i, pohár; oras pocula circum, *a pohár szélét köröskörül*
mel, mellis, n., *méz*
flavus, 3, *sárga*, szőke
liquor, oris, m., folyadék, víz; liquor mellis, *csurgatott méz*
aetas, tatis, f., *kor*, korszak
improvidus, 3, vigyázatlan, meggondolatlan, *gyanútlan*
ludifico v. ludificor, 1, kigúnyol; elámít, rászed, *megtéveszt*
20. labrorum tenus, ajkáig, *ajkán keresztül*
perpoto, 1, tobzódik, *iszik*
amarus, 3, keserű
latex, icis, m., folyadék, nedv; absinthi latex, *kanalas orvosság*
decipio, 3, cepi, ceptum, elfog; megcsal, rászed; pass. cselbe, *csapdába esik*
capio, 3, cepi, captum, fog, kap; pass. *bajba esik*
potius, inkább
recreo, 1, újból teremt, helyreállít; *felüdít*, éleszt
valesco, 3, erősödik, erősbül, *erőre kap*
plerumque, legtöbbször, legtöbbnyire, *a legtöbb esetben*
tristis, e, bús, szomorú, gyászos; tristior, ius, leverőbb, *kevésbé szórakoztató*
tracto, 1, tárgyal, előad; foglalkozik, *tanulmányoz*
retro, hátra(felé), *vissza*
25. volgus = vulgus, i, n., néptömeg, csőcselék; *közönség*

abhorreo, 2, ui, elborzad, idegenkedik; retro abhorrei, *visszariad*
suaviloquens, ntis, édesszavú
Pierius, 3, pieriai, *művészi*
expono, 3, posui, positum, kitesz, elétár, fejteget, *kifejt*
si forte, hátha talán
tali ratione, ily módon
teneo, 2, tenui, tentum, tart, fog; animum tenere,*az érdeklődést lekötni*
versus, us, barázda, sor, rend; *vers*
perspicio, 3, spexi, spectum, keresztüllát, belát; *áttekint*
omnis natura rerum, az egész nagy természet, *világmindenség*
consto, 1, stiti, (constaturus), fennáll, változatlanul marad
como, 3, compsi, comptum, összeállít, rendbeszed, megfésül; constet compta, *kialakúlva mutatkozik*
figura, ae, alak, kép, ábra; külső; qua figura, *milyen rendszerben*

b) *Fordítás.*

Nos hát, ami még hátra van, tudd és halld (meg érthetőbben.
Nem kerüli el figyelmemet, mennyire ho- (mályosak ; de
Nagy remény dobbantotta meg a dicsőség (erős varázsvesszejével szívemet
S egyszersmind édes szerelmet öntött keb- (lembe
A Múzsák iránt, amelytől megihletve, most (fürge lélekkel
Barangolom be a Pieridák irdatlan vidékét, (melyet előbb senkinek

Nagy: a dicsőség nagy reménye erős v.-vel ...

Talpa nem tapodott, jólesik a szűz források-
(hoz lépni
És hörpintgetni (belőlük) s boldogsággal tölt
(el, ha friss virágokat szakíthatok
És pompás koszorút fonhatok belőlük fe-
(jemre,
Amilyennel a Múzsák előbb senkinek a ha-
(lántékát nem díszítették még :
Először, mert a nagy természetről adok elő és
A babonák szoros bilincseiből akarom fel-
(szabadítani a lelket,
Aztán, mert annyira világos dologról oly ho-
(mályosan írok,
Összes verseimet költői bájjal vonva be.
Az sem látszik ugyanis alaptalannak ;
De miként az orvosok a gyermekeknek un-
(dorító keserű orvosságot
Ha próbálnak adni, előbb a pohár szélét kö-
(röskörül
Bekenik édes, sárga csurgatott mézzel,
Hogy a koruknál fogva gyanútlan gyerme-
(keket megtévesszék
Ajkukon keresztül, ezalatt kiisszák a keserű
Kanalas orvosságot és csapdába esve bár-
(nem esnek bajba,
Hanem eme tettől inkább felüdülve erőre
(kapnak,
Igy most én is, minthogy ez az elmélet a
legtöbb esetben
††*Kevésbé szórakoztatónak* tűnik* fel azok
(előtt, akik még nem tanulmányozták,

S a közönség visszariad tőle, ki akarom fej-
(teni előtted édesszavú
Művészi költeményben elméletünket
És mintegy a Múzsák édes mézével behinteni;
Hátha érdeklődésedet talán ily módon leköt-
(hetném
Verseinkben, míg áttekinted az egész
Világmindenséget, amilyen rendszerben ki-
(alakúlva mutatkozik előttünk.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

super est = superest
quam *sint* obscura — függő kérdés
acri... thyrso — abl. instr.
mi = mihi
Musarum — gen. obi.
instinctus — attr. praed.
mente vigenti — abl. modi
5. Pieridum = Musarum
trita *solo* — abl. instr.
fontis = fontes
10. velarint = velaverint; contr.
artis... nodis — abl. separ.
15. ab nulla ratione = sine ulla ratione
vel uti = velut
20. absinthi laticem — hendiadys
deceptaque — t. i. aetas
tali facto — abl. causae
recreata — attr. praed.
tristior — attr. praed.
25. volgus = vulgus
suaviloquenti carmine Pierio — abl. instr.
tali ratione — abl. modi
30. qua *constet* compta figura — függő kérdés
compta — t. i. *natura;* attr. praed.

d) *Irodalmi vonatkozás.*

Szeretném felszabadítani a lelket. Ez a cím magában foglalja a költő legfőbb életcélját, ki a mesterének tartott görög Epicurus nyomdokait követve hadat üzent a pogány istenhitnek és az emberiség lelkére lidércként ránehezedő mindenféle babonának. Elmélete azonban nem könnyű és épenséggel nem szórakoztató. Hogy meghittebb kapcsolatot teremtsen olvasóival és közelebb férkőzzék lelkükhöz, úgy tesz, mint az orvos, ki a keserű orvossággal telt poharat azáltal teszi kívánatossá a beteg gyermek előtt, hogy a pohár szélét mézzel keni be. A költő a Múzsákat hívja segítségül, hogy a nehezen megemészthető, fárasztó tárgyat a költészet mézébe mártva könnyű szerrel köthesse le a közönség érdeklődését.

Epicurus.

a) *Szavak.*

tenebrae, arum, *sötétség,* homály; árnyék
clarus, 3, fényes, *ragyogó;* dicső, híres
extollo, 3, extuli, fölemel, nagyít; magasztal; *elővarázsol*
inlustro, 1, megvilágít, napfényre hoz, *fényt vet;* ékesít, díszít
commodum, i, haszon, kényelem; commoda vitae, *az élet boldogsága*
sequor, 3, secutus sum, *követ,* kisér; üldöz
Graius, 3, = Graecus, 3, görög
decus, oris, n., *dísz,* ékesség; dicsőség
gens, ntis, f., nemzet, *nép*

fictus, 3, = fixus, 3, állandó, tartós, maradandó
pes, pedis, m., láb; ficta pedum pono vestigia, *híven követem lépteimmel*
pono, 3, posui, positum, tesz, (el)helyez
premo, 3, pressi, pressum, nyom, szorít; kijelöl; premere vestigia alcs, nyomába járni vkinek
signum, i, jel, jelvény; nyomdok; tuis pressis signis, *a te kijelölt nyomdokaidon*
5. non ita, nem annyira
certo, 1, küzd; versenyez, *vetélkedik*
cupidus, 3, *vágyó*, vágyakozó, sóvárgó
amor, oris, m., szeretet, szerelem; *sóvárgás*
imitor, 1, *utánoz*, követ
aveo, 2, áldva van; *képessége van;* ép, egészséges
contendo, 3, tendi, tentum, feszít, erőltet; vív, küzd; *versenyez*
hirundo, inis, f, fecske
cycnus, i, hattyú
tremulus, 3, *remegő*
artus, us, íz, izület, tag; *láb*
haedus, i, kecskebak
consimilis, e, nagyon hasonló; egyforma
cursus, us, futás, rohanás; *versenyfutás*
fortis, e, vitéz, bátor
vis, vim, vi, plur. vires, virium, f., erő, erőszak; hatalom; fortis equi vis, *tüzes erejü ló*
res, rei, dolog; *lényeg*
inventor, oris, m., feltaláló; *felismerő;* szerző
patrius, 3 = paternus, 3, atyai
10. suppedito, 1, szolgáltat; *ad*
praeceptum, i, parancs, rendszabály; *tanács*
inclutus, 3, híres, nevezetes; *dicső*
florifer, 3, virágos
apis, is, f., méh
saltus, us, erdős hegység, erdőség; hegyszoros; *berek*

libo, 1, (el)vesz, *fölszedeget;* áldoz, szentel
itidem, *szintúgy,* épúgy, hasonlóképen
depascor, 3, pastus sum, legel, elfogyaszt, fölemészt; *eltorkoskodik* vmiből
aureus, 3, aranyból való, arany-
dictum, i, *szó,* mondás
perpetuus, 3, *örök,* örökös; folytonos, állandó
dignus, 3, méltó, érdemes; illő, *találó*
simul ac = simulac, *mihelyt,* ahogy
vocifero, 1, hangosan beszél, kiált, kiabál; *hangoztat*
natura rerum, a nagy természet
divinus, 3, isteni; divina mens, *isteni sugallat*
coorior, 4, ortus sum, támad, keletkezik; *megfogan*
diffugio, 3, fugi, szétfut; *eloszlik,* – enyészik
terror, oris, m., rémület, rémség; *rémkép*
moenia, ium, falak, lakóhely; itt: *kapuk*
mundus, i, *világ* (egyetem); föld; emberiség
discedo, 3, cessi, cessum, szétmegy, elválik, -távozik; *feltárul*
inane, is, n., űr, *világűr*
res geri (gero, 3, gessi, gestum), történni
appareo, 2, ui, itum, előtűnik, mutatkozik; kiviláglik, *megvilágosodik*
numen, inis, n., istenség, isten, isteni meghagyás; divum numen, *az istenek mivolta*
sedes, is, f., ülőhely; lakhely
quietus, 3, nyugodt, békés, csendes; sedes quietae, *a boldogok lakhelye*
concutio, 3, cussi, cussum, megráz, -ingat; *ver*
nubila, orum, felhők, *fellegek*
nimbus, i, *zápor,* zivatar, záporeső
aspergo, 3, spersi, spersum, ráhint, -locsol; *csapkod*
nix, nivis, f., hó
acer, acris, acre, éles, kemény, *metsző*
concresco, 3, crevi, cretum, összenő, megmerevedik; *megkristályosodik*

pruina, ae, dér; tél, *fagy*
canus, 3, ősz, *fehér*, szürke
cado, 3, cecidi, casum, (le)esik, *hull*
violo, 1, megsért, -szeg; elpusztít; *belep*
innubilus, 3 felhőtlen; semper innubilus aether, *örökösen felhőtlen ég*
intego, 3, texi, tectum, *betakar*, -fed
largus, 3, bő, bőséges; dús, *pazar*
diffundo, 3, fudi, fusum, szétönt; diffusum lumen, *fényözön*
rideo, 2, risi, risum, nevet, mosolyog; örül, *örvend*
pax, pacis, f., béke, *nyugalom*
delibo, 1, elvesz; *zavar*
25. at contra, ezzel szemben
nusquam, seholsem
Acherusia templa, az alvilág tájai (*Acheron* az alvilág egyik folyója)
tellus, uris, f., *föld*, földkerekség
obsto, 1, stiti, staturus, ellenáll, *útjában áll*, akadályoz
quin, hogy, hogy nem, hogy ne
dispicio, 3, spexi, spectum, körültekint, kifürkész; pass. *napvilágra kerül*
infra, hszó, lent
per inane, a világűrben, a *földgömbön*
divinus, 3, isteni
voluptas, tatis, f., élvezet; *gyönyör*, gyönyörűség
percipio, 3, cepi, ceptum, *elfog;* észrevesz, felfog
horror, oris, m., *borzalom*, írtózat, iszonyodás
tua vi, a te erőfeszítésed által
30. manifestus, 3, nyilvánvaló, világos; natura tam manifesta patens, *az annyira megvilágítva álló természet*
retego, 3, texi, tectum, feltakar, kinyit; pass. *leveti leplét*

b) *Fordítás.*

Ki ekkora sötétségből ily ragyogó világossá-
(got elővarázsolni
Először tudtál, fényt vetve az élet boldogsá-
(gára,
Téged követlek, óh görög nép dísze, és
(most a te
Kijelölt nyomdokaidat híven követem lép-
(teimmel.
Nem annyira (veled) vetélkedni vágyván,
(mint (inkább) sóvárgásom miatt,
Hogy képességem legyen utánzásodra; hi-
(szen miért versenyez a fecske
A hattyúval, vagy a remegő lábú kecskebak
És a tüzes erejű ló elérhet-e egyforma
(eredményt) versenyfutásban?
Te vagy, atyám, a lényeg felismerője, te adsz
(nekünk
Atyai tanácsokat, s könyveidből, dicső
(atyánk,
Mint ahogy a méhek mindent felszedegetnek
(a virágos berkekben,
Szintúgy mi is eltorkoskodjuk minden arany
(szavadat.
Arany (szavadat), mely mindig a legtalálóbb
(az örök életre nézve,
Mert mihelyt elméletedet hangoztatni kezdted,
Mely iseni sugallattól fogant meg, a nagy
(természetről,
Eloszlanak a lélek rémképei, feltárúlnak a
(világ kapui

S látom,* †† *mi megy végbe* az egész világ-
(űrben.
Megvilágosodik az istenek mivolta s a bol-
(dogok lakhelye,
Melyet sem szél nem ver, sem a fellegek zá-
(pora
Nem csapkod, sem a metsző fagytól meg-
(kristályosodott
Fehéren hulló hó nem lep be, örökösen fel-
(hőtlen ég
Takar és pazar † *fényözönnek* örvend :
A természet mindent nyújt állandóan és
(egyetlen
Dolog sem zavarja soha a lélek nyugalmát.
Ezzel szemben seholsem láthatók az alvilág
(tájai,
Sem a föld nem áll útjában, hogy minden
(napvilágra kerüljön,
Ami lábunk alatt lent a földgömbön vég-
(bemegy,
Emez ottani dolgoktól engem bizonyos isteni
(gyönyör
És borzalom fog el, hogy a te erőfeszítésed
(által
A minden oldalról annyira megvilágítva álló
(természet így leveti leplét.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

primus potuisti — attr. praed.
inlustrans — part. coni.
o decus — voc.

inque tuis pressis signis — *pono* hová kérdésre abl. vonz
5. *certandi* cupidus — gerundium; gen. obi.
tremulus artubus haedi — abl. qual.
quidnam consimile facere *possint* — függő kérdés
fortis equi vis = fortis equus
pater — voc.
patria = paterna
10. inclute — t. i. *pater; voc.*
perpetua vita — abl. *dignus* mellett
simul ac = simulac
15. *divina mente* coorta — t. i. *ratio tua;* abl. orig.
diffugiunt — praes. hist.
discedunt — praes. hist.
divum = deorum
nimbis aspergunt — abl. instr.
20. acri pruina — abl. causae
cana cadens — attr. praed.
rident — t. i. *sedes quietae*
suppeditat — t. i. *deis*
tempore in ullo = unquam
25. infra — önálló határozószó
tua vi — abl. causae
30. tam manifesta patens — part. coni.

d) Irodalmi vonatkozás.

Epicurus, ki a IV. század végén és a III. század elején tanított Athénben, a görög filozófusok egyik legragyogóbb lángelméje volt. Elmélete szerint az emberi élet legfőbb célját és értelmét a boldogság elnyerése képezi, melyet elsősorban a lélek zavartalan nyugalma tud biztosítani. A boldogság főleg szellemi élvezetből áll, amelytől messze elmarad minden fajtájú testi él-

vezet. Epicurus halhatatlan érdeme, hogy bátor szívvel kérlelhetetlen harcot indított az emberi lelket lidércként megfekvő babonák ellen és miután biztos bepillantást nyert a természet titkaiba, megszabadította az emberiséget a lenyügöző halálfélelemtől.

Nil mors est ad nos.

(A halálnak nincs jelentősége számunkra.)

a) *Szavak.*

pertineo, 2, ui, elnyúlik, kiterjed; vkire *tartozik*, vonatkozik.
neque hilum = et nihil
quandoquidem, *minthogy*, mivelhogy
mortalis, e, *halandó*, mulandó
vel ut = velut, miként
anteactus, 3, múlt; anteacto tempore, *a születésünk előtti időben*
sentio, 4, sensi, sensum, *érez*, észrevesz
aeger, 3, beteg, gyenge, szenvedő; nil aegri, *semmi bajt*
confligo, 3, flixi, flictum, összeütközik, -csap; harcol, *támad*
5. trepidus, 3, remegő, reszkető; *rémes*
concutio, 3, cussi, cussum, megingat, megrendít; pass. *megrendül*
tumultus, us, zaj, lárma; tolongás, *zűrzavar*
horridus, 3. borzalmas, rémes, *iszonyatos*
contremisco, 3, tremui, reszket, remeg; *remegés fog el*
aura, ae, szellő; napvilág, levegő; sub altis aetheris auris; *az ég magas boltozata alatt*
dubius, 3, kétes, *kétséges*
cado, 3, cecidi, casum, esik, húll; kerül, *jut*

humanus, 3, emberi, emberszerető; itt: *humanus* = homo, hominis, m., *ember*
anima, ae, lélek
10. discidium, i. *szétválás,* elkülönülés
uniter, eggyé
aptus, 3, alkalmas, illő; *összeillesztett*
scilicet, tudniillik, *természetesen*
accidit, 3, accidit, megesik, *történik,* bekövetkezik
omnino, teljességgel, épen, bizonyára; haud accidere omnino poterit, *egyáltalán nem fog történhetni*
moveo, 2, movi, mozgat, indít; sensum movere, *érzést kelteni*
non si, még akkor sem, ha
misceo, 2, miscui, mixtum, kever, vegyít; egyesít; pass. *egyesül*
caelum, i, *ég,* égbolt

b) *Fordítás.*

A halálnak tehát nincs jelentősége számunk-
(ra és nem is tartozik (reánk),
Minthogy a lélek természetét halandónak
(tartjuk.
És miként a születésünk előtti időben sem
(éreztünk semmi bajt,
† Mikor a *púnok* minden oldalról támadásra
(indúltak,
S a háború rémes zűrzavarában megrendülve, mindenkit
Iszonyatos remegés fogott el az ég magas
(boltozata alatt,
S hogy kettejük közül melyiknek az uralma
(alá fognak jutni, kétséges volt

Minden ember előtt szárazon és vizen,
Igy, amikor (már) nem leszünk (életben),
(mikor a test és lélek
Szétválása megtörtént, melyekből
(eggyé vagyunk illesztve;
Velünk természetesen, akik akkor (már)
(nem fogunk létezni,
Egyáltalán semmisem fog történhetni,
(sem (bennünk) érzést kelteni,
Még akkor sem, ha a szárazföld a tengerrel
(és a tenger az éggel egyesülne is.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

nil = nihil
pertinet — t. i. *ad nos*
vel ut = velut
ante acto = anteacto
ante acto tempore — abl. temp.
nil *aegri* — gen. part.
ad confligendum — gerundium mint célhat.
horrida — attr. praed.
contremuere — sync.
fuere — sync.
cadendum esset — függő kérdés; coni. periphr.
humanis = hominibus
animai = animae
fuerit = factum erit
quibus e = e quibus
sumus *apti* — attr. praed.
movere — t. i. *poterit*

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A költő szerint a test és lélek, mely egy egységbe olvadva alkotja az életet, a halál pillanatá-

ban elkülönül egymástól és lényegileg ez az elkülönülés jelenti a halált. A lélek tehát nem halhatatlan. S így amiként a legtávolabbról sem érintettek bennünket a születésünk előtt történt események, szintúgy hatástalan lesz reánk nézve mindaz, ami halálunk után fog bekövetkezni. A halálfélelem tehát indokolatlan, mert a halál — teljes megsemmisülés.

Homines mortem maxime timere.

(Az emberek legjobban a haláltól félnek.)

a) *Szavak.*

tute — nyomatékosított *tu,* te bizony
interdum, *néha,* némelykor
lumen, inis, n., világ, *napvilág;* világosság, fény
sis = suis; suus, 3, az övé, saját
sis oculis bonus, szemevilágának épségében
relinquo, 3, liqui, lictum, *elhagy,* hátra-
melior, melius, jobb, kiválóbb; alapfoka bonus, 3
improbus, 3, gonosz, *elvetemült,* istentelen
inde, innen, onnan; ezután, erre, *azóta*
potens, ntis, hatalmas; rerum potens, *hatalmas ember*
5. occido, 3, cidi, casum, leesik, – rogy; elenyészik, meghal, *elhúny*
gens, ntis, f., *nemzet,* néptörzs
imperito, 1, parancsol, *uralkodik,* kormányoz
via, ae, út
mare magnum, a végtelen tenger
sterno, 3, stravi, stratum, kiterít, – terjeszt;

viam (lapidibus) sternere, útat kövezni., *utat nyitni*
iter, itineris, n., út, utazás; *átkelés*
altum (mare), síktenger
pes, pedis, m., láb; pedibus ire (eo, ire, ivi, és ii, itum), átlábolni, -gázolni
salsus, 3, sós, megsózott
doceo, 2, docui doctum, *(meg)tanít,* oktat; értesít
lacuna, ae, tócsa, tó; *mélység,* üreg
contemno, 3, tempsi, temptum, megvet, *fittyet hány*
insulto, 1, ugrándozik; equis insultans, *lovait táncoltatva*
murmur, uris, n., morgás; moraj, harsogás
pontus, i, m., *tenger,* tengerhullám
10. adimo, 3, emi, emptum, elvesz, -távolít; megfoszt; lumine adempto, *élete megszüntével*
anima, ae, szellő, levegő; élet, *lélek*
moribundus, 3, haldokló, *halandó*
fundo, 3, fudi, fusum, kiönt; kiűz; kilehel
Scipiades, is, a Scipiók fia, Scipio
fulmen, inis, n., *villám,* mennykő
horror, oris, m., borzalom, írtózat; *rém*
os, ossis, n., *csont;* tetem
proinde ac, épúgy — mintha
famul = famulus, i, szolga, *inas*
infimus, 3, legalsó, legalacsonyabb, *legutolsó*
addo, 3, didi, ditum, *hozzávesz,* -ad
repertor, oris, m., feltaláló ; *felkentje*
doctrina, ae, *tudomány ;* tanulmány, elmélet
lepos, oris, m., kellem, báj, csinosság; itt: költői mű; *művészet*
Heliconiades, um, a Helicon lakói, Múzsák
comes, itis, m., követ, kisérő; pajtás, *barát*
unus, 3, egy, egyetlen, *egymaga*
15. sceptrum, i, kormánybot, királyi *pálca*
potior, 4, potitus sum, hatalmába ejt, *elnyer*
eadem aliis, többekkel egyenlő; *többedmagával*

egyforma
sopio, 3, ivi (ii), itum, (el)altat; pass. *elszenderedik*, -alszik
quietus, 3, nyugodt, *csendes*
denique, végre, *végül*
Democritus, i, görög bölcs, az atomelmélet megalapítója, aki Kr. e. a IV. században élt
post quam = postquam, miután
maturus, 3, érett
vetustas, tatis, f., régiség, ókor; matura vetustas, *hajlott kor*, aggkor
admoneo, 2, monui, monitum, int, emlékeztet, *figyelmeztet*
memor, oris, emlékező
motus, us, mozgás, mozdulat; memores motus mentis, *az emlékezőtehetség ruganyossága*
languesco, 3, lankad, bágyad; kimerül, *megtorpan*
sponte sua, magától, *önként*
letum, i, halál
obvius, 3, találkozó, szemközt levő; *szemtől-szembe*
offero, ferre, obtuli, oblatum, elébehoz, -visz; kinál, *odanyújt*
obeo, 4, ivi (ii), itum, alászáll; *meghal*
decurro, 3, curri (ritkán: cucurri), cursum, leszalad, lefut; bevégez; decurso lumine vitae, *befejezvén életpályáját*
20. genus humanum, emberi nem
ingenium, i, ész, szellem, értelem; *lángész*
supero, 1, felülmúl, *túlszárnyal*
restinguo, 3, stinxi, stinctum, kiolt, el-; *homályba borít*
stella, ae, csillag
exorior, 4, ortus sum, ered, támad, keletkezik
aetherius, 3, égi; exortus ut aetherius sol, *mint az égen felkelő nap*
dubito, 1, kételkedik, *kétségbeesik*
indignor, 1, méltatlankodik, *berzenkedik*

b) *Fordítás.*

Te ezt néha bizony önmagadnak is elmond-
(hatnád.
Ancus még szemevilágának épségében hagy-
(ta el a napvilágot,
Ki sok dologban volt kiválóbb, mint te, el-
(veteműlt.
Azóta számos más király és hatalmas ember
Húnyt el, ki nagy nemzetek fölött uralkodott.
Xerxes is, ki egykor a végtelen tengeren át
(útat
Nyitott és átkelést biztosított légióinak a sík-
(tengeren
S megtanította a sós mélységek fölött át-
(lábolni
És lovait táncoltatva fölötte, fittyet hányt a
(tenger harsogásának,
† *Élete megszüntével* kilehelte lelkét halan-
(dó testéből.
Scipio, a háború villáma, Carthago réme,
A földnek adta csontjait, épúgy, mintha a
(legutolsó inas lett volna.
Vedd hozzá a tudományok és művészetek
(felkentjeit,
Vedd hozzá a Múzsák barátait; ezek közül
(Homerus is, ki egymaga
Nyerte el többedmagával egyforma királyi
(pálcáját, csendesen elszenderedett.
Végül midőn hajlott kora figyelmeztette*
(Demokritust.

Hogy †† emlékezőtehetségének *ruganyossága*
megtorpant,
Ő maga szemtől-szembe önként nyújtotta
(oda fejét a halálnak.
Maga Epicurus is, † *befejezvén életpályáját,*
(meghalt,
Aki lángeszével az egész emberi nemet túl-
(szárnyalta és
Homályba borította, mint az égen felkelő
(nap a csillagokat.
Te pedig kétségbe fogsz esni és berzenkedni
(a haláltól ?

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

tute = nyomatékosított *tu*
sis = suis
sis oculis bonus — abl. lim.
Ancu' = Ancus
rerumque potentes — gen. obi.
imperitarunt = imperitaverunt; sync.
ille = Xerxes
per altum — t. i. *mare*
pedibus ire — abl. instr.
moribundo corpore fudit — abl. separ.
Scipiades = Scipio
belli fulmen, Carthaginis horror — app.
famul = famulus
leporum = artium
Heliconiadum = Musarum
quorum unus — gen. part.
sopitu' = sopitus
quietest = quiete est
post quam = postquam
sponte sua — abl. modi

obvius — attr. praed.
optulit = obtulit
obit — praes. hist.
20. omnis = omnes
indignabere = indignaberis

d) *Irodalmi vonatkozás.*

„Contra vim mortis non est medicamen in hortis!" Halál ellen nincs orvosság! Mindnyájunkat ugyanaz az elkerülhetetlen végzet tart bilincsében, legyünk bár királyok, vagy utolsó szolgák. Meghalt Xerxes és Scipio, a világ két leghíresebb hadvezére, elhúnyt Homerus, a költőfejedelem, elköltözött az élők sorából Democritus, az éles elméjű görög bölcselő és Epicurus, a lángeszű tudós, aki előtt eltörpült minden kortársa. Miért akarunk tehát mi kivételt képezni a végzet könyörtelen szabálya alól ?

Marcus Valerius Martialis

De Arria et Paeto.

a) *Szavak.*

castus, 3, tiszta, tiszta jellemű; *tisztes;* ártatlan
trado, 3, didi, ditum, átad,-*nyújt*
viscus, eris, n., rendesen plur. viscera, um, az állati test belső részei ; *szív*
traho, 3, traxi, tractum, *kihúz,*-von
fides, ei, hűség, bizalom; adott szó; hitel; si qua fides, *hidd el.*
vulnus, eris, n., *seb,* sebesülés
doleo, 2, ui, (doliturus), *fáj;* fájlal, fájdalmat érez
vulnus facere, sebet ejteni

b) *Fordítás.*

Midőn a tisztes Arria átnyújtotta a kardját Paetusának,
Melyet maga húzott ki a saját sebéből :
„Hidd el, mondá, nem fáj a seb, melyet ejtettem,
De amit te teszel, Paetus, az fáj nekem."

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

suo — t. i. *marito*
si qua fides — t. i. est; si után az *ali* szócska elmarad

d) *Irodalmi vonatkozás.*

Caecina Paetus egyik tagja volt a *Claudius* császár ellen Kr. u. 42-ben szervezett összeesküvésnek, melynek élén *Scribonianus* állt. A terv azonban idejekorán kipattant s Paetusnak önkezével kellett véget vetnie életének. A halál küszöbén azonban visszariadt elhatározásától, mire felesége, Arria kiragadta kezéből tőrét s e szavakkal döfte saját szívébe: „Az önmagamon ejtett sebem nem fáj, de amit te cselekszel, Paetus, az bizony fáj."

De Gellia

a) *Szavak.*

amitto, 3, misi, missum, elküld; *elveszít*
fleo, 2, flevi, fletum, sír; (meg)sirat
adsum, esse, affui (adfui), jelen van; *megjelen*
iubeo, 2, iussi, iussum, parancsol, rendel, meghagy, iussae lacrimae, *megrendelt könnyek;* műkönnyek
prosilio, 4, silui (silii), előugrik, fel-; ki-*buggyan,* -szökken
doleo, 2, ui, (doliturus), fájlal, *fájdalmat érez;* fáj; *szenved*
quaero, 3, sivi, situm, keres, kutat; *törekszik*
vere, igazán
testis, is, m. és f., *tanú,* szemtanú

b) *Fordítás.*

Nem siratja elvesztett atyját Gellia, ha egyedül van;
Ám ha valaki megjelenik, (tüstént) előbuggyannak megrendelt könnyei.

Nem érez az, Gellia, fájdalmat, ki arra törekszik,* hogy†† *dicsérjék* ;
Az szenved igazán, aki tanu nélkül szenved.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

sola — attr. praed.
si quis — *si* után az *ali* szócska elmarad
laudari — t. i. *se*

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A költő ebben a csípős, gúnyos epigrammában *Gellián* keresztül az emberek képmutatását tűzi tollhegyre, melyet maró gúnyba mártott. A *Gelliáról* szóló epigrammán bizonyára számosan okultak, mert egy mindig visszatérő, vagy még inkább örökké aktuális fonákságot ostoroz.

Ad Fidentinum.

a) *Szavak.*

recito, 1, *felolvas;* szaval
libellus, i, *könyvecske;* jegyzőkönyv, napló, *vers*
male, rosszúl, helytelenül,
incipio, 3, cepi, ceptum, *kezd;* elkezd, meg-

b) *Fordítás.*

A vers, melyet felolvasol, óh Fidentinus, az enyém :
De mihelyt rosszúl olvasod fel, a tieddé kezd válni.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

világosabb szórend: Libellus, quem recitas,
meus est, o Fidentine:
incipit, — t. i. libellus

d) *Irodalmi vonatkozás.*

Ez az egész epigramma pár tömör szóval mesterien vetít elénk egy mélyértelmű gondolatot, t. i. azt, hogy a dolgok lényegén kívül a *mikénttől* is rendkívül sok függ.

De Porcia uxore Bruti.

a) *Szavak.*

coniux (coniunx), iugis, m. és f., feleség, nő; *férj*
audio, 4, ivi, itum, (meg)hall; *értesül*
fatum, i, végzet; *szerencsétlenség*
subtraho, 3, traxi, tractum, elhúz, -von; *elrejt*
quaero, 3, quaesivi, quaesitum, keres, *kutat*
dolor, oris, m. *fájdalom;* szenvedés
nondum, még nem
scio, 4, scivi (scii), scitum, *tud,* tudomása van
nego, 1. tagad; megtagad, el-; *megakadályoz*
quaero,, 3, quaesivi, quaesitum, keres, *kutat*
dolor, oris, m., *fájdalom;* szenvedés
nondum, még nem
scio, 4, scivi, (scii), scitum, *tud,* tudomása van
nego, 1. tagad; megtagad, el-; *megakadályoz*
credo, 3, didi, ditum, hisz, vél, gondol
doceo, 2, docui, doctum, *(meg)tanít,* oktat
5. ardeo, 2, si, sum, ég, lángol, lobog; ardens, *izzó*
avidus, 3, vágyódó, mohó
bibo, 3, bibi, iszik; beszív, *lenyel*
os, oris, n., száj; arc; itt: *torok*

favilla, ae, *parázs*, szikra; tüzes hamú
molestus, 3, nehéz, terhes; alkalmatlan, fárasztó; *okvetetlenkedő*
ferrum, i, vas; fegyver, *kard*
turba, ae, *tömeg*, csoport

b) *Fordítás.*

Mikor Porcia értesült férjének, Brutusnak szerencsétlenségéről,
S fájdalmában az előle elrejtett fegyver után kutatott :
„Hát még nem tudjátok*, így szólt, hogy†† *a halált nem lehet megakadályozni ?*
Azt hittem*, hogy†† *atyám* erre eléggé *megtanított* benneteket".
Mondá, és az izzó parazsat mohón lenyelte a torkán.
Most menj, okvetetlenkedő tömeg és tagadd meg (tőle) a kardot.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

audisset = audivisset ; sync.
dolor = dolorosa
mortem — az *acc. c. inf.* tárgya
non posse negari — az *acc. c. inf.* főnévi igeneve; ált. alany
hoc vos — kettős acc. *docere* mellett
avido bibit *ore* — abl. instr.
i — imperativus (eo, 4, igéből)
turba molesta — voc.

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A hitvesi önfeláldozásnak gyönyörű példája!
Mikor *Porcia* megtudta, hogy férje, *Brutus*, a

philippi csata után öngyilkosságot követett el, fájdalma elől a halálba akart menekülni. Aggódó környezete rosszat sejtve, elrejtett előle minden fegyvert és szerszámot, mellyel kárt tehetett volna magában. A kétségbeesett asszony úgy játszotta ki hozzátartozóinak éberségét, hogy izzó parazsat nyelt le. A szerető hitvesek a halálban is egymásra találnak.

De Diaulo medico.

a) *Szavak.*

nuper, az imént, *a minap,* kevéssel előbb
medicus, i, orvos
vespillo, onis, m., halottvivő, sírásó
facio, 3, feci, factum, tesz, cselekszik, *művel*

b) *Fordítás.*

A minap (még) orvos volt, most (pedig) sírásó Diaulus :
Amit a sírásó művel, ugyanazt művelte volt az orvos is.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

fecerat — praet. perf. a régebben befejezett cselekvés jelölésére
et = etiam

d) *Irodalmi vonatkozás.*

Klasszikus példája a csípős, gúnyos római epigrammának ! Pár mesterkélten egyszerű szóval találó képét adja Diaulus pályafutásának,

mely a múltban és jelenben egyforma eredményre vezetett. Miként a síráső, úgy az orvos is egyszerű hullaszállítója volt a halálnak.

Ad Licinianum scriptores unde.

a) *Szavak.*

doctus, 3, tudós, művelt; mélyérzésű, *finom*
syllaba, ae, szótag; *tizenegy szótagos vers*
vates, is, m. és f., jós, jósnő; (ihletett) *költő*
felix, icis, *szerencsés*, boldog
censeo, 2, censui, census, (meg)becsül, becsbentart; pass *becsben áll*
tellus, uris, f., föld; tartomány, vidék; Apona tellus, *Patavium* vidéke (Aponus: egy hőforrás neve)
nec minus, nem kevésbé, *szintúgy*
Aruntius Stella, költő, szintúgy az *Argonatica* szerzője, Valerius Flaccus, patauviumi volt
5. plaudo, 3, si, sum, *tapsol*, tetszését nyilvánítja
imbrifer, era, erum, *esőhozó*, esős
Paeligni, orum, paelignusok
sono, 1, sonui, sonitum, hangzik, zeng, cseng; dicsekszik, *kérkedik*
unicus, 3, *egyetlen;* egyetlen a maga nemében; kitűnő, jeles
facundus, 3, szépen beszélő, ékesszóló; *zengőnyelvű*
loquor, 3, locutus sum, beszél; *magáénak mondhat*
gaudeo, 2, gavisus sum, örül, *örvend*, kedvét leli
iocosus, 3, tréfás, játszi; mosolygó, *derűs*
10. glorior, 1, *dicsekszik*, kérkedik
taceo, 2, tacui, hallgat; *elhallgat*

b) *Fordítás.*

Verona, a fínom költő tizenegy szótagos verseit szereti :
Mantua Maro miatt szerencsés :
Aponus földje Liviusáért áll becsben,
Szintúgy Stellájáért és Flaccusáért.
Apollodorusnak az esőhozó Nilus tapsol ;
Nasóval a paelignusok kérkednek.
A két Senecát s az egyetlen Lucanust
A zengőnyelvű Corduba mondhatja a magáénak.
A derűs Gades Caniusának örvend
Emerita az én Decianusomnak.
Veled, Licinianusom, a mi Bilbilisünk fog dicsekedni
És engem sem fog elhallgatni.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

vatis = *Catulli*
Marone felix — abl. causae
Livio suo — abl. causae
5. Nasone — abl. causae
loquitur — t. i. *suos*
10. te — abl. causae

d) *Irodalmi vonatkozás.*

Apona tellus: *Patavium* környéke; *Livius* Pataviumban született. *Apollodorus*, a híres vígjátékíró, *Egyiptomban* látta meg a napvilágot. *Ovidius Naso* a *paelignusok földjét* vallja hazájának. *M. Annaeus Senecának*, a szónoknak és

L. Annaeus Senecának, a filozófusnak bölcsője Cordubában ringott. *Canius Rufus* költő születési helye *Gades*, a mai *Cadiz*. *Decianus* iró, a költő közeli barátja, *Emeritából*, a mai *Meridából* származott. A hispaniai *Bilbilis* pedig *Martialis* és *Licinianus* szülővárosa.

Ad Alcimum.

a) *Szavak.*

rapio, 3, rapui, raptum, *elragad*, magához ragad
cresco, 3, crevi,, nő, növekszik; crescentibus annis, *virágkorodban*
Labicanus, 3, labicumi (Labicum: város Latiumban)
caespes itis, m., gyep, pázsit, *hant*
levo, 1, simít; finomít, szelidít; *takar*
Parius, 3, parusi
nuto, 1, ingadozik ; mozog, hajlong
pondus, eris, súly; nutantia pondera, *súlyos és mégis ingatag síremléket*
saxum, i, szikla, kő; *márvány*
cinis, eris, m., hamú
vanus, 3, üres, hiu; hiábavaló, céltalan; *mulandó*
ruo, 3, rui, (rutum), ruiturus, összeomlik, tönkremegy; ruitura, *le fog omlani*
5. fragilis, e, *törékeny*, mulandó; gyarló
buxus, i, f. és buxum, i. n., puszpáng
opacus, 3, árnyékos; hűvös, *hűs*
palmes, itis, m., szőlővessző *venyige*
vireo, 2, *virúl*, zöldel, virágzik;
lacrima, ae, könny,
humidus, 3, nedves, *áztatott*
pratum, i, rét; *mező*

carus, 3, *kedves,* szeretett
dolor, oris, m., *fájdalom,* szenvedés
perpetuus, 3, folytonos, állandó; perpetuo tempore, *örökké*
vivo, 3, vixi, victum, *él,* életben marad
honor, oris, m., *tisztelet,* kitüntetés
supremus, 3, *utolsó,* végső
Lachesis, a három Párka egyike
perneo, 2, nevi netum, végigfon
10 aliter, másképp; non aliter, épígy
mando, 1, megbíz; rendel; akar; mando, *szeretném*
iaceo, 2, iacui, fekszik, hever; nyugszik, *pihen*

b) *Fordítás.*

Alcimus, kit virágkorodban ragadva el uradtól,
A labicumi föld könnyű hantja takar:
Fogadd (ezt) a nem parusi márványból (faragott) súlyos és mégis ingatag (síremléket),
Mely be fog omlani, mert mulandó munka emeli hamvaid fölé:
Hanem törékeny puszpángból és hűs árnyékú venyigéből,
S a könnyeimmel áztatott viruló mezőkből.
Fogadd, kedves fiú, fájdalmunk emlékéül:
Itt örökké fog élni számodra a tisztelet.
Ha egyszer Lachesis végigfonta utolsó évemet:
Szeretném*, hatt épígy *pihennének az én hamvaim* (is).

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

raptum — app.; part. coni.
crescentibus annis — abl. temp.
levi caespite — abl. instr.
ruitura — t. i. *monumenta*
5. opacas palmitis umbras = opacos palmites umbrosos
monumenta — obi. praed.
perpetuo tempore — abl. temp.
supremos annos = suprenum annum

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A költemény egy fiú sírfeliratának megható szövege, melyben kifejezésre jut az emberi élet mulandóságában való megnyugvás. Nem a parusi márványból faragott díszes siemlék, hanem a sírhanton tenyésző virágok, a venyigék hűs árnyéka és a viruló mezők teszik könnyűvé a hantot, ha azt könnyeinkkel öntözzük.

Ad Velocem.

a) *Szavak.*

scribo, 3, scripsi, scriptum, ír, költ
queror, 3, questus sum, panaszkodik, *panaszol,* neheztel
epigramma, atis (görögösen: atos), n., felirat, elmés vers, epigramma
brevis, e, rövid, kurta

b) *Fordítás.*

Panaszlod,* Velox, hogy†† hosszú epigrammákat *irok.*
Magad semmit sem írsz: te kurtábban intézed el.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

szórend: Quereris, Velox, me epigrammata longa scribere.
breviora — t. i. *epigrammata*

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A szószátyár *Velox,* a kákán csomót keresve, túlhosszúnak találta *Martialis* epigrammáit. A költő a legrövidebbre szabva mondanivalóját, két fulánkos sorban végez az alaptalan álítással.

In Attalum.

a) *Szavak.*

declamo, 1, szaval, *szónokol*
bellus, 3, *szép,* csinos
carmen, inis, n., vers, költemény
compono, 3, posui, positum, szerkeszt; ír
mimus, i, *bohózat;* szinész
grammaticus, i, nyelvtudós
astrologus, i, csillagász; csillagjós
canto, 1, *dalol,* énekel
salto, 1, *táncol,* lejt
5. pila, ae, *labda;* teke, golyó
attamen, mégis, mindazonáltal
ardalio (ardelio), onis, m., *széltoló;* naplopó

b) *Fordítás.*

Szépen szónokolsz; szépen ügyvédkedel, Attalus:
Szép történeteket, szép verseket faragsz.
Szépen írsz bohózatokat, szépen epigrammákat;
Szép nyelvtudós, szép csillagász vagy.

5. S szépen dalolsz, Attalus, szépen táncolsz.
Szép vagy a lyra művészetében, szép a labdázás mesterségében.
Ha semmit sem csinálsz jól, mégis szépen csinálsz mindent.
Akarod, hogy megmondjam, mi vagy? Nagy széltoló vagy.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

belle — adverb.
5. arte — abl. lim.
nil = nihil
vis — volo, velle, volui igének, praes. imperf.-a
dicam = *ut* dicam
quid sis — függő kérdés

d) *Irodalmi vonatkozás.*

Attalus, az aesthetikai szépnek álpapja, kínosan ügyelt arra, hogy életének minden megnyilvánulása ennek a jegyében történjék s ezzel a tojástánccal és feszengéssel nevetségessé tette magát, mert tetteinek túlhajtott méricskélése a legtöbb esetben tévútra vezette és pontosan az ellenkező hatást váltotta ki. Nem csoda, hogy *Martialis*, ki amúgy is bizonyos kéjjel vadászott minden irodalmi csemegére, íróvesszejére tűzte a *szépnek* maniákusát.

De Paullo.

a) *Szavak.*

carmen, inis, n., *költemény*, vers; dal
emo, 3, emi, emptum, (meg)vesz, *-vásárol*

recito, 1, felolvas
iure, joggal, *jogosan*

b) *Fordítás.*

Paullus költeményeket vásárol, Paullus felolvassa költeményeit.
Mert amit megvásárolsz, jogosan mondhatod*†† *a magadénak.*

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

iure — abl. modi
tuum — t. i. *esse*

d) *Irodalmi vonatkozás.*

Paullus pénzért vásárol költeményeket, hogy mások venesszejével ékeskedjék. De ha egyszer megvásárolta, ki vitathatná el jogos szerzeményét? *Anyagi* jog tekintetében rendben is volna a szénája, de *szellemi* téren *a vadorzó* kerekedik felül.

In Quintum.

a) *Szavak.*

luscus 3, félszemű,
oculus, i, szem
non habet, hiányzik

b) *Fordítás.*

Quintus szereti Thaist. Melyik Thaist? A félszemű Thaist.
Thaisnak egy szeme hiányzik, annak kettő.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

Thaida — görög acc.
duos — t. i. *oculos*

d) *Irodalmi vonatkozás.*

Az epigramma bájos, nevettető incselkedés Quintussal, ki a félszemű Thaist szereti. Mert míg Thaisnak csak egy szeme hiányzik, Quintus mind a kettőnek hijjával van.

Ad Sextum.

a) *Szavak.*

traho, 3, traxi, tractum, húz, von; *vonz*
fiducia, ae, (ön)bizalom, *bizakodás*
peto, 3, petivi (petii), petitum, kér, kíván; (föl) keres; *vár*
causas agere, ügyvédkedni, *törvényszéki beszédeket tartani*
disertus, 3, értelmes, világos ; *ékesszóló*
triplex, icis, háromszoros, hármas; triplex forum, *a közélet három faja*
par, paris, egyforma, egyenlő; erit par mihi nemo, *senkisem ér majd fel velem*
5. nosco, 3, novi, (meg)ismer, észrevesz, átlát
pensio, onis, f., fizetés; pensio tota, *egész évi teljes ellátás*
hinc, innen, *ebből*
pango, 3, panxi, panctum v. pepigi, pactum, költ, versbe szed, *ír*
insanio, 4, őrjöng, dühöng, esztelenkedik; vki *bolond*
gelidus, 3, hideg, fagyos
lacerna, ae, köpenyeg, felöltő; gelida lacerna, *vékony köpenyeg*

10. atrium, i, a római ház főterme, csarnok; palota
atria magna colere, *nagy házakhoz járni*
vix, alig
alo, 3, alui, altum (alitum, táplál, *eltart*
palleo, 2, pallui, elhalványúl, -sápad; *súpadozik*
fames, is, f., *éhség*, éhezés
suadeo, 2, suasi, suasum, javasol, ajánl; *tanácsot ad*
certus, 3, biztos, bizonyos; certum est, *elhatároz*
vivo, 3, vixi, victum. *él*, életben van
casus, us, eset, alkalom; casu, talán, *csoda lesz, ha*

b) *Fordítás.*

Mily ok vagy mily bizakodás vonz Rómába,
Sextus? Mit remélsz, vagy mit vársz onnan? szólj.
Magánál Cicerónál, mondod, ékesszólóbb törvényszéki beszédeket fogok tartani
És a közélet három fajában senkisem ér majd fel velem.
Törvényszéki beszédeket tartott Atestinus és Caius; mindkettőt
Ismeréd: de egyiküknek sem volt egész évi teljes ellátása.
Ha ebből semmisem fog cseppenni, költeményeket fogunk írni:
Ha meghallgattad, azt fogod állítani*, hogy†† Maro művei.
Bolond vagy, mindenkiben, aki vékony köpenyegben
Ténfereg ott, Nasot és Vergiliust látsz.
Nagy házakhoz fogok járni. Alig három vagy négy (embert) tartott el ama

Dolog: a többiek rajszámra sápadoznak az éhségtől.
Mit tegyek? adj tanácsot: mert elhatároztam*, hogy†† Rómában *élek*.
Ha becsületes vagy, Sextus, csoda lesz, ha meg tudsz élni.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

Cicerone ipso — abl. comp.
5. noras = noveras
nobis — dat. auct.
gelidis lacernis — t. i. *vestiti*
10. omnes Nasones Virgiliosque — kettős acc. *videre* mellett
pallet *fame* — abl. causae
vivere — t. i. *me*
Romae — loc.
casu — abl. causae

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A léhütő Sextus Rómában szeretne letelepedni. Kimondott foglalkazása nincs ugyan, de annál több terve. Minden tehetség híján *Ciceróval* is kész fölvenni a versenyt. Ha pedig törtetése csütörtököt mondana, van bátorsága a versfaragáshoz is folyamodni, mintha bizony minden akarnok egy *Ovidiussá* vagy *Vergiliussá* tudna átvedleni. De utolsó ütőkártyaként el van szánva arra is, hogy uriházakban lebzseljen, hol bizonyára számára is jutna egy-egy konc. Végül *Martialishoz* fordul tanácsért, ki ismervén emberét, nem maradt adósa a méltó válasszal.

In Ligurinum.

a) *Szavak.*

occurro, 3, curri, cursum, elébemegy, *találkozik*
quacunque, amerre csak
fuga, ae, futás, menekülés; fuga est, *menekülnek*
solitudo, tudinis, f., magánosság, pusztaság, elhagyatottság ; ingens solitudo, roppant űr támad, *teljesen kihalt a világ*
quid, miért
cupio, 3, ivi (ii), itum, vágyik, kíván, óhajt; *akar*
nimis, szerfölött, *túlságosan*
5. valde, nagyon erősen
vitium, i, *hiba,* hiány
periculosus, 3, veszélyes, *veszedelmes*
catulus, i, *(állati)* kölyök
cito, 1, idéz, előhív; *felizgat*
dipsas, adis, mérgeskígyó
medio Sole, déli napsütésben
peruro, 3, ussi, ustum, feléget, keresztül-, felhevít, *megvadít*
improbus, 3, gonosz, elvetemült; szemtelen, *vakmerő*
fero, ferre, tuli, latum, visz, hoz; *elvisel*
10. thermae, arum, fürdő
auris, is, f., fül
piscina, ae, halastó; *uszoda*
nato, 1, *úszik,* át-
coena, ae = cena, ae, *ebéd,* evés
fugo, 1, elűz, megfutamít
lassus, 3, *kimerült,* fáradt, bágyadt, lankadt
dormio, 4, ivi, itum, *alszik,* nyugszik, fekszik
suscito, 1, felébreszt ; mozgat
iaceo, 2, iacui, fekszik, nyugszik, hever; suscitas iacentem, *kizavarsz ágyamból*
15. volo, velle, volui, akar; vis videre, *akarod tudni* (látni)

quantum mali, milyen nagy bajt
iustus, 3, *igaz*, igazságos
probus 3, becsületes; *derék*
innocens, ntis, *ártatlan*, büntetlen

b) *Fordítás.*

Hogy senkisem találkozik veled szivesen:
Hogy bárhová mégy, menekülnek és teljesen
Kihalt körülötted, Ligurinus, a világ:
Akarod tudni, miért van (így)? Túlságosan költő vagy:
Ez nagyon veszedelmes hiba.
Sem a kölykei elrablása miatt felizgatott tigris,
Sem a déli napsütéstől megvadított mérges kigyó,
Sem a vakmerő skorpió nem kelt ilyen félelmet.
Mert, kérdem, ki viselhet el ekkora fáradalmakat?
Felolvasol úgy, ha állok, mint felolvasol, ha ülök.
A fürdőbe menekülök; a fülembe harsogsz.
Az uszodába megyek; nem lehet úszni.
Ebédhez érkezem; elűzöl székemről.
Kimerülten alszom; kizavarsz ágyamból.
Akarod tudni, milyen nagy bajt okozol?
Habár igaz, derék, ártatlan férfi vagy, félnek tőled.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

quid *sit* — függő kérdés
5. *catulis* citata *raptis* — abl. causae

medio Sole —abl. causae
quis *ferat* — függő kérdés
10. sedentem = *me* sedentem
lassus dormio — attr. praed.
iacentem = *me* iacentem
15. quantum *mali* — gen. part.
facias — függő kérdés
vir — app. az odaértendő *tu*-hoz

d) *Irodalmi vonatkozás.*

Ligurinus a lerázhatatlan emberek közé tartozik. Bárhova fordul, menekülnek előle és sem a tigristől, sem a mérges kigyótól, avagy a skorpiótól nem félnek annyira, mint tőle. Verseivel teleduruzsolja hallgatóinak fülét. Hiába futnak fürdőbe, uszodába, teritett asztalhoz, vagy akár az ágyba, sehol sincs maradása az embernek tőle. Legyen bár igaz, derék, ártatlan férfiu, mégis rettegnek tőle.

De Vesuvio monte.

a) *Szavak.*

pampineus, 3, szőlőlombos, szőlőleveles; pampineis umbris, *árnyás szőlőlugasoktól*
viridis, e, zöld, *viruló*
Vesvius = Vesuvius
premo, 3, pressi, pressum, nyom, *sajtol*
madidus, 3, nedves, ázott; itt: *boros*
uva, ae, *szőlő;* szőlőfűrt
lacus, us, tó, mocsár; *kád,* veder
iugum, i, járom, iga; *hegygerinc,* orom, csúcs
nuper, az imént, *nemrég*
choros dare, táncot lejteni
5. Lacedaemon, onis = Spárta

gratus, 3, *kellemes*, kedves, kívánatos
cunctus, 3, összes, valamennyi, *minden*
iacent flammis, *lángokban áll*
mergo, 3, si, sum, (el)merít, -sülyeszt; pass. *roskad*
favilla, ae, parázs, *hamú*, szikra
superi, orum, az égiek, *istenek*
licet, 2, licuit, licitum est, szabad, *lehet*

b) *Fordítás.*

Itt van az árnyas szőlőlugasoktól az imént még viruló Vezuv:
Itt sajtoltak nemes szőlőt a boros kádakba.
Ezt a hegygerincet jobban szerette Bacchus, mint Nysa dombjait:
A Satyrok nemrég ezen a hegyen lejtették táncukat.
Ez volt Venusnak Spártánál (is) kedvesebb székhelye:
Ez a hely volt Hercules nevéről híres.
Minden lángokban áll és szomorú hamuba roskadt:
Még az istenek is szeretnék,* hatt ezt *nem lehetett volna megtenniök.*

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

hoc, monte — t. i. *in* hoc monte
dedere = dederunt; sync.
5. haec Veneris sedes = Pompeii
Lacedaemone — abl. comp.
hic locus = Herculaneum
Herculeo nomine = nomine Herculis; abl. causae
mersa — t. i. *sunt*

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A költő a Vesuvnak Kr. u. 79-ben történt félelmetes kitörését és rettenetes pusztításait örökíti meg költeményében, amely esemény örökké emlékezetes marad az emberiség történetében. Pompeii és Herkulanum, a két virágzó város, eltünt a föld szinéről. A költőt a pusztulás láttára mély melancholia fogja el, mikor megállapítja, hogy még az istenek is boldogok volnának, ha az eseményt meg nem történtté tudnák tenni.

Ad Flaccum.

a) *Szavak.*

credo, 3, didi, ditum, *(el)hisz,* vél, gondol
lusus, us, játék; tréfa, incselkedés; *mulatság*
iocus, i, tréfa, *szórakozás*
ludo, 3, si, sum, tréfál, tréfát űz; *mulattat*
prandium, i, reggeli: *ebéd*
coena = cena, ae, ebéd, *lakoma*
crudus, 3, nyers; durva, *kegyetlen*
5. liquidus, 3, híg, folyékony; *laza*
apto, 1, *illeszt,* alkalmaz
ala, ae, szárny
pasco, 3, pavi, pastum, legeltet, etet, táplál
vesica, ae, hólyag; *dagályosság*
insanus, 3, lelki beteg, esztelen ; *fonák*
syrma, atis, uszályos ruha ; *uszály*
miror, 1, *csodál;* csodálkozik
adoro, 1, *imád,* fohászkodik
10. confiteor, 2 fessus sum, bevall; *beismer*

b) *Fordítás.*

Nem tudod, Flaccus, hidd el nekem, mi az epigramma,
Miért tartod amazt (a tragédiát v. époszt) annyira mulatságnak és szórakozásnak.
Az jobban mulattat, aki megírja az elvetemült Tereus ebédjét,
Vagy a te lakomádat, kegyetlen Thyestes;
Vagy a fiára laza szárnyakat illesztő Daedalust,
Avagy a sziciliai juhokat legeltető Polyphemust.
A mi verseinktől távol áll minden dagályosság:
Múzsánk sem duzzad fonák uszálytól.
Mégis amazt dicséri, csodálja, imádja mindenki.
Beismerem: amazt dicsérik, de emezt olvassák.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

quid *sint* — függő kérdés
lusus iocosque — obi. praed.
Tereos — gör. gen.
crude Thyesta — voc.
aptantem — part. coni.
Polyphemon — gör. acc.
illa = tragoedias
ista = epigrammata

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A költő megmagyarázza *Flaccusnak* az epigramma lényegét, illetve, hogy mi a különbség

tragédia, éposz és epigramma között. Míg a tragédia és éposz a költészet kimeríthetetlen eszközeivel és ezernyi megejtő bájával mulattat és szórakoztat, addig az epigramma a száraz tényekre szorítkozik és minden nagyképüségtől tartózkodik. Innen van az, hogy a tragédiát és époszt elhalmozzák a világ minden dicséretével s magasztalásával, viszont olvasni — az epigrammát olvassák.

In Marcum.

a) *Szavak.*

hoc tempore, ebben az időben, *manapság*
bibo, 3, bibi, (potum), *iszik*
panis, is, m., *kenyér*
turdus, i, rigó, *fenyőrigó*
coena = cena, ae, ebéd
Lucrinus, 3, lucrinusi (osztriga)
voro, 1, fal, (le)nyel
pasco, 3, pavi, pastum, legeltet; etet, *táplál*
aquosus, 3, *vizenyős*, nedves
Peloris, pelorumi kagyló Siciliából
ingenuus, 3, szabad születésü; finom, *kényes*
gula, ae, *torok*, gége
Cadmeus, 3, cadmusi
pinguis, e, kövér; *termékeny*
vestio, 4, ivi v. ii, itum, (fel)*ruház; befed, -takar*
volo, velle, volui, akar
purpureus, 3, bíborszínű, *bíborba öltözött*
sagatus, 3, katonaköpenybe öltözött
praesto, 1, stiti, stitum, felülmúl; bemutat, *megjátszik*
fio, fieri, factus sum, lesz v. válik vmivé; non fit verbis, nem szavakon múlik, *nem puszta szó*

b) *Forditás.*

Hogy manapság nincs Pylades, nincs Orestes,
Csodálod? Pylades, Marcusom, ugyanazt itta;
S nem jutott jobb kenyér vagy fenyőrigó Orestesnek sem,
Hanem egyforma s ugyanaz volt az ebédje kettejüknek.
Te lucrinusi kagylót nyelsz: engem pelorumi vizenyős kagyló táplál:
Nem kevésbé kényes az én torkom sem, Marcus.
Téged a cadmusi Tyros, engem a termékeny Gallia rúház :
Azt akarod, hogy katonaköpenybe bújva szeressem bíborba öltözött személyedet?
Hogy megjátszam Pyladest, játssza el valaki előttem Orestest.
Ez nem puszta szó, Marcusom, hogy szerettessél, szeress.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

non sit — függő kérdés
hoc tempore = nunc
mihi gula = mea gula; t. i. *quam tua*
vis te = vis, ut te
purpureum — app.
sagatus — app.
ut ameris — ut fin.

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A költő *Orestes* és *Pylades* példájára hivatkozva felállítja azt a tételt, hogy igazi ba-

rátság csak egyforma emberek között viríthat ki. *Marcus* és *Martialis* életmódja közt azonban mély szakadék tátong: a költő szegénysége szégyenkezve kullog barátja pazar gazdagsága mögött. *Martialis* nem vállalja tehát Pylades szerepét, míg valaki meg nem játssza *Orestest is*. Mert nem üres szó, aki szeretetre vágyik, az maga is szeressen.

In Posthumum causidicum.

a) *Szavak.*

caedes, is, f., *gyilkosság;* vérontás, öldöklés
venenum, i, méreg; *mérgezés*
lis, litis, f., *per;* vita
capella, ae, kecske
vicinus, 3, szomszédos; vicinus, i, *szomszéd*
queror, 3, questus, sum, panaszkodik, *bepanaszol, panaszt emel*
absum, esse, afui, távol van, hiányzik; *eltűnik*
furtum, i, lopás, *tolvajlás*
index, icis, m., *biró;* bíráló
postulo, 1, kíván, *követel*
probo, 1, (meg)vizsgál, -itél; *bizonyit*
periurium, i, hamis eskű, *hitszegés*
furor, oris, m., düh, bőszültség; eszeveszettség, *őrjöngés*
sono, 1, sonui, sonitum, hangzik; hangoztat, *harsog*
manu tota, egész kézzel; *kézzel-lábbal*

b) *Fordítás.*

Nem erőszak, sem gyilkosság, sem mérgezés,
Hanem három kecském miatt van perem.
Panaszt emelek,* hogy†† *ezek* szomszédom

tolvajlása miatt *eltüntek.*
A bíró követeli,* hogy†† *ez bizonyíttassék be*
előtte :
Te Cannaet, a Mithridates elleni háborút,
És a pún örjöngés hitszegését,
Sullát, Mariust és Muciust
Harsogod nagy hangon, kézzel-lábbal.
Beszélj már, Posthumus, a három kecskéről
(is).

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

furto — abl. causae
magna voce — abl. modi
manuque tota — abl. modi

d) *Irodalmi vonatkozás.*

Posthumus a csűrő-csavaró, szószátyár ügyvédek példaképe. Ha a költőnek három elorzott kecskéje miatt perpatvara támad szomszédjával, a túlbuzgó ügyvéd összehord hetet-havat, Cannaet, Mithridatest, Hannibált, Sullát, Mariust ráncigálja elő, hogy elterelje a lényegről a bíró figyelmét. A költő azonban menten kijózanitja az ügyvédi pathos mámorából, azzal a jeges vízként ható megjegyzésével, hogy az isten szerelmére, beszéljen már a három kecskéről is.

De morte Othonis.

a) *Szavak.*

dubito, 1, kételkedik, kétségbe von; haboz, *tétováz*
adhuc, *eddig,* mostanig

forsitan, *talán,* esetleg
damno, 1, (el)ítél, *kárhoztat*
multo stare, sokba kerülni
sanguis, inis, m., *vér; vérontás*
fodio, 3, fodi, fossum, (ki)ás ; átszúr,
certus, 3, *biztos;* határozott, elszánt
nudus, 3, *meztelen,* csupasz; ruhátlan
vivo, 3, vixi, victum, *él,* életben van
sane, *valóban,* bizonyára; kétségkívül
dum, míg; ha egyszer
morior, 3, mortuus sum, *meghal;* véget ér
numquid, vajjon miben

b) *Fordítás.*

Mivel Enyo (=Bellona) tétovázott eddig a polgárháború tekintetében,
Talán győzhetett is volna az elpuhult Otho!
(De) sok vérbe kerülő háborúra kárhoztatta
S biztos kézzel átdöfte meztelen mellét.
Legyen bár egy Cato, míg él, vagy valóban még Caesárnál is különb :
Ha egyszer meghal, vajjon miben volt különb Othónál ?

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

belli civilis — gen. obi.
staturum — part. coni.
Martem = bellum
certa manu — abl. instr.
Caesare maior — abl. comp.
numquid — acc. resp.
Othone — abl. comp.

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A lágyszívű, de tiszta lelkű *Otho* császár, a *bedriacumi* csata után Kr. u. 69-ben, hogy Italiát

DIÁK KÖNYVTÁR
Szerk. ACZÉL DEZSŐ

66. szám.

TITUS LUCRETIUS CARUS
MARCUS VALERIUS MARTIALIS
SEXTUS PROPERTIUS

Praeparátió forditás és
nyelvtani magyarázatok.

Forditotta és magyarázta:
ACZÉL DEZSŐ

II. FÜZET

M. V. MARTIALIS. SEXTUS PROPERTIUS

BUDAPEST, 1940.
ACZÉL TESTVÉREK
ÁRA 60 FILLÉR

TITUS LUCRETIUS CARUS.
MARCUS VALERIUS MARTIALIS.
SEXTUS PROPERTIUS.

Praeparatio, fordítás
és nyelvtani magyarázatok.

II Füzet

M. V. Martialis.
Sextus Propertius.

Fordította és magyarázta:
ACZÉL DEZSŐ

BUDAPEST, 1940.
ACZÉL TESTVÉREK

Tartalomjegyzék.

E füzet tartalma:

Felelős kiadó: Aczél Bertalan.

Róna Ferenc nyomdai műintézete,
Budapest, VII., Vörösmarty utca 5.

a további vérontástól megkímélje, önkezével vetett véget életének. Eme hősi önfeláldozása, mellyel megállította a halál angyalát öldöklő útjában, mélyen meghatotta a költőt, aki gyönyörű szavakban méltatja *Otho* elszánt, áldozatos cselekedetét.

De Andragora.

a) *Szavak.*

lavo, 1, lavi, lavatum (lotum), füröszt, mos; pass. *fürdik*, mosdik
hilaris, e, víg, vidám, *jókedvű*
coeno = ceno, 1, eszik, *ebédel*
invenio, 4, veni, ventum, (meg)*talál, fölfedez*
mane, reggel
subitus, 3, hírtelen, *váratlan;* meglepő
requiro, 3, quisivi, quisitum, újra fölkeres; tudakozódik, *kutat*
somnus, i, *álom,* alvás
medicus, i, orvos

b) *Fordítás.*

Velünk fürdött, jókedvűen ebédelt; és ugyanama
Andragorast reggel holtan találták,
Ily váratlan halálának okát kutatod, Faustinus?
Álmában orvosát, Hermocratest látta.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

hilaris — app.
in somnis = in somno
Hermocratem *medicum* — app.

d) *Irodalmi vonatkozás.*

Az epigramma egyike *Martialis* ama kedves incselkedéseinek, amelyek mindig fején találva a szöget, az emberek fonákságait — nem egyszer meglepő csattanóval — nevetségessé teszik. Ez alkalommal *Hermocrates orvost* tűzte íróvesszeje hegyére, akitől *Andragoras* még álmában is anynyira megszeppent, hogy menten szörnyet halt. Mi történt volna tehát, ha *Andragoras* történetesen szemtől-szembe találkozott volna vele?

In invidum.

a) *Szavak.*

invidus, 3, irigy
canto, 1, énekel, *dalol*
libellus, i, könyvecske; *vers*
sinus, us, *öl,* kebel; sinus, manus habet, *ölben, kézben tart*
rubeo, 2, ui, (el)*pirul,* -vörösödik
quidam, quaedam, quoddam, fn. quiddam, egy valaki, némely; *nem egy ember*
palleo, 2, ui. *sápad,* elhalványul
stupeo, 2, stupui, elkábul, *álmélkodik*
oscito, 1, v. oscitor, 1, száját kitátja, *ásít*
odi, odisse, gyűlöl
placeo, 2, placui, *tetszik,* tetszésére van

b) *Fordítás.*

Az én Rómám dicséri, szereti, dalolja verseimet
S engem mindenki ölben, kézben tart.

Ime, nem egy ember pirul, sápad, álmélkodik, ásit, gyűlöl.
Ezt akarom: verseim most (már) magamnak is tetszenek.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

omnis = omnium
habet = habent

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A költő érzi, látja, tudja, hogy az egész főváros lelkesedik, rajong verseiért. Akadnak azonban olyanok is, akik ásitva, gyűlölködve hallgatják, illetve sápadozva, elpirulva fordulnak el Múzsájától. A költő a különböző hatás láttára nyugodtan állapíthatja meg, hogy elérte a célját és epigrammái most már önmagának is tetszenek.

Ad Rufum.

a) *Szavak.*

diligens, ntis, szorgalmas, serény; diligenter, *alaposan*
inspicio, 3, spexi, spectum, betekint, megvizsgál; *végignéz*, szemügyre vesz
velut, *mint*, miként
emptor, oris, m., vevő; ***rabszolgavásárló***
lanista, ae, vívómester
vultus, us, arc, ábrázat; *tekintet*
subnoto, 1, megjelöl, -vizsgál; ***végigsimít***
tune es, úgy-e te vagy
5. nequitia, ae, semmirevalóság; ***csintalan vers***
iocus, i, *tréfa*, játék
nosco, 3, novi, (meg)*ismer*, *észrevesz*

auris, is, f., fül; auris Batava, bataviai fül, botfülü
subrideo, 2, risi, risum, mosolyog
modicus, 3, mérsékelt, illő; *szerény*
nutus, us, hajlás; *intés*, jeladás
nego, 1, tagad
lacerna, ae, *köpeny*, felöltő
respondeo, 2, ndi, nsum, *felel*, válaszol
saepius, gyakrabban, *többé*
accidit, 3, cidit, *megtörténik*, -esik

b) *Fordítás.*

Valaki, Rufus, az imént alaposan
Végignézve rajtam, mint egy rabszolgavásárló vagy vívómester,
S tekintetével, ujjával végigsimított,
Ugy-e te vagy, te, így szól, az a Martialis,
Kinek csintalan verseit és tréfáit ismeri (mindenki),
Akinek csak nincs botfüle ?
Szerényen mosolyogtam : s könnyed intéssel
Nem tagadtam,* hogy†† *én vagyok az*, akiről beszélt.
Akkor hát, így szólt, miért nincs rossz köpenyed ?
Azt felelém: mert rossz költő vagyok.
Hogy ez többé költővel meg ne történhessék,
Küldj számomra, Rufus, egy jó kabátot.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

inspectum — part. coni.
emptor — t. i. servorum
vultu digitoque — abl. instr.
subnotasset — sync.

5. novit — perf. log.
levique nutu — abl. modi
quem — obi. praed.
10. nec = ne

d) *Irodalmi vonatkozás.*

Valakı alaposan szemügyre véve a költőt, azt kérdezte tőle, ő-e az a bizonyos *Martialis,* kinek verseit minden valamirevaló ember ismeri, hacsak nem botfülű. Az igenlő válaszra meg az iránt kiváncsiskodott, miért nincs hát rossz köpenyege, ahogy az egy becsületes, szegény poétához illik. A költő ugyan azzal ütötte el tapintatlan érdeklődését, hogy ő rossz poétának számít, mégis azzal a kéréssel fordul *Rufushoz,* küldjön hát neki egy jó kabátot.

Ad Pontilianum.

a) *Szavak.*

mitto, 3, misi, missum, *(el)küld;* elbocsát
libellus, i, könyvecske; *vers*

b) *Fordítás.*

Miért nem küldöm el, Pontilianus, verseimet
neked ?
Hogy te ne küldd el nekem a magadéit,
Pontilianus.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

cur non *mitto* — egyenes kérdés: ind.
tuos — t. i. *libellos*

d) *Irodalmi vonatkozás.*

Pontilianus, a fűzfapoéta, neheztel *Martialisra*, mert nem küldi el neki verseit. A költő alaposan rácsördit az öntelt versfaragóra, hogy azért feledkezett meg róla, mert attól tart, hogy a fűzfapoéta viszonzásul „megtisztelné" saját zöngeményeivel.

De se.

a) *Szavak.*

undenis pedibusque syllabisque, 11 lábú vers = distichon, 11 szótagú = hendecasyllabus
sal, salis, m. (néha: n.), só, tengervíz; elmésség, *szellemesség*
protervus, 3, szemtelen, vakmerő; *alantas*
notus, 3, ismert, ismeretes
invideo, 2, vidi, visum, *irigyel*, irigykedik
Andraemon, cirkuszi versenyló neve
caballus, i, *ló ;* gebe

b) *Fordítás.*

Ugy distichonjai, mint hendekasyllabusai
És sok szellemességéről ,amely mégsem alantas,
Ismeretes a nemzetek előtt Martialis,
És ismeretes a népek előtt: mit irigyeltek?
Nem vagyok ismertebb Andraemon versenylónál.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

pedibusque syllabisque — abl. causae
multo sale, protervo — abl. causae
Andraemone caballo abl. comp.

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A költemény *Martialis* keserű gunyolódását fejezi ki a költői sors felett. Csípős, de mégsem alantas szellemességgel írt distichonjait és hendekasyllabusait az egész világ ismeri ugyan, de hírben és dicsőségben mennyivel marad mögötte *Andraemon*, a cirkuszi versenyló ?

Ad Julium Martialem.

a) *Szavak.*

beatus, 3, *boldog*, megelégedett
iucundissime, drágám
pario, 3, peperi, partum, szül, létrehoz; *szerez*
relinquo, 3, liqui, lictum, hátrahagy; relictus, 3, *öröklött*
ingratus, 3, hálátlan; non ingratus ager, *termékeny szántóföld*
perennis, e, állandó, tartós; focus perennis, *állandóan melegítő tűzhely*
5. lis, litis, f., per, *perlekedés*
rarus, 3, ritka; toga rara, *tóga ritkán* (tisztelgő látogatásra)
mens, mentis, f., ész, lélek; mens quieta, *nyugodt lelkiismeret*
ingenuus, 3, finom, nemes; vires ingenuae, *töretlen erő*
saluber, bris, bre, v. salubris, e, egészséges
prudens, ntis, előrelátó; értelmes, *okos*
par, paris, egyforma, *hozzáillő*
convictus, us, társalgás; gyülekezet; convictus facilis, *kedves asztaltársaság*
sine arte, egyszerű
ebrius, 3, részeg, ittas, mámoros; non ebria, *józan*

solvo, 3, solvi, solutum, (fel)old; soluta curis, *gndtalan*

10. somnus, i, *álom*, alvás
tenebrae, arum, sötétség; homály; *éjszaka*
malo, malle, malui, inkább akar, *többet kíván*
summus, 3, legfőbb, -magasabb; *utolsó*
metuo, 3, metui, *fél*, aggódik
opto, 1, *kíván*, óhajt

b) *Fordítás.*

Amik boldogabbá teszik életünket,
Drága Martialisom, a következők :
Nem fáradsággal szerzett, hanem öröklött vagyon ;
Termékeny föld; állandóan melegítő tűzhely;
Perlekedés sohasem; tóga ritkán; nyugodt lelkiismeret ;
Töretlen erő; egézséges test ;
Okos egyszerűség; hozzánk illő barát ;
Kedves asztaltársaság ; egyszerű asztal ;
Józan, de gondtalan éjszaka :
Álom, mely röviddé teszi az éjszakát :
Ami vagy, az akarj lenni és ne kívánj semmivel se többet ;
Utolsó napodtól (pedig) se ne félj, se ne kívánd.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

beatiorem — attr. praed.
labore — abl. modi
5. sine arte = simplex
10. breves — attr. praed.

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A költő *Julius Martialishoz* intézett versében

felállítja a boldog élet aranyszabályait, amelyek oly észszerűek, frissek és időállók, hogy kétévezred távlatában is az újszerűség erejével hatnak. Az aranyszabályok egytől egyig magukon viselik *Martialis* józan gondolkozásának, ritka élettapasztalatának, nemes egyszerűségének és éles elméjének bélyegét.

Epitaphium Erotii.

a) *Szavak.*

epitaphium, i, sír; sírfelirat
festinatus, 3, (festino, 1, igéből), gyorsított; *korai;* festinata umbra, *korai sírjában*
requiesco, 3, quievi, quietum, *nyugszik*, pihen,
Erotion = Erotium, görög női név
crimen, inis, n., vád, panasz ; *bűn*
perimo, 3, emi, emptum, megsemmisít, -öl ; elvisz, *letarol*
hiems, hiemis, f., *tél;* hideg
regnator, oris, m., uralkodó, fejedelem; birtokos, *gazda*
agellus, i, kis szántóföld ; *földecske*
exiguus, 3, kicsiny, csekély ; Manibus exiguis, *gyermeki szellemének*
annuus, 3, egy évig tartó; *évenkénti*
iusta, orum, megillető rész ; *halotti áldozat*
5. perpetuus, 3, *állandó;* folytonos, szakadatlan
turba, ae, csoport, tömeg ; *háznép*
sospes, pitis, ép, sértetlen; *egészséges*
flebilis, e, siralmas, szánandó ; flebilis sit, *emlékeztessen a gyászra*
lapis, lapidis, m., kő; *sírkő*

b) *Forditás.*

Itt nyugszik korai sírjában Erotion,
Kit a végzet bűnéből hatodik tele tarolt le.
Bárki léssz utánam földecském gazdája,
Add meg gyermeki szellemének évenként
a halotti áldozatát.
Igy (élj) a Lar állandó (védelme alatt), így
(élj) † *egészséges háznéppel*, csak
Ama sírkő emlékeztessen a gyászra földeden.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

festinata umbra = *in* festinata umbra
crimine fati — abl. causae
sexta hiems = sextus annus
dato — szigorú parancs, mód a cselekvés fontosságának kiemelésére
5. sic — t. i. *vivas*
turba sospite — abl. abs. mancus
flebilis sit. — attr. praed.

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A kis *Erotiont* a nagy Kaszás még bimbókorában tarolta le és sírja a költő földecskéjén domborúl. De mi lesz akkor, ha ő is leszáll az alvilágba? Ki adja meg a kis leány szellemének az évenként megismétlődő halotti áldozatot? *Martialis* nemes lelke bizonyára sokat töprengett ezen a kérdésen, de nem talált jobb megoldást, mint, hogy felkérje földecskéjének leendő gazdáját, viselje ő gondját a kis sírhalomnak és viszonzásul boldog életet kíván neki, egész háznépével együtt.

Ad Romam.

a) *Szavak.*

parco, 3, peperci (ritkán: parsi), parcitum és parsum, kímél, *kíméletes* vki iránt
lassus, 3, kimerült, *fáradt*, lankadt
gratulator, oris, m., szerencse kívánó, *hódoló*
cliens, ntis, m. és f. védenc, alattvaló; lasso clienti, *fáradt fiad iránt*
quamdiu, meddig, ameddig; *míg*
salutator, oris, m., üdvözlő; itt: *a hatalmasok üdvözlője*
anteambulo, onis, m., előfutár, *lakáj*
togatulus, i, tisztelgő cliens
mereor, 2, meritus sum és mereo, 2, merui, meritum, megérdemel; *keres*, szerez
plumbeus, i. ólompénz; megvetően: *„vas“*
5. Scorpus, i, híres versenykocsis
ferveo, 2 és fervo 3, fervi és ferbui, forr, ízzik; ferventis auri graves, *csillogó arannyal telt*
aufero, ferre, abstuli, ablatum, elvisz, -hord; *hazavisz*
saccus, i, zsák, *zacskó*
Apulus, 3, apuliai
Hybla, ae, siciliai hegy, mely mézéről híres
spicifer, fera, ferum, kalásztermő
10. palus, udis, f., tó *mocsár*
delicatus, 3, gyönyörű, *pompás*
Pomptinus, 3, pomptini (a pomptini mocsarak Latiumban)
arx, cis, f., vár; *csúcs*
clivus, i, *domb*, magaslat
uva, ae, szőlőfürt; szőlőtő
Setinus, 3, setiai (Setia latiumi város)
concupisco, 3, cupivi (cupii), cupitum, vágyódik
dormio, 4, ivi (ii), itum, *alszik*; nyugszik

b) *Fordítás.*

Róma, légy már kiméletes fáradt hódolód,
Fáradt fiad iránt. Míg én, (a hatalmasok) üdvözlője,
Lakájok és tisztelgő cliensek között
Egész nap száz „vasat“ fogok keresni ;
Addig Scorpus egyetlen óra alatt
Győzelme esetén tizenöt csillogó arannyal telt zacskót fog hazavinni?
Nem kívánnék én verseim jutalmául
(Mert mit is érnek ?) apuliai mezőt.
Sem Hybla (méze), sem a kalásztermő Nilusvölgy nem vonz engem;
Sem a pompás szőlőtő, mely a pomptini mocsarakra
Tekint a setiai domb csúcsáról.
Mire vágyódom, kérded tehát ? Aludni.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

gratulatori, clienti — t. i. *mihi*
salutator — app.
anteambulones et togatulos *inter* — anastrophe
die toto — abl. temp.
una hora — abl. temp.
ferventis auri — gen. qual.
victor — app.
praemium velim — obj. praed.
paludes Pomptinas — acc. *spectare* vonzataként
quid concupiscam — függő kérdés

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A költő nem először ad kifejezést ama keserű megállapításának, hogy a poéta munkáját

nem méltatják érdeme szerint. Egy versenykocsis, mint például *Scorpus*, egyetlen óra alatt elképesztően többet kereshet, mint a költő egy egész nap, vagy akár egy esztendő alatt is, akinek még az a kötelesség is nyomja a vállát, hogy lakájok és tisztelgő cliensek sorfala előtt hajbókolva üdvözölje a ház hatalmas urát. S mindezt egy *Martialis* állapítja meg, kinek páratlan szerénysége méltán vetekszik tündöklő költői tehetségével! Végül kesernyés gúnnyal leszögezi, hogy a tapasztaltak után csak egy vágya van: jóízüt aludni.

Epitaphium Paridis pantomimi.

a) *Szavak.*

epitaphium, i, sír, *sírfelirat*
pantomimus, i, szinész
tero, 3, trivi, tritum, dörzsöl; tapos; Flaminiam t. i. viam tereri, *a Flaminia úton haladni*
viator, oris, m., utas, *vándor*
praetereo, 4, ivi (ii), itum, *mellette elmegy (szótlanul)*, előtte elhalad
marmor, oris, n., márvány; *márványemlék*
deliciae, arum, gyönyör, *gyönyörűség;* kéj
sal, salis, m. (néha: n.), só; tengervíz; plur. sales, *szellemesség*
gratia, ae, kellem, kedvesség, *báj;* hála, köszönet
lusus, us, játék, tréfa, *szórakozás*
5. decus, oris, n., dísz, *dicsőség*
dolor, oris, m., *fájdalom;* bánat, szomorúság
Veneres Cupidinesque, a szerelem istenei és istennői
condo, 3, didi, ditum, alapít; elrejt; *eltemet*
sepulcrum, i, = sepulchrum, i, *sír;* sírbolt

b) *Fordítás.*

Bárki légy, óh vándor, ki a Flaminia (úton) haladsz,
Ne menj el (szótlanul) a nemes márványemlék előtt.
A város gyönyörűsége, a Nilusvidék szellemessége,
A művészet, báj, szórakozás és műélvezet,
A római szinház dicsősége és fájdalma,
S a szerelem valamennyi istene és istennője
Van ebben a sírban eltemetve, amelyben Paris.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

mobile marmor — acc. *praeterire* mellett
urbis *deliciae* stb. — personif.
5. hoc sepulcro — abl. *condere* mellett

d) *Irodalmi vonatkozás.*

Parisnak, az *Alexandriából* származó híres színésznek sírfelirata, kit életében bálványozott, halálában megsíratott a római nép. Érdemei a császári trónig törtek utat maguknak. *Domitianus* császár előbb kitüntette, utóbb azoban felbőszült ellene és kivégeztette. A sírfeliratból tűnik ki igazán, hogy a római nép mennyire istenítette *Thaliának* eme felkent papját, ki korai sírjába magával vitte a város miden örömét és fájdalmát, a római szinház művészetével és bájával egyetemben.

Livius in membranis.

a) *Szavak.*

membrana, ae, bőr, hártya; pergamen.
pellis, is, f., bőr; *pergamenlap*
exiguus, 3, *kicsiny*; csekély
ar(c)to, 1, megszorít, *összezsufol*
bibliotheca, ae, könyvtár; *könyvszekrény*
Livius ingens, Livius hatalmas műve

b) *Fordítás.*

Kis pergamenlapokon van összezsúfolva
Livius hatalmas műve,
Mégsem fogadhatja be az egészet könyv-
szekrényem.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

arctatur = artatur
Livius ingens = opus Livii ingens
totum — obi. praed.

d) *Irodalmi vonatkozás.*

Livius történelmi müve oly hatalmas terjedelmű, hogy bár kis pergamenlapokon zsúfolták össze, a maga egészében mégsem férne el a költő könyvszekrényében.

Sallustius.

a) *Szavak.*

perhibeo, 2, hibui, hibitum, nevez, mond, tart
cor, cordis, n., szív, érzés; ut perhibent corda,
ahogy ítélete mondja, *itélete szerint*

doctus, 3, tanult, tudós, *művelt*
Crispus, Sallustius cognomene

b) *Fordítás.*

Ez lesz művelt emberek itélete szerint
Az első Crispus a római történelemben.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

corda = arbitria
Crispus = Sallustius Crispus

d) *Irodalmi vonatkozás.*

Eme kis epigrammában a költő elismeréssel adózik a jeles történetíró elévülhetetlen érdemeinek.

Catullus.

a) *Szavak.*

tantum — quantum, annyival — amennyivel
debeo, 2, ui, itum, *adós, tartozik*

b) *Fordítás.*

A nagy Verona annyival adósa Catullusának,
Amennyivel a kis Mantua a maga
Vergiliusának.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

tantum — quantum — acc. *debere* vonzataként
quantum — t. i. *debet*

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A költő hangot ad ama meggyőződésének,

hogy *Verona* fia, *Catullus* egyenrangú poeta *Vergiliussal*, ki *Mantuában* látta meg a napvilágot.

Notarius.

a) *Szavak.*

notarius, i, jegyző; *gyorsíró*
curro, 3, cucurri, cursum, fut, rohan ; elillan, *-röppen*
licet, 2, licuit, licitum est, szabad, lehet; *-hat, -het*
velox, ocis, gyors, sebes; *fürge*
nondum, még nem
lingua, ae, nyelv
dextra, ae, (jobb) kéz
perago, 3, egi, actum, elvégez,*befejez*
opus, eris, n., mű, *munka*

b) *Fordítás.*

A szavak elröppenhetnek, a kéz fürgébb azoknál:
A nyelv még nem (végezte el) a magáét s a kéz (már) befejezte munkáját.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

currant licet = currere possint
velocior *illis* — abl. comp.
suum — t. i. peregit opus

d) *Irodalmi vonatkozás.*

Az epigramma bizonyítéka annak, hogy — ha nem is a mai értelemben vett — gyorsírás

kérdése már az ókorban is foglalkoztatta az emberiséget. *Martialis* igen helyesen állapítja meg a gyorsirás lényegét és ideálját, mondván: „A nyelv még nem végezte el, de a kéz már befejezte a maga munkáját.“

Sectus Propertius

In procella.

(I. 17.)

a) *Szavak.*

merito, méltán, joggal; et merito, *meg is érdemlem*
fugio, 3, fugi, (fugiturus), fut, menekül; *elhagy*
desertus, 3, elhagyott, kietlen; *árva*
adloquor, 3, locutus sum, megszólít; *társalog*
alcyon, onis, f., jégmadár, *sirály*
Cassiope, kikötőváros Corcyra (Korfu) szigetén
soleo, 2, solitus sum, (meg)szokik; solitus, 3, megszokott, *kedvelt*
carina, ae, hajófenék; *hajó*
ingratus, 3, *hálátlan*, kellemetlen
litus, oris, n., (tenger)*part*, partvidék
cado, 3, cecidi, casum, (le)esik, el-; *füstbe megy*
5. quin, sőt
absens, sentis, *távollevő;* hiányzó
prosum, prodesse, profui, használ, hasznára van; *szolgálatára áll*
adspicio, 3, spexi, spectum, ránéz, -tekint; *odanéz*
increpo, 1, crepui, crepitum, hangzik, hallatszik; *harsog*
minae, arum, fenyegetés; quam saevas incre-

pat aura minas, *mily vészesen harsog a fenyegető vihar*
nullane veniet fortuna, hát nincs nyitja
placo, 1, megengesztel, *lecsillapít*
procella, ae, szélvész, vihar, *orkán*
haecine, vajjon ez, *csak nem*
funus, eris, n., gyász, temetés; holttest, *tetem*
tego, 3, texi, tectum, betakar, -fed
converto, 3, verti, versum, (meg)*fordít;* hátat fordít
querella (v. querela), ae, *panasz,* siránkozás
poena, ae, bűn, büntetés; sat tibi sit poenae, *tekintsd elég büntetésnek*
iniquus, 3, egyenlőtlen; veszedelmes, *háborgó*
vadum, i, gázló, zátony; *tenger*
siccus, 3, száraz, *könnytelen*
oppono, 3, posui, positum, vmi elé helyez; szeme elé állít, *néz*
ocellus, i, szemecske, *szem*
os, ossis, n., csont
teneo, 2, tenui, tentum, tart; *melenget*
sinus, us, öböl; öl, *kebel*
pereo, 4, perii (perivi), peritum, *elvész,* -pusztúl; meghal
ratis, is, f., tutaj; hajó
velum, i, vitorla, fátyol; rates et vela, *vitorlás hajó*
invitus, 3, akaratlan, akarata ellenére
gurges, itis, m., örvény, forgatag; invitus gurges, *örvénylő tenger*
nonne, vajjon nem; nonne fuit, *nem lett volna-e*
levis, e, *könnyű,* súlytalan
domina, ae, úrnő; *kedvese,* szerelme vkinek
pervinco, 3, vici, victum, keresztülvisz, legyőz; *eltűr*
mos, moris, m., szokás, erkölcs; mores, *szeszély*
durus, 3, kemény; *dufcás*

rarus, 3, *ritka;* laza
ignotus, 3, *ismeretlen,* nem tudó
cerno, 3, (crevi: elavult; sup, csak összetételeiben), észrevesz, néz, lát; *vizsgál(gat)*
opto, 1, óhajt, kíván; optatus, 3, *várva-várt*
Tyndaridae, arum, Tyndareus spártai király fiai: Castor és Pollux, kik a hajózásra kedvezőnek tartott Iker-csillagzat alakjában az égbe jutottak
sepelio, 4, sepeli(v)i, sepultum, *(el)temet,* -takarít
20. ultimus, 3, utolsó, végső
lapis, idis, m., kő; ultimus lapis, *sírkő*
dono, 1, megajándékoz vmivel; *áldoz*
crinis, is, m., *haj;* fürt
mollis, e, lágy, puha; *gyöngéd*
tener, tenera, tenerum, zsenge, *harmatos,* üde
extremus, 3, végső, szélső; extremo pulvere, *hamvaim fölött utoljára*
pondus, eris n., súly, teher; non ullo pondere foret, *legyen könnyű*
25. aequoreus, 3, tengeri, *tengerlakó*
formosus, 3, szép, *szépséges*
nata, ae, leány
candidus, 3, tiszta, fehér; ragyogó, *tündöklő*
felix, icis, szerencsés, *boldog*
chorus, i, körtánc, *kartánc*
labor, 3, lapsus sum, csúszik, siklik; *leszáll*
attingo, 3, tigi, tactum, (meg)érint; vhova *ér*
mansuetus, 3, szelid, *nyájas,* békés
parco, 3, peperci (parsi), parcitum és parsum, megkímél, *kimélettel van*

b) *Fordítás.*

Meg is érdemlem, mert képes voltam
elhagyni a leányt!
Most, az árva sirállyal társaloghatok.
Kedvelt Cassiopém nem látja viszont hajóm,

S minden fogadalmam füstbe megy a hálátlan parton,
Sőt távolléted ben is szolgálatodra állnak, Cynthia, a szelek:
Nézz oda, mily vészesen harsog a fenyegető vihar.
Hát nincs nyitja az orkán lecsillapításának ?
Csak nem fogja ez a kis fövény betakarni tetememet ?
Fordítsd mégis jobbra keserves panaszodat:
Tekintsd elég büntetésnek ezt az éjszakát és a tenger háborgását.
Tudnád-e könnytelen szemmel nézni halálomat
S hogy csontjaimat ne melengesd kebleden?
Oh vesszen el, aki vitorlás hajót készített
Először és útat hasított az örvénylő tengeren.
Nem lett volna-e könnyebb eltűrni kedvesem szeszélyeit,
(Durcás bár, mégis ritka leány volt)
Mint az ismeretlen, erdőkkel szegélyezett partot
Vizsgálgatni és a várva várt Tyndaridákat lesni ?
Ha ott valamely végzet eltemetné (velem) szenvedésemet
És *felhantolván szerelmemet*, állna sírkövem,
Ő meggyászolásomra áldozná kedves haját,
S harmatos rózsával gyöngéden temetné el csontjaim:

Hamvaim fölött utoljára kiáltozná nevem,
Hogy legyen könnyü a föld nekem.
Ti pedig, oh szépséges Doris tengerlakó leányai,
Oldjátok le boldog kartáncban tündöklő fátylaitokat:
Ha Amor egyszer leszállván hozzátok, hullámaitokra ér,
Legyetek kimélettel iránta a nyájas partokon, ki társatok (a szerelemben).

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

mihi *solito* — app.
visura — coni. periphr.
carinamst = carinam est
absenti tibi — app.
placatae procellae — gen. obi.
sat = satis
poenae — gen. part.
siccis ocellis — abl. instr.
fata = mortem
rates et vela — hendiadys
fuit — *fuisset* helyett
Tyndaridas = Castorem Pollucemque; gör. acc.
sepelissent = sepelivissent; sync.
donasset = donavisset; sync.
poneret = tumularet
ossa — t. i. mea
clamasset = clamavisset; sync.
non ullo = nullo
aequoreae natae = Nereidae
formosa Doride — abl. orig.
socio — t. i. ei *socio;* app.

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A költő fájdalommal tapasztalja *Cynthia* elhidegülését és kedvesének akarata ellenére Görögország felé vitorlázik. Hajója viharba jut és a hullámok torlódása, az orkán őrjöngése száz halállal fenyegeti. De e válságos pillanatokban is a leány felé száll első gondolata, kinek iránta tanusított viselkedését már enyhébb szinben látja. Sajog, vérzik tehát szivében az a gondolat, hogy kedvesétől messze, hideg hullámsírba fog talán temetkezni. Megátkozza azt is, aki a vitorlás hajót feltalálta és először hasított útat az örvénylő tengeren. Komor hangulatán mégis átcsillámlik az a reménye, hogy *Cynthia* megsiratná és meggyászolná halálát. Utolsó reménysugara azonban még nem áldozott le végképen: kéri tehát a tenger istennőit, hogy vezéreljék biztos révbe hajóját.

Cynthia.

(I. 18.)

a) *Szavak.*

desertus, 3. *elhagyatott*, puszta
taciturnus, 3, hallgatag, *csendes;* néma
querens, ntis, *panaszkodó*, siránkozó
vacuus, 3, üres, ment; *kihalt*
possideo, 2, sedi, sessum, bír, birtokában van, *honol*
aura ae, szellő, levegő; *fuvalom*
nemus, oris, n., liget, berek: *erdő*
occultus, 3, *titkos*, rejtett

profero, ferre, tuli, latum; előhoz; előad, *kitereget*
impunis, e, *büntetlen*, veszélytelen; baj nélküli
dolor, oris, m., fájdalom, szenvedés; *bánat*
queo, quire, quivi (quii), *-hat*, *-het*, képes vmire
tenere fidem, megtartani az (adott) szót, vkire bízni vmit
5. repeto, 3, petivi (petii), petitum, visszakövetel, elégtételt kér; ismétel, (újra) *kezd*
fastus, us, gőg, kevélység; itt: *vádaskodás*
fleo, 2, flevi, fletum, sír; flendi principium, *ok a siránkozásra*
modo, az imént, *nemrég*
felix, icis, *boldog*, szerencsés
cogo, 3, coegi, coactum, kényszerít; cogor habere, *viselnem kell*
nota, ae, ismertető jel, jegy; *(szégyen)bélyeg*
mereo, 2, merui, meritum és mereor, 2, meritus sum, megérdemel, szerez; quid tantum merui, *mily nagy bűnöm van*
crimen, inis, n., vád; *vétek*
muto, 1, *(meg)változtat;* cserél, felvált
10. tristitia, ae, szomorúság, bánat; *elhidegülés*
sic mihi te referas, így viselkedel irányomban
levis, e, *könnyű;* súlytalan, lenge
limen, inis, n., *küszöb*, bejárat
formosus, 3, *szép*, szépséges
quamvis, *bár*, noha, jóllehet
asper, aspera, asperum, érdes, durva; szigorú
debeo, 2, ui, itum, tartozik, adós; multa aspera debere, *sok megtorlással tartozni*
saevus, 3, vad, kegyetlen; *bősz*
15. merito, méltán, *joggal*
furor, oris, m., düh, harag; *a düh céltáblája*
lumen, inis, n., fény, világosság; *szem*
deiicio, 3, ieci, iectum, levet, -önt; deiectis lacrimis, *omló könnyeitől*
turpis, e, rút, csúf; turpia sint, *elcsúfuljanak*

signum, i, jel, jelvény; parva signa, *oly kevés tanujelét*
calor, oris m., melegség, hév, hőség; mutato calore, *mintha megváltozott volna lángolása*
fides, ei, hűség; (hűség)*eskü*
testis, is, m. és f., *tanu*, bizonyság
amores, um, szenvedély; *érzék*
20. fagus, i, f., bükkfa
Arcadius, 3, arkadiai
pinus, i, (us), f., fenyőfa (Pitys, lat. Pinus, Pan kedvese, fenyőfává változott, mikor Boreas elől menekült)
amicus, 3, baráti, barátságos; *kegyelt*
quotiens, hányszor
resono, 1, avi, visszhangzik, *visszhangot ad*
tener, 3, gyöngéd, zsenge; tenera umbra, *hűs árnyék*
scribo, 3, scripsi, scriptum, ír, *karcol*
cortex, icis, m., fahéj, *kéreg*
pario, 3, peperi, partum, szül, *fiadzik*
iniuria, ae, joglalanság, *méltatlankodás*
tacitus, 3, csendes, hallgatag, néma
cognitus, 3, ismeretes
foris, is, f., ajtó, bejárat; quae solum tacitis cognita sunt foribus, *amelyről csak a néma falak tudnak*
25. consuesco, 3, suevi, suetum, (meg)szokik
timidus, 3, félénk, ijedős
arguo, 3, ui, utum, *vádol;* fedd, gáncsol; *fecseg*
queror, 3, questus sum, panaszkodik; neque queri, és *némán tűrni*
pro quo, amiért, ezért; *kárpótlásúl*
divinus, 3, isteni
fons, ntis, m., *forrás;* kútfő
frigidus, 3, hideg, fagyos; hűs
rupes, is, f., szikla, szírt; *kőszál*
incultus, 3, műveletlen, gondozatlan
trames, itis, m., mellékút, ösvény; inculto

tramite, *az erdő vadonjában*
durus, 3, kemény; szigorú, *zord*
quies, etis, f., *nyugalom*, békesség
querella (querela), ae, panasz
30. cogor, kénytelen vagyok
vaco, 1, üres, megürült; nec vacent, *legyenek hangosak*

b) *Fordítás.*

Ez legalább elhagyatott, csendes hely a panaszkodó számára,
S a kihalt erdőben a Zephyr fuvalma honol:
Itt tudom csak büntetlenül kiteregetni titkos bánatom,
Ha azt csupán sziklára bízhatom.
Hol kezdjem, Cynthiám, először vádaskodásaid ?
Miért adsz, Cynthia, okot siránkozásomra?
(Ki nemrég a boldog szerelmesek közé tartozám,
Most szerelmed szégyenbélyegét kell viselnem.
Míly nagy bűnöm van? míly vétkeim változtatnak meg irányomban?
Vagy egy új leányka az oka elhidegülésednek?
Úgy viselkedel irányomban, hogy egyetlen más leány
Sem tette küszöbömre könnyen szép lábait.
Bár eme szenvedésemért sok megtorlással tartozom neked,
Mégsem támad bennem oly bősz harag,

Hogy joggal legyek dühödnek állandó céltáblája és zokogásod
†*Omló könnyeitől* szemeid elcsúfuljanak,
Talán az a baj, hogy oly kevés tanujelét adom (szerelmemnek), †*mintha megváltozott volna lángolása,*
S egyetlen eskű sem harsog ajkamon?
Ti lesztek tanuim, ha úgyan van fának érzéke,
Te bükk és fenyőfa, kegyeltje az arcadiai istennek.
Oh, hányszor adnak visszhangot szavaim a hűs árnyékban,
És (hányszor) karcolom kérgetekre Cynthia nevét!
Lám, méltatlankodásod mennyi gondot fiadzott nekem,
Amiről csak a néma falak tudnak!
Félelmemben megszoktam a büszke leány minden
Parancsát elszenvedni és némán tűrni †*vádoló fájdalmából* (eredő) tetteit.
Kárpótlásul, oh isteni források, úgy egy hűs kőszál,
Mint az erdei vadonban zord nyugalom jut osztályrészeműl;
És amit panaszaimból el tudok mondani,
Kénytelen vagyok magányomban a fecsegő madarakra bízni.
De bármilyen is légy, visszhangozza az erdő nekem „Cynthiá"-t

És legyenek hangosak a puszta sziklák is a nevedtől.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

haec — t. i. *sunt*
5. *flendi* principium — gerundium; gen. obi.
szórend: quae crimina mutant te mihi
10. causa — nom. praed.
non altera ulla = nulla altera (t. i. puella)
venerit — fut. perf.
15. *ut* sim — ut consec.
flendo — gerundium
20. szórend: tua iniuria quot curas nobis peperit
25. timidus — app. a hiányzó *ego*-hoz
superbae — t. i. *puellae*
datur — ált. alany
30. solus — app.

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A szerelmi bánatába temetkező költő az erdők magányába menekül, hogy gyógyító írt keressen fájó sebére. Sehogysem talál magyarázatot *Cynthia* elhidegülésére és már azon tünődik, vajjon kedvese nem féltékeny-e reá, bár szép leány nem igen lépte át küszöbét. De nem akar boszszút állni szenvedéseiért, mert most is szereti kedvesét és nem akarja, hogy patakként omló könnyei elcsúfítsák szép szemeit. Vagy talán az bántja a leányt, hogy nem tett hűségesküt neki? A bükköt és fenyőfát, az arcadiai isten kegyeltjeit, hívja fel tehát tanuságtételre. Óh, hányszor karcolta kérgükre *Cynthia* nevét! Sokat tűrt, még többet szenvedett kedvese miatt, jusson tehát legalább egy hűs kőszál és csendes nyugalom osz-

iályrészéül az erdő vadonjában, hol fájdalmát csak a fecsegő madaraknak sírhatja el. De legyen bármilyen is a leány, az erdők és puszta sziklák mindig hangosak lesznek a nevétől.

Non vereor Manes.

(I. 19.)

a) *Szavak.*

vereor, 2, veritus sum, tisztel; *fél,* aggódik
Manes, ium, m., a halottak lelkei, alvilági árnyak, szellemek; *halál*
moror, 1, késik, időz; tartózkodik, *vonakodik leróni*
debeo, 2, ui, itum, tartozik, adós; debita fata, *a végzet adója*
durus, 3. kemény, érdes; *kegyetlen*
exequiae, arum, temetés, gyászmenet; *halál,* végtisztesség
haereo, 2, haesi, haesum, megakad, *befúródik;* függ, csüng
ocellus, i, *szem,* szemecske
obliviscor, 3, litus sum, *elfelejt,* megfeledkezik
vaco, 1, üres, megürült; nincs elfoglalva; *megnyugszik*
iucundus, 3, kellemes; *bájos*
coniunx, iugis, m. és f., férj, feleség; *hitves*
caecus, 3, vak, sötét; caecus locus, a *sötétség országa,* alvilág
inmemor (immemor), oris, nem emlékező, *feledő*
cupidus, 3, vágyódó, *sóvárgó*
falsus, 3, hamis, koholt, költött
attingo, 3, tigi, tactum, megérint; *átölel*
gaudium, i, öröm, *boldogság*
palma, ae, kéz, tenyér; falsa palma, *árnykéz*
Thessalis, idis, f., thessaliai

imago, inis, f., kép, képmás; *árnykép*
trai(i)cio, 3, ieci, iectum, *átlép*, -kel
formosus, 3, szép, szépséges, *százszorszép*
heroina ae, hősnő
Argivus, 3, argiv, *görög*
Dardanus, 3, dardán, *trójai*
15. forma, ae, alak, termet; *szépség*
gratus, 3, kedves, becses; *kívánatos*
remoror, 1, késik, időz; (fel)tartóztat, *visszatart*
senecta, ae, *öregség*, aggkor
carus, 3, *kedves*, szeretett
vivus, 3, élő, életben levő
sentio, 4, sensi, sensum, *érez;* észrevesz, átlát
favilla, ae, szikra, parázs; *hamu*
20. amarus, 3, keserű, *keserves*
contemno, 3, tempsi, temptum, *megvet*, kevésre becsül
bustum, i, *sír;* sírdomb, -halom
abstraho, 3, traxi, abstractum, elhúz; *eltántorít*, -térít
iniquus, 3, egyenlőtlen, egyenetlen; veszedelmes, *kegyetlen*
cogo, 3, coegi, coactum, *kényszerít*, erőltet
invitus, 3, akaratlan, *akarata ellenére*
sicco, 1, *(fel)szárít*, szárítgat
flecto, 3, flexi, flexum, hajlít; eltérít, -terel; pass. *hajladozik*
adsiduus (assiduus), 3, állandó, folytonos, *szüntelen*
minae, arum, fenyegetés
25. quare, *ezért*, ennélfogva
laetor, 1, örvend, *örül*
inter nos amantes, egymás szerelmének

b) *Fordítás.*

Nem félek én most, Cynthiám, a szomorú haláltól

S nem vonakodom leróni a halotti máglyán a végzet adóját:
De hogy tetememnek talán nem lesz része szerelmedben,
Ettől való félelmem kegyetlenebb magánál a halálnál is.
Nem oly könnyen fúródott Amor a szemeinkbe,
Hogy hamvaim *†elfeledve szerelmünket* megnyugodjanak.
A hős Protesilaus bájos hitvesét
Ott a sötétség országában nem tudta elfeledni,
Hanem sóvárogván árnykezeivel átölelni boldogságát,
Hazatért ősi hajlékába thessaliai árnyképe.
Bármi is leszek ott, mindig a te halott kedvesednek fognak nevezni:
A nagy szerelem átlépi még a halál partjait is.
Jőjjön bár oda a százszorszép hősnők kara,
Kiket a trójaiak adtak zsákmányúl a görög hősöknek:
Akik közül szépséged miatt, Cynthia, előttem egyikük sem volt
Kivánatosabb, és (engedje Tellus ezt így osztályrészedűl)
Bár hosszú öregség sorsa tart vissza téged (a földön),
Kedves csontjaidat könnyhullajtva fogom fogadni.

Ha te ezt még életedben érezni tudnád hamvaimnál!
Akkor seholsem lenne számomra keserves a halál.
Mennyire rettegek, Cynthia, hogy †*megvetvén síromat,*
Eltántorít téged hamvaimtól a kegyetlen Amor,
S arra kényszerít, hogy akaratod ellenére felszárítsad omló könnyeid!
Az állhatatos leány is hajladozik szüntelen fenyegetéseitől.
Ezért, amíg lehet, örüljünk egymás szerelmének:
Sohasem tart elég hosszú ideig a szerelem.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

extremo rogo — dat. comm.
tuo careat *amore* — abl. inop.
mihi — dat. incomm.
ipsis durior *exequiis* — abl. comp.
puer = Amor
ut vacet — ut consec.
Phylacides = Protesilaus
iucundae coniugis inmemor — gen. mem.
falsis attingere *palmis* — abl. instr.
dicar *imago* — nom. praed.
formosae chorus heroinae = formosarum chorus heroinarum
quarum nulla — gen. part.
tua forma — abl. causae
ossa — t. i. *tua*
tu *viva* — app.

20. non ullo loco = nullo loco
invitam t. i. te — app.
minis -- t. i. *Amoris*
25. non ullo tempore = nunquam

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A költőt boldoggá teszi *Cynthia* szerelme, de rettegése, hogy halála után kedvese elfelejtheti, keserves perceket és órákat szerez számára. Nem fél a haláltól, de szerelme elvesztésének gondolatát kegyetlenebbnek tartja a halálnál is. A hős *Protesilaus* árnyképe is feljött az alvilágból, ellenállhatatlan sóvárgástól hajtva, hogy átkarolja bájos hitvesét, *Laodamiát*. A nagy szerelem elszakítja tehát a halál láncait. Szálljanak bár le a *Styx* partjaihoz a trójaiak fogságba esett hősnői: *Helena, Andromache* és *Cassandra,* egyiküket sem fogja kivánatosabbnak tartani *Cynthiájánál,* kinek árnyképét, bármily hosszúra szabná is a végzet életét, boldog könnyhullajtással fogja a sötétség országában fogadni. De most összeszorúl a szíve, attól a kínzó gondolattól, hogy halála után *Amor* eltántorítja tőle kedvesét, kinek ellenállhatatlan nyílai sok állhatatos leány szívét sebzik meg. Amíg tehát mindketten életben vannak, elvetve minden bút, örüljenek egymás szerelmének, amely sohasem tarthat elég sokáig a földön.

*

A költemény hangulata és tárgya meglepően hasonlít a magyar líra gyöngyére, Petőfi „Szeptember végén" c. elégiájára.

Omnia vertuntur.

(II. 8.)

a) *Szavak.*

eripio, 3, ripui, reptum, elrabol, -ragad; *elcsábít*
iam pridem, már régóta
inimicitia, ae, ellenségeskedés, gyűlölködés; *zsörtölődés*
acerbus, 3, keserű; *elkeseredett*
iugulo, 1, *megfojt*, -öl, -gyilkol
lenis, e, enyhe; *megbocsátó*
5. lacertus, i, (felső) kar
verto, 3, ti, sum, (meg)fordít, -változtat; pass. (meg)fordúl, *-változik*
amores, um, m., *érzelem*, szenvedély
rota, ae, kerék; *körforgás*
cado, 3, cecidi, casum, elesik; *elbukik*
10. munus, eris, n., *ajándék;* szolgálat
ferreus, 3, vasból való; *kőszívű*
nimium, túlságosan, szerfölött, *határtalanúl*
temerarius, 3, meggondolatlan, *elvakúlt*
inprobus (improbus), 3, becstelen, gonosz, *elveteműlt*
15. ecquandone, *vajjon valaha*, vajjon mikor
liber, libera, liberum, szabad, független; *szíves*
an usque, vajjon meddig
iacio, 3, ieci, iactum, dob, hajít; in nostrum iacies caput, *arcomba fogod vágni*
morior, 3, mortuus sum, meghal, elhúny
interitus, us, *pusztulás*, halál, enyészet
gaudeo, 2, gavisus sum, *örül*, örvend
exagito, 1, fellázít, *ingerel*
sector, 1, követ, kisér; *üldöz*
20. insulto, 1, (ki)gúnyol, *gúnyt űz*
calco, 1, *(el)tapos*, tapod

tumulus, i, sír; sírdomb, -halom
corruo, 3, ui, *összeroskad*, -dől
saucius, 3, megsebzett, sebesült
ensis, is, m., *kard*, szablya
latus, eris, n., *oldal;* vminek a széle, szárnya
permisceo, 2, miscui, mixtum, *összekever*, vegyít
effugio, 2, fugi, elfut, -szalad; *elkerül*
oportet, 2, uit, *kell*, szükséges
ferrum, i, vas, *kard*
stillo, 1, csepeg(tet); *ömlik*
inhonestus, 3, becstelen; *dicstelen*
desertus, 3, elhagyott, magányos
coniunx, iugis, m. és f., férj, feleség; hitves; itt: vkinek *kedvese*
cesso, 1, szünetel, szünetet tart; *hever*
frango, 3, fregi, fractum, (meg)tör; *lever*
ferveo, 2, és fervo, 3, fervi (ferbui), forr, izzik; *lángbaborúl*
fax, facis, f., fáklya; *tűzcsóva*
informis, e, *alaktalan*, idomtalan
porrigo, 3, porrexi, porrectum, kinyújt, -terjeszt; pass. *elesik*, -terül
spargo, 3, sparsi, sparsum, hint, szór
caedes, is, f., öldöklés, vérontás; sparsus caede, *vértől csapzott*
iaceo, 2, iacui, fekszik, hever, *elterül*
coma, ae, *haj*, fürt
formosus, 3, szép, *szépséges*
patior, 3, passus sum, *tűr*, szenved
saevio, 4, saevii, saevitum, dühöng, *tombol*
serus, 3, késő, késői
captiva, ae, fogolynő, *rabnő*
reddo, 3, didi, ditum, visszaad, -szolgáltat
poena, ae, bűn, büntetés; itt: *kárpótlás*
traho, 3, traxi, tractum, húz, von; *körülhurcol*
inferior, ius, alantasabb
vel matre vel armis, úgy származásra nézve, mint dicsőségben

40. mirus, 3, csodás, csodálatos; mirum est, *csoda-e*
triumpho, 1, *diadalmaskodik;* diadalmenetet tart

b) *Fordítás.*

Már régóta csábitgatják tőlem a kedves leányt,
S te, barátom, nem engeded,* hogy ††könynyeimet *ontsam* (érte)!
Nincs olyan elkeseredett zsörtölődés, mint a szerelemben:
Még ha megfojtasz is, megbocsátóbb ellenfél leszek.

Nézhetem-e őt másnak karjai közt?
Ne mondják az enyémnek, akit nemrég még annak tartottak?
„Minden változik: bizonyára változik az érzelem is:
Legyőznek vagy győzöl, ez a körforgás a szerelemben.
Gyakran nagy hadvezérek, nagy tyrannusok buktak el,

És Thebae (csak) állt s a dicsö Trója (csak) létezett."
Mekkora ajándékokkal halmoztam el, vagy minő költeményeket írtam!
Az a kőszívű mégsem mondta soha, hogy „szeretlek."
Aki tehát határtalan elvakultságomban oly sok évig

Szenvedtem, te elvetemült, tőled és háznépedtől,
Vajjon szívesen láttál-e valaha? vajjon meddig
Fogod arcomba vágni kevély szavaidat?
Igy hát ifjuságod virágában fogsz elhúnyni, Propertius?
De csak halj meg, hadd örüljön pusztulásodnak,
Ingerelje halotti szellememet, üldözze árnyképemet,
Űzzön gúnyt a máglyámból, és tapossa el csontjaimat.
Miért? a boeotiai Haemon Antigone sírján nem
Roskadt-e össze, kardját oldalába mártván,
S nem keverte-e össze csontjait a szerencsétlen leányéival,
Aki nélkül nem akart thebaei házába lépni?
De el nem kerülöd: velem kell meghalnod:
Ugyanettől a kardtól fog ömleni mindkettőnk vére.
Bár az a halál reám nézve dicstelen lesz.
Dicstelen halál ugyan,(de)te mégis meg fogsz halni.
Achilles is *†kedvesének elrablása miatt*
Viselte* el magányában, hogy *††fegyverei* a házában *heverjenek*.
Nézni* tudta a tengerparton menekülő leveri görögöket

És hogy ††*a dór tábor* Hector tűzcsóvájától *lángbaborúl,*
Nézte,* hogy ††a portömegtől *alaktalan Patroclus*
Elesett és vértől csapzott hajjal *terül el,*
Mindezt a szépséges Briseisért tűrte.
Ily nagy fájdalom tombol a megrabolt szerelmesben.
De miután később kárpótlásúl visszakapta a rabnőt,
Azt a hős Hectort körülhurcolta thessaliai lovaival,
Mivel úgy származásra nézve, mint vitézségben sokkal alsóbbrendű vagyok,
Csoda-e, ha Amor jogosan diadalmaskodik fölöttem?

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

me fundere vetas* — acc. c. inf.
nisi amoris — t. i. *inimicitiae*
iugula — imperat.
positam — t. i. *puellam*
mea — nom. praed.
meast = mea est
rotast = rota est
cecidere = ceciderunt; sync.
illa ferrea — t. i. *puella*
tam *multos annos* — acc. temp.
temerarius tulerim — attr. praed.
inproba — voc.
tibi — dat. auct.
prima aetate — abl. temp.
moriere = morieris; sync.
Properti — voc.
morere — imperat.

interitu gaudeat *tuo* — abl. causae
20. Antigones — gör. gen.
latus — acc. resp.
cum miserae puellae — t. i. *ossibus*
qua sine — anastrophe
25. moriaris oportet = oportet, *ut* moriaris
uterque = *utrorumque*
30. *cessare* pertulit* *arma sua* — acc. c. inf.
multa arena — abl. causae
Patroclon — gör. acc.
porrectum — t. i. *esse*
caede — abl. causae
35. passus — t. i. *est*
poena — nom. praed.
Haemoniis equis — abl. instr.
multo — abl. mens.
matre, armis — abl. lim.
iure — abl. modi

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A költőt határtalan kétségbeesés fogja el, mert *Cynthia* hűtlen lett hozzá. Elsírja keserveit barátjának, ki semmitmondó szavakkal igyekszik szíve háborgását lecsendesíteni, de eredménytelenűl. A költő keserű szemrehányásokkal illeti a leányt, aki bizonyára nem sírná ki a szemét, ha ő meghalna. De eltökéli magában, hogy kedvesének vele együtt kell meghalnia. A szerelem ereje és hatalma végtelen! Milyen dicső halálban volt része *Antigonénak* és vőlegényének, *Haemonnak!* *Achilles* haragja, melyet *Briseis* elrablása váltott ki belőle, olthatatlan volt. Tétlenül nézte a görögök sorozatos vereségeit és a közeledő végveszély sem indította meg kérlelhetetlen szivét. De miután visszakapta kedvesét, újult erővel szállt harc-

ba s a trójaiak legelső hősét, Hectort, megölve, kocsijához kötötte s meghurcolta *Tója* vára körül. A költő föleszmél őrjöngéséből és azzal mentegetőzik, hogy, ha egy *Achilles* is képes volt mindent kocára tenni szerelméért, csoda-e, ha ő, a kevésbé híres ember szintén elveszti a fejét?

Ingenio stat sine morte decus.

(III. 2.)

a) *Szavak.*

ingenium, i, természet, hajlam; *szellem*
decus, oris, n., dísz ékesség; *dicsőség*
detineo, 2, tinui, tentum, visszatart, gátol; *elbűvöl*
concitus, 3, *rohanó*, száguldó
sustineo, 2, tinui, tentum, feltart, *megállít*
Cithaeron, hegy Közép-Görögországban
agito, 1, ide-oda hány, hajt; itt: *csalogat*
membrum, i, tag; tömeg; in muri membra, *várfallá*
coëo, 4, ii, (ritkán:ivi), itum, összejön, egyesül; *összeáll*
ferunt, mondják, *a monda szerint*
5. quin, sőt
ferus, 3, vad, szilaj; *tüzes*
roro, 1, *harmatozik*, beharmatoz
flecto, 3, flexi, flexum, hajlít; irányít, *fordít*
miror, 1, *csodál*, csodálkozik
dexter, tera, terum és tra, trum, jobb(oldali); kedvező, kegyes; Baccho et Apolline dextro, *Bacchustól és Apollótól nyervén ihletet*
turba, ae, csoport, tömeg; turba puellarum, *leánysereg*
mea verba, szavaim, *dalaim*

colo, 3, colui, cultum, művel, ápol; tisztel, becsül; *bomlik* vmiért
Taenarius, 3, taenarusi; Taenarus város és hegyfok Dél-Görögországban, fekete márványáról nevezetes
domus, us, f., ház; *palota*
fulcio, 4, fulsi, fultum, támaszt; erősít, *gyámolít*
columna, ae, oszlop; itt: *márványoszlop*
10. camera, ae, *boltozat;* kamra
auratus, 3, *aranyozott,* aranyos
eburn(e)us, 3, elefántcsontból való
trabs, is, f., *gerenda;* hajó
aequo, 1, egyenlővé tesz; *felér* vmivel
pomarium, i, gyümölcsös(kert)
operosus, 3, fáradságos; *mesterséges*
rigo, 1, *öntöz,* áztat
Marcius liquor, az Aqua Marciának, Róma legjobb vízvezetékének vize
antrum, i, *barlang,* odu
comes, itis, m. és f., *társ,* kisérő
gratus, 3, kedves, örvendetes, szeretetreméltó; grata legenti, *szereti az olvasó*
defessus, 3, *(bele)fáradt,* kábúlt, kimerült
chorus, i, *kardal;* kartánc
15. fortunatus, 3, szerencsés, boldog, *szerencse gyermeke*
celebro, 1, ünnepel, *magasztal,* dicsőít
libellus, i, könyvecske, *vers*
forma, ae, alak, termet; *szépség*
monimentum, i, emlék; *emlékoszlop*
pyramis, idis, f., pyramis, *gúla*
sumptus, us, költség, kiadás; pyramidum sumptus, *költséges pyramisok*
sidus, eris, n., csillag, csillagzat; ad sidera ducti, *a csillagokig érő*
Jovis Elei domus, az elisi Juppiter-templom
imitor, 1, *utánoz,* követ
Mausoleus, 3, mausolusi (Mausolus káriai ki-

rály, kinek Halicarnassusban levő síremléke a világ hét csodájának egyike volt)
sepulcrum, i, sír, *síremlék*
dives fortuna, pazar pompa
20. condicio, onis, f., feltétel; extrema condicio, *végső kényszer*
vaco, 1, üres vagyok, *mentesítve vagyok*
imber, bris, m., (zápor)eső; *víz*
subduco, 3, duxi, ductum, elvesz, -von; subducet honores, *el fogja pusztítani díszeiket*
ictus, us, csapás; annorum ictu, *az évek súlyától*
pondus, eris, n., súly; *tömeg*
ruo, 3, rui, (rutum), ruiturus, összeesik, tönkremegy; victa ruere, *megroppanva összeomlani*
quaero, 3, quaesivi, quaesitum, keres, kutat; *szerez*
nomen, inis, n., név; *hírnév*
aevum, i, kor; ab aevo, *idő multán*
excido, 3, cidi, kiesik; elenyészik, *elhalványúl*

b) *Fordítás.*

Mondják*, hogy†† *Orpheus elbűvölte* a vadállatokat és rohanó
Folyókat *állított meg* thrák lantjával:
A Cithaeron *szikláit* a dal művészetével Thebaebe *csalogatva,*
Önként *álltak össze* várfallá a monda* szerint:
Sőt Polyphemus, Galatea is a tüzes Aetna alatt
Dalaid felé fordította harmatos lovait:
Csodáljam-e, †úgy *Bacchustól,* mint *Apollótól nyervén ihletet,*

Ha a leánysereg bomlik dalaimért?
Ha nincs is taenarusi márványoszlopokkal gyámolított palotám,
Sem elefántcsont boltozatom aranyozott gerendák között,
Sem gyümölcsöseim nem érnek fel a pheákok erdeivel,
Nincs a Marcia vize által öntözött mesterséges barlangom sem ;
De az én társaim a Múzsák s költeményeimet szereti az olvasó,
Calliopea pedig belefáradt kardalaimba.
Szerencse gyermeke, kit verseimben magasztalok !
Költeményeim megannyi emlékoszlopává válnak szépségednek.
Mert sem a csillagokig érő költséges pyramisok,
Sem az eget utánzó elisi Juppiter-templom,
Sem Mausolus pazar pompájú síremléke
Nincs mentesítve az enyészet végső kényszere alól.
Vagy a tűz, vagy a víz pusztítja el díszeiket,
Vagy az évek súlyától megroppanva omlanak össze tömegeik.
Ámde a szellemmel szerzett hírnév idő múltán sem
Halványúl el : a szellem dicsősége örökkévaló.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

Orphea — gör. acc.
Threicia sustinuisse *lyra* — abl. instr.
saxa coisse ferunt* — acc. c. inf.
per artem — t. i. *canendi*
sponte sua — abl. modi
Baccho et Apolline dextro — abl. abs. manc.
Taenariis fulta *columnis* — abl. instr.
Marcius = Aquae Marciae
comites — t. i. *sunt*
grata — t. i. *sunt*
defessa — t. i. *est*
choris meis — abl. causae
fortunata — voc.
tot monimenta — nom. praed.
pyramidum sumptus = pyramides sumptuosae
domus = templum
illis — dat. *subducere* mellett
ingenio — abl. instr.
sine morte decus = immortale decus

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A költő a dal hatalmát dicsőiti. *Orpheus* vadállatokat bűvölt el és rohanó folyókat állított meg. *Amphion* lantjának hangjaira a *Cithaeron* sziklái várfallá álltak össze. *Polyphemus*, ki szerelmes volt *Galatea* tengeri istennőbe, a dal hatalmával igyekezett ennek kegyeibe férkőzni. A költőnek nincs márványoszlopos palotája, aranyozott gerendák között elefántcsont boltozattal, sem világhírű gyümölcsöse, vagy a *Marcia* vizétől öntözött mesterséges barlangja: megelégszik azzal, hogy a *Múzsákkal* társaloghat és a leányok lelkesednek dalaiért. A kincsekbe kerülő pyramisok, az elisi Juppiter-templom és *Mausolus* káriai

király pazar pompájú síremléke *Halicarnassusban*, a világ hét csodájának egyike, egyaránt alá van vetve az enyészet örök törvényének, ámde a költő dicsősége örökkévaló, mert a szellem halhatatlan.

Palinodia.

(III. 24.)

a) *Szavak.*

falsus, 3, hamis, csalóka, *alaptalan*
fiducia, ae, bizalom; *elbizakodottság*
oculus, i, szem; *tekintet*
nimium, *módfelett*, szerfölött
fio, 3, factus sum, válik, *lesz* vmivé
superbus, 3, büszke, hivalkodó, *kevély*
tribuo, 3, ui, utum, ad, ajándékoz; *juttat*
laus, laudis, f., dicséret; *dicsőség*
insignis, e, jeles, kiváló; insignem te pudet esse, *restellem, hogy felmagasztaltalak*
misceo, 2, miscui, mixtum, kever, vegyít; mixtam te varia figura, *hogy a szépség ezer válfaja lakozik benned*
color, oris, m., *szín*, máz; fény
totiens, annyiszor
confero, ferre, tuli, collatum, egyesít, összevet, -hasonlít; pass. *vetekszik*
Eous, i, hajnalcsillag; *hajnal*
quaesitus, 3, keresett; *mesterkélt*, hazug
candor, oris, m., fény, *ragyogás*
patrius, 3, atyai; ősi, *régi*
quod, amelyet; *meggyőződésemet, melyet*
averto, 3, verti, versum, elfordít, -hárít; *megingat*, eltántorít
eluo, 3, lui, lutum, *lemos*, ki-
vastus, 3, rendkívül nagy, óriási; vasto mari, *a tenger vizével*

Thessalus, 3, thessaliai
saga, ae, jósnő, *varázslónő*
ignis, is, m., *tűz;* sugár, csillag
cogo, 3, coëgi, coactum, kényszerít, erőltet; coactus, 3, *kényszer alatt(i)*
naufragus, 3, hajótörött
Aegea aqua, Aegei tenger
fateor, 2, fassus sum, (be)*vall,* -ismer
corripio, 3, ripui, reptum, megragad, magához ragad; correptus t. i. insania, lenyűgözve, *elbódítva*
torreo, 2, torrui, tostum, *aszal,* szárít, pirit; pass. *aszalódik*
ahenum v. aënum, i, kazán, (réz)*üst*
vincio, 4, vinxi, vinctum, (meg)köt; vinctus, *bilincsbe verve*
15. coronatus, 3, (meg)koszorúzott; *diadalmas*
portus, us, öböl, *kikötő*
tango, 3, tetigi, tactum, érint; portum tangere, *kikötőbe érni*
carina, ae, hajófenék; *hajó*
traiicio, 3, ieci, iectum, *átkel,* -úszik
Syrtis, *zátony;* mint tulajdonnév a Kis- és Nagy-Szirtisz Afrika északi partján
ancora, ae, *horgony,* vasmacska
iacio, 3, ieci, iactum, dob, *vet*
demum, *végre,* végül
fessus, 3, fáradt, kimerült; *elkábult*
resipisco, 3, sipui (sipivi), eszméletre tér; *föleszmél*
aestus, us, hullámzás; hőség; *szenvedély*
sanus, 3, ép, egészséges; ad sanum coire, *behegedni,* -gyógyúlni
mens, ntis, f., ész, értelem; mens bona, *józan ész*
siqua dea es, ha valamelyik istennő vagy, *ha van benned valami isteni*
sacrarium, i, *szentély,* kápolna; templom
dono, 1, ajándékoz; me dono, felajánlom

magam, *fordulok vkihez*
20. excido, 3, cidi, leesik
surdus, 3, süket; exciderant surdo Iovi, *Juppiternél süket fülekre találtak*

b) *Fordítás.*

Alaptalan, oh fehérnép, amaz elbizakodottságod szépségedben,
Mely az én tekintetemtől lett egykor módfelett kevély.
Szerelmem, Cynthia, oly dicsőséget juttatott neked :
Restellem*, hogy†† verseimben úgy *felmagasztaltalak.*
Sokszor dicsértelek*, hogy†† a szépség ezer válfaja *lakozik benned,*
Hogy a szerelmes†† *olyannak lásson**, amilyen (egyáltalán) nem vagy :
Szined annyiszor vetekedett a rózsás hajnallal,
Mikor mesterkélt ragyogás tündöklött arcodon.
Meggyőződésemet, melyet régi barátaim sem tudtak megingatni,
Lemosták azok vagy egy thessaliai varázslónő a tenger vizével.
Ezt az igazságot nem fegyver, nem tűz kényszere alatt, hanem magán
Az Aegei tengeren hajótöröttként is vallani fogom.
Elbóditva aszalódtam Venus rettenetes üstjében

S bilincsbe volt verve hátrakötött kezem.
Ime, hajóm diadalmasan kikötőbe ért,
S átkelve a zátonyokon, horgonyt vetettem.
Most elkábúlva végtelen szenvedélyemből
végre föleszmélek,
És sebem most behegedt.
Józan ész, ha van benned valami isteni,
a te szentélyedhez fordulok.
Megannyi fogadalmam Juppiternél süket
fülekre talált.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

tuae formae — gen. obi.
insignem te pudet* *esse* — acc. c. inf.
mixtam (t. i. esse) *te* laudavi* — acc. c. inf.
ut putaret — ut fin.
esse (t. i. *te*) putaret* — acc. c. inf.
eluere = eluerunt; sync.
haec — t. i. *vera*
naufragus — app.
correptus — t. i. *insania*
versas manus — acc. resp.
coronatae — attr. praed.
tetigere = tetigerunt; sync.
mihist = mihi est ; dat. auct.
vasto fessi *aestu* — abl. causae
coiere = coierunt; sync.
siqua = *si (ali)qua; si* után az *ali* szócska elmarad.

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A költő abban a csalóka reményben ringatódzva, hogy megszabadúlt a szerelem hálójából, megtagad mindent, ami szépet írt valaha *Cyn-*

thiáról, söt a gyűlölet bizonyos külszinét erőlteti magára, hogy kiábrándulását annál teljesebbnek lássa. Nem érzi és annál kevésbé hiszi, hogy a kihűlt hamu alatt eleven parázs ízzik, mely bármelyik pillanatban szikrát vethet. S csakugyan! Sohasem tudta lerázni magáról *Amor* bilincsét: mindvégig rabja maradt gyönyörű kedvesének. Ezt bizonyítja megható elégiája, melyben vérző szívvel búcsuzik a nemsokára elhalt *Cynthiától,* kinek sírfelirata is az ő íróvesszeje alól került ki.

Roma prisca.

(IV. 1.)

a) *Szavak.*

hospes, itis, m., és f., *idegen,* vendég
collis, is, m., domb, magaslat; collis et herba; *füves halom*
Phoebus Navalis = Apollo, kinek Augustus az actiumi győzelem emlékére a palatinusi templomot emelte
Euander, i, Arkadia királya, ki elmenekülése után a Palatinuson telepedett le
profugus, 3, száműzött, kóbor, hontalan
concumbo, 3, cubui, cubitum, fekszik, *heverész*
5. fictilis, e, földből, agyagból való
cresco, 3, crevi, nő, növekszik; *kibontakozik,* fejlődik
opprobrium, i, szemrehányás, szidás; gyalázat, *szégyen*
casa, ae, kunyhó, *viskó*
Tarpeius pater = Juppiter
nudus, 3, csupasz, meztelen, fegyvertelen; *kopár*

rupes, is, f., *szikla*, kőszál, szírt
tono, 1, tonui, dörög, *mennydörög*
advena, ae, m. és f., *idegen*, jövevény, **külföldi**
gradus, us, lépés; fok; *lépcső*
tollo, 3, sustuli, sublatum, (föl)emel; se **tollere**, *emelkedni*
olim, hajdan, *egykor*
focus, i, *tűzhely;* áldozati oltár
praetextus, 3, bíborszegélyű
niteo, 2, nitui, fénylik, ragyog, *tündöklik*
pellitus, 3, bőrrel fedett, *bőrködmenes*
rusticus, 3, mezei, falusi, *paraszt*
bucina, ae, kürt, tárogató, *tülök*
cogo, 3, coëgi, coactum, kényszerít; *egybegyűjt*
verbum, i, szó; ad verba, *tanácskozásra*
pratum, i, *rét*, legelő
sinuosus, 3, tekervényes, ráncos; *dagadó*
cavus, 3, üres, üreges; *fedetlen*
pendeo, 2, pependi, függ, lóg; *feszül*
velum, i, vitorla; *kárpit*
pulpitum, i, deszkaállvány; szinpad, *nézőtér*
sollemnis, e, évenkinti, *ünnepi*
oleo, 2, olui, szaglik; *illatot áraszt*
crocum, i, és crocus, i, sáfrány
externus, 3, külső, *idegen*, külföldi
tremo, 3, tremui, reszket, remeg
pendulus, 3, függő, lógó; bizonytalan, *aggódó*
annuus, 3, egy évig tartó, *évi*, évenkinti
accendo, 3, cendi, censum, meggyújt, -világít
celebro, 1, sűrün látogat: *ünnepel*
Parilia, Pales-ünnep
faenum, i, széna; accenso faeno, *szalmalánggal*
curtus, 3, kurta, rövid, csonka; *vágott farkú*
lustrum, i, engesztelő áldozat, *tisztító áldozat*
novo, 1, *megújít*, visszaállít
coronatus, 3, megkoszorúzott
pauper, eris, szegény, vagyontalan: Vesta pauper, *szegény Vesta-papnő*

gaudeo, 2, gavisus sum, *örül*, örvend, kedvét leli
macer, cra, crum, *sovány*, satnya
vilis, e, hitvány, *silány*
sagino, 1, hizlal, jól tart
lustro, 1, megvilágit, *-vizsgál*, -tisztít
compitum, i, keresztút
porcus, i, disznó, *sertés*
calamus, i, nád; (nád)síp; ad calamos, *sípjának hangjainál*
exta, orum, belső részek, *zsigerek*
lito, 1, (kedvező előjelek mellett) áldoz
verber, eris, n., verés, ütés, ostorozás; ostor, *szíj*
setosus, 3, sörtés
moveo, 2, movi, motum, mozgat, *suhogtat*
licens, ntis, szabad, féktelen; *pajkos*
Fabius Lupercus, a Fabius családból származó Lupercus-pap
sacra, orum, áldozati szerek, szertartások
rudis, e, nyers, faragatlan; *gyakorlatlan*
infestus, 3, ellenséges; fenyegetett, *bősz*
radio, 1, és radior, 1, sugárzik, *ragyog*, fénylik
misceo, 2, miscui, mixtum, kever, vegyít; miscere proelia, *harcba elegyedni*
uro, 3, ussi, ustum, éget, *(tűzben) edz*
sudis, is, f., karó
galeritus, 3, bőrsisakos
praetorium, i, fővezéri sátor
Lucmon, az etruszk királyok neve (róluk nevezték el a *Luceres törzset)*
Tatius, szabin király, a *Tities* törzs ősatyja
magna pars rerum, életének nagy része
Titiens = Tities
Ramnes, a harmadik törzs
colonus, i, földműves, *gyarmatos*, bérlő
quippe, bizonyára, természetesen; *mivel*
suburbanus, 3, városhoz közeli, *külvárosi*
Bovillae, arum, Róma külvárosa volt

Gabi = Gabii, orum, régi híres város
35. Alba = Alba-Longa, melyet Ascanius, Aeneas fia, alapított
sus, suis, m. és f., disznó, sertés, *koca*
Fidenae, arum, latiumi város
patrius, 3, atyai, atyától öröklött; nil patrium habet, *semmi más örökséget nem kapott*
alumnus, i, (fogadott) fiu; Romanus alumnus, *Róma fia*
sanguis, inis, m., *vér;* nemzetség, vérrokonság
altrix, icis, f., tápláló, *szoptatónő,* dajka
pudet, 2, puduit, (puditum est), *szégyel,* restel
40. veho, 3, vexi, vectum, visz, szállít; pass. megy, *megérkezik*
puppis, is, f., hajófar; *hajó*
avis, is, f., madár; madárjóslat, *jósjel*
spondeo, 2, spopondi, sponsum, ünnepélyesen fogad, *igér*
laedo, 3, si, sum, (meg)sért; megbánt, *árt*
abiegnus, 3, (fenyő)fából való
venter, tris, m., has, *gyomor*
gnatus, i, fiu
cervix, icis, f., *nyak,* nyakszírt
vereor, 2, veritus sum, tisztel, fél, *átall*
45. securis, is, f., fejsze, *bárd*
resurgo, 3, surrexi, surrectum, újra felkel, feltámad, *újjáéled*
victrix, icis, győzelmes, *diadalmas*
Avernalis, e, alvilági, *avernusi*
tremulus, 3, *reszkető,* remegő
cortina, ae, üst; háromlábú jósszék, *jóshely*
50. rus, ruris, n., mező, szántóföld; *föld*
pio, 1, (áldozat által) kiengesztel
Pergamaeus, 3, *pergamosi,* trójai
reor, 2, ratus sum, vél, gondol; jósol; sero rata carmina, *későn teljesülő jósszavai*
vates, is, m. és f., jós, jósnő; ihletett költő
longaevus, 3, hosszú életű, koros; éltes, *ősz*
verus, 3, valódi, igaz; vera fuere, *valóra váltak*

male, rosszúl, szerencsétlenűl; *vesztére*
tellus, uris, f., föld; Ilia tellus, *Trója*
cinis, eris, m., hamú
55. nutrix, icis, f., dajka
Martius, 3, Mars-küldte
cresco, 3, crevi, *nő*, növekszik
moenia, ium, városfal, *város*
lac, lactis, n., *tej*, tejnedv
conor, 1, *megpróbál*, -kisérel
dispono, 3, posui, positum, szétrak, eloszt; disponere versu, *versbe szedni*
hei, jaj
sonus, i, hang, hangzás; nostro est parvus in ore sonus, *ajkamról oly szegényen cseppen a szó*
exiguus, 3, csekély, parányi; exiguo quodcunque e pectore rivi, *keblemből bármily csekély forrás*
60. fluo, 3, fluxi, folyik, ömlik; *buzog*
servio, 4, servivi, (servii), servitum, *szolgál*, rabszolgáskodik
hirsutus, 3, bozontos, *borzas*; dísztelen
cingo, 3, cinxi, cinctum, *övez*, koszorúz
folium, i, (fa)*levél*, lap
hedera, ae, repkény, borostyán; *babér*
porrigo, 3, porrexi, porrectum, (ki)nyújt, -terjeszt; *juttat*
tumefacio, 3, feci, factum, felduzzaszt, -puffaszt
superbio, 4, kevélykedik, büszkélkedik; tumefacta superbiat, *dagadó büszkeséggel dicsekedjék*
65. scando, 3, scandi, scansum, lép, hág; *magasba nyúlik*
cerno, 3, (perf. *crevi* elavúlt; sup. csak összetételeiben), néz, *lát*
ingenium, i, szellem, *tehetség*
aestimo, 1, (fel)becsűl, értékel

DIÁK KÖNYVTÁR
Szerk. ACZÉL DEZSŐ

68. szám.

TITUS LUCRETIUS CARUS
MARCUS VALERIUS MARTIALIS
SEXTUS PROPERTIUS

Praeparátió forditás és nyelvtani magyarázatok.

Forditotta és magyarázta:
ACZÉL DEZSŐ

III. FÜZET.

SEXTUS PROPERTIUS

BUDAPEST, 1940.
ACZÉL TESTVÉREK
ÁRA 60 FILLÉR

TITUS LUCRETIUS CARUS.
MARCUS VALERIUS MARTIALIS.
SEXTUS PROPERTIUS.

Praeparatio, forditás
és nyelvtani magyarázatok.

III. Füzet.

Sextus Propertius.

Forditotta és magyarázta:
ACZÉL DEZSŐ

BUDAPEST, 1940.
ACZÉL TESTVÉREK

Felelős kiadó: Aczél Bertalan.

Róna Ferenc nyomdai műintézete,
Budapest, VII., Vörösmarty utca 5.

faveo, 2, favi, fautum, kedvez, kegyel, pártol; *áhítattal figyel*
candidus, 3, ragyogó; fehér, *tiszta*
inceptum, i, *vállalkozás*, kezdeményezés
dexter, tera, terum, és tra, trum, jobb, jobboldali
canto, 1, énekel, zeng; dextera cantet avis, *zengjen jobbról a jósmadár*
cognomen, inis, n., családnév, melléknév; *néveredet*
priscus, 3, régi, *ősi*
70. meta, ae, *cél;* határ, vég
sudo, 1, izzad; *izzadva fut*

b) *Fordítás.*

Mindaz, amit látsz, idegen, ahol a nagyszerű Róma elterül,
A phrygiai Aeneas előtt füves halmokból állt:
S ahol Phoebus Navalis palatinusi temploma emelkedik,
Menekülése után Euander marhái heverésztek.
Agyag istenszobrokból bontakozott ki emez arany templom
S nem vált szégyenére mint műérzék nélkül összehányt viskó.
S a tarpeiusi istenatya kopár sziklájáról mennydörgött,
És a Tiberis idegen volt barmaink előtt.
Ahol Remusnak ama háza lépcsőkön emelkedett, egykor
A testvérek egyetlen tűzhelye képezte a nagy birodalmat.

A tanácsház, mely most büszkén tündöklik a bíborszegélyű senatustól,
Bőrködmenes parasztszívű atyákat látott (még falai között.)
Tülök gyüjtötte egybe tanácskozásra a régi polgárokat :
Száz fő a réten nem egyszer képezte a senatust.
Dagadó kárpit nem feszült a fedetlen szinházon,
A nézőtér nem árasztott ünnepi sáfrányillatot,
Senkinek sem volt gondja idegen istenek hajszolására,
Mikor a tömeg aggódva remegett a honi áldozattól,
S az évi Pales-ünnepet szalmalánggal ünnepelték,
S most az ilyen tisztító áldozatokat vágott farkú lóval újítják fel.
A szegény Vesta papnő örült a megkoszorúzott szamárnak,
Sovány tehenek húzták a silány áldozati szereket.
Hízott sertések vizsgálgatták a kis keresztutakat,
A pásztor sípjának hangjainál áldozta fel a juh zsigereit.
A bőrbe bújt szántóvető sörtés szíjját suhogtatta,
Ahonnan a Fabius-családból származó pajkos Lupercus-pap szertartásai erednek.

A gyakorlatlan katona nem ragyogott bősz fegyverzetében :
Fegyvertelenűl, (tűzben) edzett karóval elegyedett a harcba.
A bőrsüveges Lycmon vert először fővezéri sátrat,
S Tatius életének nagy részét juhok közt töltötte el.
Innen (eredtek) a Tities és Ramnes törzsbeliek és a gyarmatos Luceres.
Ezért hajtott Romulus négy fehér paripát.
Mivel a külvárosi Bovillae kevésbé kis város
És Gabii, amely most nem számit, nagyon népes volt,
S állt a hatalmas Alba, (mely) egy fehér koca jósjeléből keletkezett,
Arra, ahonnan hoszú út vezetett Fidenaebe,
Róma fia semmi más örökséget nem kapott, csupán nevét:
Nem szégyenli,* hogy ††vérét *nőstényfarkas szoptatta.*
Jobb, hogy ide küldted, Trója, hontalanná vált isteneidet.
Oh, milyen szerencsés jósjellel érkezett a trójai hajó!
Ekkor már jót igértek a jóslatok, azáltal, hogy annak semmit sem
Ártott a faló megnyilt gyomra,
Mikor az atya (Anchises) remegve csüngött fia (Aeneas) nyakán,

És a láng átallotta a jámbor vállát megperzselni.
Azután Decius bátor tette és Brutus bárdja (consuli hatalma) következett,
S maga Venus vitte unokájának, Caesárnak a fegyvereket,
Az ujjáéledő Trójának diadalmas fegyvereit szolgáltatva át.
Boldog föld fogadta be, Iulus, isteneidet,
Ha a reszkető Sibylla avernusi jóshelye az imént
Mondta* az aventinusi Remusnak, hogy†† *a földet ki kell engesztelni,*
Vagy ha a pergamosi jósnő későn teljesülő jósszavai
Priamus ősz fejénél valóra váltak:
„Fordítsátok vissza a falovat, danaok! vesztetekre győztök: Trója
Uj életre kel majd és a hamvaiból (támadó Rómának) Juppiter fog fegyvert nyújtani.“
Birodalmunknak Mars-küldte farkasa, jóságos dajka,
Mily nagyra nőtt városunk a tejedtől!
Megpróbálom ugyanis városunkat áhitatos versbe szedni:
Jaj nekem, hogy ajkamról oly szegényen cseppen a szó!
De ha bármily csekély forrás mégis
Buzog a keblemből, az szolgálja egészen hazámat.

Ennius övezze borzas koszorúval költeményeit:
Nekem juttass, Bacchus, egy-két levelet babérodból,
Umbria, a római Callimachus hazája. jék könyveimmel,
Umbria a római Callimachus hazája.
Ha valaki a völgyből látni fogja a magasba nyúló sziklavárat,
Értékelje falait tehetségem szerint.
Figyelj áhitattal, Róma, készül a műved, adjatok, polgárok, tiszta
Jósjeleket és vállalkozásomra zengjen jobbról a jósmadár,
A szent szertartásokat, ünnepnapokat és az ősi helyek néveredetét fogom megénekelni,
Eme cél felé kell izzadva futnia Pegazusomnak.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

collis et herba — hendiadys
profugae — app.
fictilibus deis — abl. orig.
opprobrio — dat. fin.
Tarpeius pater = Juppiter
bubus = bobus
maxima regna — app.
curia = Curia Hostilia
praetexto senatu — abl. causae
alta — attr. praed.
rustica corda — app.
centum illi = centum illorum
centum illi *senatus* erat — az állítm. a nom. praed.-mal egyezik
pendula — attr. praed.

patrio sacro — abl. causae
accenso faeno — abl. modi
20. coronatis asellis — abl. causae
pastor et = et pastor
25. usta sude — abl. instr.
nuda — *proelia*-val egyeztetve
30. rerum = vitae
Titiens = Tities
parva minus urbe — abl. qual.
nulli — t. i. sunt
Gabi = Gabii
35. Alba = Alba Longa
suis — sing. gen. *sus*-ból
omine — abl. modi
nil = nihil
altricem non pudet* esse lupam — acc. c. inf.
melius — t. i. *est, ut*
40. quali ave — abl. modi
illam — t. i. *puppim*
pater = Anchises
gnati = Aeneae
trepidus — attr. praed.
pios = pii Aeneae
45. Deci = Decii
secures = consulatus
Caesaris = Augusti
resurgentis Troiae = Romae
50. dixit* *rura pianda* t. i. *esse* — acc. c. inf.
Pergameae vatis = Cassandrae
Ilia telus = Troia
huic cineri = Troiae resurrectae, Romae
55. optima *nutricum* — gen. part.
nostris rebus = nostro imperio
lupa Martia = lupa Martis
exiguo e pectore — abl. separ.
quodcunque *rivi* — gen. part.
60. *hirsuta* cingat *corona* — abl. instr.
ut superbiat — ut fin.
Romani Callimachi = Propertii

65. ingenio meo — abl. modi
inceptis — dat. comm.
diesque = diesque festos
cognomina prisca locorum = originem priscorum locorum
70. sudet — coni. *oportet* mellett

d) *Irodalmi vonatkozás.*

Propertius, kinek a római elégiában *Kallimachus* alexandriai költő *Aetia* c. versgyüjteménye volt a mintaképe és igy méltán nevezte magát római Kallimachusnak, eme költeményével *Augustus* eszméi iránt kivánta illő háláját leróni, de egyúttal a nemzeti hagyományoknak is költői áldozatát bemutatni. Római tárgyú elégiáinak eme bevezető költménye *Róma* alapitásának és ősi történetének előadásával kezdődik, néhány markáns vonással vázolva az ősök tiszteletreméltó puritán erkölcseit és páratlan erényeit, melyek megalapozták *Róma* világraszóló dicsőségét. Majd a régi főváros képének mesteri festése után az ősi istentisztelet nemes egyszerűségének hódol a hálás utód megkapó szavaival és a dicsőség sugaraiból koszorút fon a régi primitiv harci eszközökkel ellátott katonák homlokára. Kis magból pattant ki, fejlődött és terebélyesedett a hatalmas birodalom, mely hazát adott *Trója* hontalan isteneinek és lélekben megerősödve, fiainak önfeláldozó tetteivel megírta történelmének tündöklő lapjait. Nem véletlen, hogy maga *Mars* küldte el dajkának farkasát, jelezni akarván *Róma* isteni eredetét és rendeltetését, melynek nagyrahivatott

jövőjét az istenek a szivükön viselik. Ezt a dicső várost és birodalmat akarja a költő megénekelni, de úgy érezvén, hogy tehetsége fogyatékos gigászi vállalkozásához képest, *Bacchus* segitségéért fohászkodik.

Ludi Actiaci.

(IV. 6)

a) *Szavak.*

vates, is, m. és f., jós, jósnő; költő, költőnő; *a Múzsák papja*
faveo, 2, favi, fautum, kedvez; kegyel, pártol; sint ora faventia sacris, *az ajkak áhitatosan hallgassanak*
cado, 3, cecidi, casum, (el)esik, húll; *áldozatúl esik*
iuvenca, ae, üsző
focus, i, tűzhely; *oltártűz; oltár*
sertum, i, (rendesen: plur.), koszorú
corymbus, i, *repkényfürt*, babérkoszorú
Philetaeus, 3, philetasi
Cyrennaeus, 3, cyrennaei; Cyrennaeus, i = Kallimachos, mert Kyreneben született
ministro,1, *szolgáltat*, juttat
5. costum, i, indiai fűszernövény; *kenőcs;* olaj
mollis, e, lágy, puha; *finom*
blandus, 3, nyájas; megnyerő, *kellemes*
tus, turis, n., tömjén
honor, oris, m., tisztelet; *tiszteletajándék*
laneus, 3, gyapjuból való
orbis, is, m., kör; laneus orbis, (körbefutó) gyapjúszalag
spargo, 3, si, sum, *hint*, szór
lympha, ae, forrásvíz
recens, ntis, friss viruló; *új*
ara, ae, *oltár;* tűzhely

tibia, ae, síp, *fuvola*
Mygdonius, 3, phrygiai (Mygdon Phrygia királya volt)
libo, 1, önt, italáldozatot mutat be
eburnus, 3, elefántcsontból való
cadus, i, kád, *korsó*
procul, messze, *messzire*
fraus, fraudis, f., csel, ravaszság; személyesítve: csaló, *álnok*
aër, aëris, m., levegő; alio sint aëre, *szívjanak más levegőt*
noxa, ae, kár; vétek, bűn; személyesítve: *bűnös*
10. purus, 3, tiszta, *tisztító*
laurea, ae, babérfa; *babérkoszorú*
mollio, 4, nemesít, jobbá tesz; járhatóbbá tesz, (utat) *nyit*
iter, itineris, n., *út;* utazás
Palatinus, 3, palatinusi
referre = canere
aedes, is, f., *templom;* plur.: palota
dignus, 3, *méltó,* érdemes; megillető
favor, oris, m., kegy, jóakarat, pártolás; itt: *ihlet*
duco, 3, xi, ctum, vezet; in nomen ducuntur carmina, *nevének dicsőségére csendüljön a dal*
quaeso, quaesumus (hiányos ige; több alakja nincs), kérlek, kérünk
vaco, 1, üres, megürült; ráér, *figyel*
15. Athamanus, 3, *athaman,* epirusi
portus, us, kikötő, révpart; fugiens portus, *beszögellő kikötő*
sinus, us, mell, kebel; *(tenger)öböl*
condo, 3, didi, ditum, alapít; *elnyel,* -rejt
murmur, uris, n., zsongás, *moraj,* zúgás
pelagus, i, n., tenger
carina, ae, hajó(fenék); Iuleae carinae, *Augustus hajóhada*

nauta, ae, m., *hajós,* tengerész
operosus, 3, szorgalmas, serény; fáradságos; non operosa via, *veszélytelen út*
mundus, i, *világ;* föld, emberiség
coëo, 4, ii (ritkán: ivi), itum, összejön, egyesül; *felsorakozik*
manus, us, f., kéz; csapat, *haderő*
moles, is, f., tömeg, nagyság; nehézség
20. pineus, 3, fenyőfából készült; (navis) pinea, (fenyőfából készült) hajó; moles pinea, *hajóóriások*
remus, i, *evező;* evezőlapát
aequus, 3, egyenlő, *egyforma;* méltányos, igazságos
avis, is, f., madár; *szerencse* (az istenek madárjóslásban megnyilvánuló kegye)
Teucer, 3, trójai (Romulus Aeneas révén trójai származású)
damno, 1, *odaitél,* elitél
Quirinus, i, = Romulus, i; Romulus isteni neve
pilum, i, (hajító)*dárda,* kopja
femineus, 3, női, *asszonyi*
turpis, e, rút, *gyalázatos;* lealázó
ratis, is, f., tutaj, hajó; *hajóhad*
omen, inis, n., előjel, jós-; Jovis omine, *Juppiter védelme alatt*
velum, i, *vitorla;* takaró, lepel
signum, i, jel; jelvény, *zászló*
doceo, 2, docui, doctum, tanít, oktat; doctus 3, vmihez *szokott*
25. acies, ei, vminek éle; csatarend, -sor; *hajóraj*
geminus, 3, *kettős,* iker
luno, 1, félholdalakra görbít
arcus, us, ív, görbület; lunarat in arcus, *holdívvé görbítette*
radius, i, sugár; armorum radiis, *sugárzó fegyverektől*
pictus, 3, festett; ékes, csinos; *csillogó*
tremo, 3, ui, *reszket,* remeg

linquo, 3, liqui, lictum, *elhagy;* hátrahagy
vindex, icis, m. és f., kezes, védelmező, oltalmazó; se vindice, az ő *parancsára*
iratus, 3, haragos, dühös; iratos Notos, *a Notus haragját*
mobilis e, mozdítható, mozgatható; *úszó*
adsto, 1, stiti, mellette áll; *megjelen*
puppis, is, f., hajófar; *hajó*
30. luceo, 2, luxi, fénylik, *ragyog*
obliquus, 3, hajlított, rézsutos, *ferde*
sinuo, 1, hajlít, görbít; in obliquam ter sinuata facem, *ferdén álló fáklyaként három lángcsóvával*
crinis, is, m., haj, *fürt*
collum, i, nyak
solvo, 3, solvi, solutum, old, kioldoz; solutus, 3, *omló*
testudineus, 3, teknősbékából való, *teknőc*
inermis, e, fegyvertelen, *békés*
adspicio, 3, spexi, spectum, (rá)*néz,* tekint
vultus, us, arcvonás, -kifejezés; *tekintet*
egero, 3, gessi, gestum, kivisz, *-hord*
avidus, 3, mohó, kapzsi; *falánk*
rogus, i, máglya
35. flexus, 3, hajlított, csavarodott, *tekerődző*
orbis, is, m., kör; *gyűrű*
serpens, ntis, m. és f., kígyó, *sárkány*
inbellis, e, harciatlan, fegyvertelen; *szelid*
servator, oris, m., *megmentő*, -szabadító
cognitus, 3, ismert, ismeretes
avus, i, nagyatya; *ős*
milito, 1, katonáskodik; *harcol*
40. (h)umerus, i, *váll,* felsőkar
onus, eris, n., súly, teher; hoc onus omne, *eme súlyos tegez*
fretus, 3, *bízó,* bizakodó
prora, ae, a hajó orra; hajó, *hajóhad*

votum, i, fogadalom, fogadás; publica vota, *minden reményét*
defendo, 3, fendi, fensum, *megvéd,* oltalmaz, óv
augur, uris, m., (madár) *jós,* jövendölő
non bene, nem jól, *tévesen*
audeo, 2, ausus sum, merészel, *merészkedik*
princeps, cipis, m., fejedelem; principe te, *mikor éppen te vagy a vezérük*
patior, 3, passus sum, *tűr,* szenved
remigo, 1, evez
ala, ae, szárny; centenis remiget alis, *száz meg száz evezővel repül*
terreo, 2, ui, itum, *megrémít,* -ijeszt
invitus, 3, akaratlan, kényszerített; invito mari, *a tenger akarata ellenére*
labor, 3, lapsus sum, csúszik, sülyed; *tovasiklik*
veho, 3, vexi, vectum, *visz,* szállít
minor, 1, fenyeget; Centaurica saxa minantes, *sziklákat dobáló Centaurusokat*
tignum, i, gerenda
cavus, 3, üres, *csupasz*
experior, 4, pertus sum, megkisérel, -próbál, *tapasztal*
metus, us, félelem, rettegés; *rém*
frango, 3, fregi, fractum, *(meg)tör,* szétzúz
attollo, 3, (föl) *emel,* -egyenesít
excutio, 3, cussi, cussum, *kiüt,* -ver
pudor, oris, m., szégyen, gyalázat; *szégyenérzet*
committo, 3, misi, missum, összeköt, megütközik; committe rates, *kezd meg a tengeri csatát*
temporis auctor, az idő megszabója
lauriger, era, erum, babért tartó
rostrum, i, orr, a hajó orra; Iulia rostra, *a római hajókat*
pharetra, ae, *tegez,* nyiltartó
pondus, eris, n., súly; *tartalom*
consumo, 3, sumpsi, sumptum, felhasznál, elkölt; consumit in arcus, *kilődözi íjjával*

fides, ei, hűség, adott szó, bizonyság; fide, *ígérete szerint*
poena, ae, bűn, büntetés; poenas dare, *meglakol*, bűnhődik
sceptrum, i, kormánybot, *királyi pálca*
astrum, i, csillag, csillagzat; Idalium astrum, idaliumi csillag, *Venus-csillag* (Idalium város Cyprus szigetén, hol Venusnak temploma volt)
60. sanguis, inis, m., *vér;* vérrokonság, származás
prosequor, 3, secutus sum, *kisér*, követ
cantus us, ének, dal, *kürtszó*
marinus, 3, tengeri; marinae deae, Nereidák
plaudo, 3, si, sum, *tapsol*, tetszést nyílvánit
liber, libera, liberum, szabad; circa libera signa, *a szabadság zászlai körül*
cymba, ae, *csónak*, sajka
nitor, 3, nisus (nixus) sum, támaszkodik; törekszik; male nixa, *hiába bízva magát*
fugax, acis, futó, szaladó; *menekvő*
morior, 3, mortuus sum, meghal; non moritura, *aki nem akart meghalni*
65. mulier, eris f., nő, *asszony*, feleség
ante, azelőtt, *előbb*
Actius, 3, actiumi
traho, 3, traxi, tractum, húz, von; hinc traxit, innen nyerte, *innen erednek*
sagitta, ae, nyíl; missa sagitta, *kilőtt nyíl*
posco, 3, poposci, követel, kíván, *áhítozik*
70. placidus, 3, szelid, békés; *andalító*
exuo, 3, ui, utum, *levet*, -tesz
candidus, 3, ragyogó; fehér, *fehérbe öltözött*
convivium, i, lakoma, vendégség; convivia, *vendégsereg*
lucus, i, berek, liget, erdő; mollis lucus, *árnyas liget*
blanditia, ae, hízelgés, nyájaskodás;
fluo, 3, xi, ctum, folyik; blanditiae fluant rosae, *csüngjenek le rózsák hízelegve*

fundo, 3, fudi, fusum, (ki)önt, dob, szór; pass. *ömlik*
prelum, i, sajtó, *prés*
elido, 3, lisi, lisum, kiüt, -ver; (ki)*sajtol*
lavo, 1, lavi, lavatum (lotum), fürószt, mos; *átitat*
spica, ae, kalász; sáfrány, *sáfrányolaj*
Cilissus, 3, ciliciai
75. potus, 3, részeg, mámoros
inrito (irrito) 1, (fel)ingerel; ingenium potis inritet poetis, *lelkesítse a költőt az ihlet mámorával*
fertilis, e, termékeny, termékenyítő, soles fertilis esse, *te szoktad megtermékenyíteni*
paludosus, 3, mocsaras, vizenyős; *mocsarak közt lakó*
memoro, 1, megemlékszik; *el nem feled*
servio, 4, servivi (servii), servitum, szolgál; itt: *zeng*
Sycambri, orum, germán nép az alsó Rajnánál
Cephea Meroë, Cepheus aethiopiai király országa (Meroë sziget a Nilus felső szakaszán)
fuscus, 3, sötétbarna, *fekete*
serus, 3, *késő*, késői
confiteor, 2, fessus sum, *beismer*, -vall
foedus, eris, n., *szerződés, szövetség*
80. reddo, 3, didi, ditum, *visszaad*, -térít
pharetra, ae, tegez, nyiltartó
parco, 3, peperci (ritkán: parsi), parcitum és parsum, megkímél, -takarít; *meghagy*
Eous, 3, keleti; pharetris Eois, *Kelet íjászainak*
differo, differre, distuli, dilatum, széthord; szétválaszt, oszt; *rábíz*
tropaeum, i, diadaljel; *diadal*
gaudeo, 2, gavisus sum, örül, *örvend*
sapio, 3, sapii, íze van, izlik; eszmél, *érez*
bustum, i, *sír*, sírdomb
licet, 2, licuit, licitum est, szabad, lehet; ire licet, *szabad az út*

85. patera, ae, csésze; patera, carmine ducere, *poharazással, dalolással kihúzni*
donec, míg, amíg
in(i)icio, 3, ieci, iectum, bedob, *rávet*
radius, i, *sugár*, fénysugár
dies, ei, nap; itt *sol* helyett: *kelő nap*

b) *Fordítás.*

A múzsák papja áldozatot mutat be: az ajkak áhitatosan hallgassanak
S essen áldozatúl egy üsző oltártüzem előtt.
Versenyezzen a római (költészet) koszorúja Philetas repkényfürtjével,
És szolgáltasson cyrennaei vizet az urna.
Adjatok finom kenőcsöt és kellemes tömjént tiszteletajándékúl,
És fusson háromszor az oltár körül gyapjuszalag.
Hintsetek rám forrásvizet és az új oltárra
Öntsön az elefántcsont fuvola phrygiai korsókból dalt italáldozatúl.
Távozzatok messzire, álnokok, szívjanak más levegőt a bűnösök:
A tisztító babérkoszorú új utat nyit a költőnek.
Múzsa, énekeljük meg Apollo palatinusi templomát:
A tárgy, Calliope, méltó az ihletedre.
Caesar nevének dicsőségére csendüljön a dal s míg Caesárt
Megéneklem, Apollo, kérlek, magad is figyelj.

Van Phoebusnak egy az athaman partokba beszögellő kikötője,
Hol a tengeröből elnyeli a Jón-tenger moraját,
Ezen a tengeren van Augustus hajóhadának actiumi emlékoszlopa,
Fogadalmat tevő hajósoknak veszélytelen út.
Ide sorakozott fel a világ hadereje: a tengeren álltak
A hajóóriások, de evezőiknek nem kedvezett egyforma szerencse.
Az egyik hajóhad a trójai Quirinusnak volt odaitélve,
Mely asszonyi kézzel gyalázatosan dárdákat vetett:
Eminnen Augustusnak duzzadt vitorlájú hajóhada Juppiter védelme alatt
S már győzelemhez szokott honi zászlai.
Nereus végül a hajórajokat kettős holdívvé görbítette,
S a sugárzó fegyverektől csillogva reszketett a víz.
Mikor Phoebus elhagyva †*a parancsára* álló Delost,
(Mert eddig tűrte a Notus haragját az egyetlen úszó sziget)
Megjelent Augustus hajója fölött és új láng
Ragyogott ferdén álló fáklyaként három lángcsóvával.
Nem hordott nyakába omló hajfürtöket

Teknőc-lantjának békés dalához,
Hanem olyan volt a tekintete, amilyennel
a pelopsi Agamemnont nézte,
És a falánk máglyára hordta a dórok
táborát.
Vagy amikép megölte a gyűrűkben tekeŕőd-
ző pythói
Sárkányt, amelytől féltek a szelid Múzsák.
Majd megszólalt „oh, Alba-Longából szárma-
zó világmegmentő,
Augustus, kit nagyobbnak ismernek Hector-
hoz hasonló őseidnél,
Győzzél a tengeren: a szárazföld már a tiéd,
érted harcol íjjam
S neked kedvez a vállamon (függő) eme
súlyos tegez.
Szabadítsd meg rettegésétől hazádat, mely
†*oltalmadban* bízva, most
Hajóhadadba helyezte minden reményét.
Ha ezt nem véded meg, falaink jósa,
Romulus
Tévesen látta* †† *a palatinusi madarak útját.*
Ime, túlságosan közel merészkednek evezőik-
kel: lealázó* a latinokra,
Hogy††, mikor éppen† *te vagy a vezérük, a
hullámok tűrik* (hátukon) a királyi vitor-
lásokat.
És ne rémitsen meg, hogy a hajóhad száz-
meg száz evezővel repül:
†*A tenger akarata ellenére* siklik tova.

Hogy pedig oldalaik sziklákat dobáló Centaurusokat visznek,
Tapasztalni* fogod, hogy†† *(azok) csupasz gerendák és festett rémek.*
Az ügy megtöri vagy emeli a katona erejét;
Ha az nem igazságos, szégyenérzete kiüti a fegyvert (kezéből).
Ütött az óra, kezdd meg a tengeri csatát: én, ki megszabtam az időt,
Vezetni fogom babért tartó kezemmel a római hajókat."
Szólt és tegzének tartalmát kilődözte ijjával:
Ijja után (hatásban) rögtön Caesar dárdája következett.
Róma győz Phoebus igérete szerint: a nő meglakol:
Királyi pálcája eltörve úszik a Jón-tengeren.
De Caesar atya a Venus csillagról álmélkodik:
„Isten vagyok, íme, véremnek a bizonysága."
Triton kürtszóval kiséri és valamennyi tengeri
Istennő tapsolt a szabadság zászlai körül.
Amaz hiába bízva magát egy menekvő csónakra, a Nilus felé tart,
Ez az egy (maradt számára), aki nem akart meghalni a rendelt napon.
Az istenek helyesebben (tették)! micsoda diadalmenet volna egyetlen asszony,
Azokon az útakon, amelyeken előbb Jugurthát húrcolták végig?

Innen erednek az actiumi Phoebus emlékei, mert az ő
Egyetlen kilőtt nyíla tíz hajót pusztitott el.
A harcról eleget zengtem: lantra áhitozik már a győzedelmes Apolló
És az andalító kartánchoz leveti fegyverzetét,
A fehérbe öltözött vendégsereg vonúljon most be az árnyas ligetbe,
És csüngjenek le rózsák hizelegve nyakamra.
Ömöljék a falernusi préssel sajtolt bor
S itassa át hajamat ciliciai sáfrányolaj.
Lelkesítse a Múzsa a költőt az ihlet mámorával:
Bacchus, te szoktad Phoebust megtermékenyíteni.
Amaz ne feledje el a mocsarak közt lakó sycamberekről zengeni,
Emez énekelje meg Meroet és Cepheus fekete birodalmát,
Ez adjon elő a parthusokról, akik szerződésben későn ismerték* be ††(vereségüket),
Adják csak vissza a római jelvényeket, nem sokára a magukéit fogják kiszolgáltatni.
Vagy ha Augustus meg is fog hagyni valamit Kelet íjászainak,
Bízza csak rá fiaira azt a diadalt.
Örvendj, Crassus, ha érzel valamit a fekete fövényben,
Az Euphratesen át szabad az út sírodhoz.

Igy húzom majd ki az éjszakát poharazással, dalolással, míg
A kelő nap rá nem veti sugarait boromra.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

faventia *sacris* — dat.
cera = tabula cerata (más kiadásban *cera* helyett *sera* fordúl elő)
5. *blandi turis* honores — gen. explic.
focum circa — anastrophe
lymphis — abl. instr.
Mygdoniis cadis — abl. separ.
fraudes = fraudatores
noxae = noxii
10. vati — dat. comm.
referemus = cantabimus
Caesaris = Augusti
canitur — ált. alany
15. Iuleae carinae = classis Augusti
votis — abl. causae
non operosa — litotes
coiere = coierunt; sync.
20. altera classis = Antonii Cleopatraeque
Quirino = Romulo
feminea acta *manu* — abl. instr.
hinc — t. i. *ibat*
Augusta rates = rates Augusti
Iovis *omine* — abl. modi
vincere *docta* — part. coni.
25. lunarat = lunaverat, sync.
picta tremebat — attr. praed.
Delon = Delum; gör. acc.
mobilis una — t. i. insula
puppim super — anastrophe
30. solutos — part. coni.
sed quali vultu = sed tali vultu, quali
35. Pythona — gör. acc.
timuere = timuerunt; sync.

lyrae = Musae
servator — voc.; app.
Longa ab Alba — abl. orig.
arcus — t. i. *Apollinis*
40. ex umeris — t. i. *pendens*
hoc onus omne — t. i. *sagittarum*
prorae tuae — dat. *inponere* mellett
prorae = navi
Romulus *augur* — app.
45. remis — abl. instr.
prope — adverb.
audent prope = audent appropinquare
turpe — t. i. *est*
principe te — abl. abs. manc.
fluctus pati — acc. c. inf.
centenis remiget *alis* — abl. instr.
50. experiere = experieris; sync.; fut. prim.
tigna cava et pictos metus — t. i. *esse*
subest = est
ego *temporis auctor* — app.
laurigera manu — abl. instr.
Iulia rostra = Romanas naves
55. post arcus — t. i. *Apollinis*
fide — abl. modi
fracta vehuntur — attr. praed.
60. cantu — abl. instr.
marinae deae = Nereides
illa = Cleopatra
hoc unum — t. i. *relictum ei est*
iusso die — abl. temp.
femina = Cleopatra
iusso — t. i. *ab Augusto*
non moritura — app. *illa*-hoz
65. di melius — t. i. *fecerunt*
ante — adverb.
szórend: eius una missa sagitta decem
rates vicit
70. candida convivia = candidi convivae;
abstr. pro concr.

blanditiaeque rosae = blandaeque rosae
praelis Falernis — abl. instr.
perque lavet — tmesis
inritet *poëtis* — dat.
Meroën — gör. acc.
confessum — t. i. *se devictum esse*
signa Remi = signa Romana
sua — t. i. *signa*
pharetris = pharetratis
ire licet = iter liberum est
patera — abl. modi
carmine — abl. modi
dies = sol

d) *Irodalmi vonatkozás.*

Propertius a Kr. e. 31-ben aratott *actiumi* győzelem emlékére *Augustus* által alapított ötödéves ünnep negyedik évfordulójára írta eme magas szárnyalású elégiáját. Mint áldozó pap mutatkozik be, hálát adva *Apollónak, Augustus* istenének, hogy segitségével *Octavianus* le tudta verni a *Cleopatrával* szövetkezett *Antoniust*. A költő áldozata: a küzdelem lefolyásának magasröptű elbeszélése, melyben örök emléket állít a római fegyverek dicsőségének. Előadása szerint, ahogy *Cleopatra* vitorlásai felvonúlnak, *Apolló* nyomban segítségére siet *Octavianusnak*, a későbbi *Augustusnak*, ki az ő serkentésére indúl támadásra és csikarja ki a diadalt. Az elégia a költőkhöz intézett felhivással fejeződik be, kiket arra buzdít, hogy örökítsék meg az utókor számára a római történelem dicsőséges fejezeteit.

Juppiter Feretrius.

(IV. 10.)

a) *Szavak.*

aperio, 4, perui, pertum, feltár, kinyít; causas aperire, *eredetét fejtegetni*
trini, ae, a, három-három
recipio, 3, cepi, ceptum, *leszed*, -vesz
adscendo, 3, scendi, scensum, felmegy, hág; magnum iter adscendo, *nagy útnak vágok neki*
non iuvat, nem esik jól, *nem szívelem*
iugum, i, bérc; facile iugum, *könnyen járható hegyorom*
5. imbuo, 3, bui, butum, bemárt; rátanít, -szoktat; tu imbuis exemplum, *te mutatsz elsőnek példát*
palma, ae, kéz; pálma(fa); *dicsőség*
exuvio plenus, zsákmánnyal telve
redeo, 4, ii, (ivi), tum, *visszatér*, -jön
Caeninus, 3, caeninai
peto, 3, petivi (petii), petitum, rárohan, megtámad; portas petens, *a kapuk ellen törő*
everto, 3, verti, versum, feldönt; in eversum equum, *lebukó lovára*
cuspis, idis, f., vminek a hegye; (hajító) *dárda*
fundo, 3, fudi, fusum, (ki)önt; elűz; *leterít*
Herculeus, 3, herkuleszi (Acron Hercules utódának tartotta magát)
ductor, oris, m., vezető, *vezér*
10. horror, oris, m., borzalom, iszonyat; *rém*
spolium, i, zsákmány, az ellenségről leszedett fegyverzet
(h)umerus, i, *váll;* felsőkar
audeo, 2, ausus sum, mer, *merészel*
Quirinus, i, Romulus isteni neve
sanguis, inis m., *vér;* életerő

siccus, 3, száraz; non sanguine sicca, *vértől borítva*
cavus, 3, üres, üreges; *öblös*
libro, 1, mérlegel; lenget, *forgat*
spiculum, i, vminek hegye; nyíl, *dárda*
turris, is, f., torony; *vártorony*
occupo, 1, elfoglal; occupat ante, *megelőz*
ratus, 3, kiszámított; *érvényes*
15. hodie, ma, a *mai napon*
victima, ae, *áldozat;* áldozati barom
corruo, 3, rui, összeroskad, -dől; (áldozatúl) *esik*
voveo, 2, vovi, votum, (ünnepélyesen) *fogad,* felajánl
parens, ntis, m., atya, anya: plur, szülők; urbis virtutisque parens, *a város hős atyja*
suesco, 3, suevi, suetum, (meg)szokik
apricus, 3, verőfényes, napsütötte; aprico Lare, *szabad ég alatt*
frigidus, 3, *hideg,* fagyos
eques, itis, m., lovas, lovag; *harcos*
frenum, i, plur.: freni és frena, orum, zabla, fék; frenis aptus, *lóratermett*
aptus, 3, alkalmas; illő
aratrum, i, eke; aptus aratris, *ügyes szántóvető*
20. galea, ae, sisak
hirsutus, 3, *bozontos,* borzas
como, 3, compsi, comptum, összeállít, rendbeszed, megfésül; pass. *ékeskedik*
lupinus, 3, farkasbőrből való
iuba, ae, *sörény;* sisakforgó, taréj
pictus, 3, festett, *ékes,* cifra
induco, 3, duxi, ductum, bevezet ; *bevon*
fulgeo, 2, si, fénylik, *ragyog,* tündöklik
parma, ae, (kis kerek) pajzs
pyropus, i, bronz
praebeo, 2, ui, itum, nyújt, *szolgáltat*
caedo, 3, cecidi, caesum, *levág,* -szúr
balteus, i, és balteum, i, öv, *kardkötő,* -szíj

lentus, 3, *szívós,* tartós; közömbös
insequor, 3, secutus sum, követ, *következik;* üldöz
caedes, is, f., *megölés,* -gyilkolás
labor, oris, m., munka, fáradalom; laboris erat, *nehéz feladat volt*
25. sonus, i, hang, hangzás; belli sonus, *harcizaj*
iugerum, i, egy hold
vetus, eris, régi, *ősrégi,* agg
aureus, 3, aranyból való, *aranyozott*
sella, ae, szék
bucina, ae, *kürt,* tárogató
30. canto, 1, dalol, énekel; *harsog*
os, ossis, n., csont
arvum, i, szántóföld, mező, *rét*
meto, 3, (perf. nincs), messum, arat, *kaszál*
portae arx = porta arcis, várkapú
colloquium, i, beszélgetés; colloquium dare, *párbeszédet folytatni*
fretus, 3, bízó, bizakodó ; *elbizakodott*
aries, etis, m., (faltörő) kos
pulso, 1, kopogtat, zörget; *dönget*
ahenus (aënus), 3, ércből való; cornu ahenum, *ércorr*
vinea, ae, astromfedél, *védőtető*
tego, 3, texi, tectum, (be)*fed,* -takar
opus, eris, n., mű, munka; *ostrommű*
35. melior, ius, jobb, *tanácsosabb*
concurro, 3, curri (cucurri), cursum, összecsődül; *összecsap*
campus, i, mező; *nyilt tér*
mora, ae, haladék, késedelem
fio, fieri, factus sum, lesz, válik vmivé; nec mora fit, *haladéktalanúl*
planus, 3, sík, lapos; planum, i, síkság, *sík*
sisto, 3, stiti és steti, statum, állít, helyez
gradus, us, lépés; gradum sistere, *kiállni*
Latius, 3, latiumi
iuvo, 1, iuvi, iutum, segít; Latias iuvere

manus, *a latiumi (római) kezére jártak*
deseco, 1, secui, sectum, levág, -metsz
cervix, icis, f., nyak, nyakszírt; itt: *fej*
lavo, 1, lavi, lavatum (lotum), fürőszt, *öntöz;* mos
traiicio, 3, ieci, iectum, *átkel,* -gázol
arceo, 2, arcui, elzár, -rekeszt; távoltart, *visszaver*
40. iacto, 1, hány-vet; *kérkedik*
rectus, 3, egyenes; e rectis rotis, az egyenes kerekekről, a kocsiról; *kocsija robogása közben*
fundo, 3, fudi, fusum, (ki)önt; elűz, -kerget; *vet*
gaesum, i, dárda
virgatus, 3, sújtásos, *csíkos*
maculo, 1, beszennyez, foltossá tesz; pass. (be)*szennyeződik*
braca, ae, nadrág
torquis (torques), is, m. és f., *nyaklánc;* virágfűzér
incido, 3, cidi, cisum, bevág, -vés; *átvág*
decido, 3, cidi, *leesik,* -hull
uncus, 3, *hajlított,* görbe
gula, ae, *torok,* gége
45. condo, 3, didi, ditum, elrejt, -raktároz; itt; *felfüggeszt*
ferio, 4, üt, ver, *levág,* -mészárol
seu, *vagy,* akár
fero, ferre, tuli, latum, *elhoz,* -visz
ara, ae, oltár, *templom*
superbus, 3, büszke, kevély; *pazar*

b) *Fordítás.*

Most Juppiter Feretrius eredetét kezdem majd fejtegetni
És a három vezérről leszedett háromféle fegyverzetet.

Nagy útnak vágok neki, de a dicsőség erőt önt belém:
Nem szívelem a könnyen járható hegyoromról szedett virágkoszorút.
Romulus, te mutatsz elsőnek példát erre a dicsőségre
És zsákmánnyal telve térsz vissza az ellenségtől,
Abban az időben, mikor a kapuk ellen törő caeninai Acront
Dárdáddal győzelmesen leterited lebukó lovára.
Hercules utóda, Acron, a caeninai vár vezére,
Egykor réme volt határaidnak, Róma.
Aki itt Quirinus válláról zsákmányt merészelt remélni,
Maga adózott (vele), még pedig vértől borítva.
Meglátja ezt, amint az öblös vártorony előtt dárdáját forgatja,
Romulus és megelőzi érvényes fogadalmával:
„Juppiter, a mai napon áldozatodúl fog esni Acron."
Fogadta és csakugyan Juppiternek zsákmányúl esett.
Igy szokott győzni a város hős atyja,
Aki hidegben is elviselte a szabad ég alatt való táborozást.
Ugy lóratermett harcos, mint ügyes szántóvető volt,

És farkasbőr sisakján bozontos sörény ékeskedett.
Pajzsa nem ragyogott, bronzzal ékesen bevonva:
Levágott ökör szolgáltatott szívós kardkötőt.
De Cossus következik a veiibeli Tolumnius megölésével,
Mikor (nehéz) feladat volt a veiibeliek legyőzhetése,
Míg nem (terjedt) a Tiberisen túl a harci zaj, utoljára (nem esett) áldozatúl
Nomentum és az elfoglalt Cora három holdnyi (területe),
Oh, ősrégi veiibeliek, valaha ti is alkottatok országot,
A ti fórumotokon is ott állt az aranyozott szék:
Most a közömbös pásztor falai közt kürt
Harsog és csontjaitok közt rétet kaszálnak.
Veii vezére éppen a várkapú fölött állt
És elbizakodva városából párbeszédet folytatott,
S míg a faltörő kos ércorrával döngette a falat,
Hol hosszú védőtető fedte az odavitt ostromművet,
Cossus így szólt: „bátor embernek tanácsosabb nyilt téren összecsapni.“
Mindketten haladéktalanúl kiállnak a síkra,
Az istenek a latiumi kezére jártak, Tolumnius levágott

Feje vérével öntözte a római lovát.
Claudius az átkelt ellenséget visszaverte a Rhenustól,
Mikor hazahozta belga pajzsát az óriási vezérnek,
Virdomarusnak. Ez azzal kérkedett, hogy magától a Rhenustól származott,
S híres arról, hogy kocsija robogása közben vetett dárdát,
†Miután vérrel *szennyeződött csíkos nadrágja,*
Átvágott torkáról leesett hajlított nyaklánca.
Most a templomban három fegyverzsákmány van felfüggesztve: a Feretrius eredete az,
Hogy vezér a vezért biztos előjel alapján levágja kardjával;
Vagy (pedig), mivel a legyőzöttnek fegyvereit saját vállukon hozták el,
Erről nevezték el Juppiter Feretrius pazar templomát.

c) *Nyelvtani magyarázatok*

e facili iugo — abl. separ.
primae palmae — gen. obi.
exuvio plenus — abl. con.
quo — t. i. *tempore;* abl. temp.
Acronta — gör. acc.
victor — app.
cuspide fundis — abl. instr.
ductor — app.
horror erat — nom. praed.
Quirini = Romuli
ipse dedit — t. i. *spolia*
non sicca — litotes
librantem — part. coni.

occupat *ante* — adverb.
15. spolium — nom. praed.
20. inducto pyropo — abl. causae
laboris = magni laboris
25. belli sonus — t. i. *ferebatur*
ultima praeda — t. i. *erat*
vestro foro = *in* vestro foro
30. metunt — *metuntur* helyett
fretus — attr. praed.
cornu pulsabat *aheno* — abl. instr.
35. melius — t. i. *est*
di = dei
Latias = Romanas
iuvere = iuverunt; sync.
Romanos equos = equum Cossi
sanguine lavit — abl. instr.
40. relata — t. i. *est*
sanguine — abl. causae
45. condita — t. i. *sunt*
omine certo — abl. modi
ferit *ense* — abl. instr
suis umeris — abl. instr.

d) *Irodalmi vonatkozás.*

A költő *Juppiter Feretrius* nevének eredetét fejtegeti és ennek kapcsán vázolja a római történelemben szereplő három *spolia opima* történetét. Az első Romulus nevéhez fűződik, ki *Acron* caeninai királyt sajátkezüleg ölte meg. A másodikat *A. Cornelius Cossussal* hozzák kapcsolatba, ki párviadalban megölte *Lars Toluraniust, Veii* királyát. A harmadik *M. Claudius Marcellust* illeti meg, ki nemcsak legyőzte a kelta insubereket, hanem vezérüket, *Virdomarust* is megölte. Annak a győztes fővezérnek, ki ellenfelét sajátkezüleg meg-

ölte, joga volt a zsákmányolt fegyverzetet hordozható állványon (feretrum) *Juppiter* templomába vitetni és az istennek felajánlani. *Propertius* költeményének befejező részében a *Feretrius* elnevezést előbb tévesen a *ferire* igével hozza öszefüggésbe, majd a *ferre* igével, mely utóbbi felfogás annál helytállóbb, mivel a *feretrum* szó is ebből az igéből származik.

Cornelia.

(IV. 11.)

a) *Szavak.*

desino, 3, sivi (sii), situm, felhagy; megszűnik; bevégez, -fejez
urgeo, 2, si, sürget, szorongat; desine urgere, *ne háborgasd*
sepulc(h)rum, i, (sírbolt); sírkő, -emlék; itt: *síri nyugalom*
pando, 3, pandi, passum, szétterjeszt; kitár; *kinyit; pass.* kinyilik
infernus, 3, alsó, *alvilági*
funus, eris, n., temetés, temetési kiséret; *halott*, holttest
exoro, 1, (ki)kér, megengesztel; non exoratus, 3, *kérlelhetetlen*
adamas, antis, m., acél; bilincs; itt: *acélkapú*
5. fuscus, 3, sötétbarna, *fekete*
aula, ae, udvar; vár, palota; itt: *ország*
nempe, valóban, bizonyára, természetesen ; *ámde*
surdus, 3, süket, tompa, *érzéketlen*
bibo, 3, bibi, (potum), iszik, beszív; *beissza*
superi, orum, felső hatalmak, *égiek*
portitor, oris, m., *révész*, vámszedő

aes, aeris, n., érc, réz, bronz; itt: *obolos*

obsero, 1, *elzár*, reteszel

luridus, 3, (halvány) *sárga*, halálsápadt

rogus, i, máglya, umbrosus rogus, *gyepes sírhant*

tuba, ae, trombita; maesta tuba, *gyászharsona*

subdo, 3, didi, ditum, *aládug*, -tesz

10. detraho, 3., traxi, tractum, lehúz; *elragad*

lectus, i, ágy, fekhely; *ravatal*

fax, facis, f., fáklya; fax inimica, *égő fáklya*

caput, itis, n., fej; itt: *test*

coniugium, i, *házasság*, nász

currus, us, kocsi; *diadalkocsi*

avus, i, nagyatya, ősapa, *ős*

prosum, prodesse, profui, *használ*, előnyére szolgál

pignus, oris, n., zálog; pignora tanta, három gyermekem; *annyi záloga*

num, vajjon, hát

inmitis, e, *könyörtelen*, kérlelhetetlen

en, íme, *lám*

digitis quinque, öt újjal, *félkézzel*

levo, 1, *fölemel;* elvisz, -vesz

onus, eris, n., súly, *teher*

15. damno, 1, kárhoztat, elitél; damnatae noctes, *kárhozottak éjszakája*

vadum, i, gázló, zátony

lentus, 3, szívós, hajlékony; lassú, lomha

palus, udis, f., mocsár; vada lenta paludes, *lassú, tespedő folyók*

inplico, 1, plicavi, plicatum és plicui, plicitum, besző, -bonyolít; *körülfon*

unda, ae, hab, hullám; *víz*

inmaturus, 3, éretlen, *korai*, fiatal

noxius, 3, káros; bűnös, *bűnnel terhelt*

mollis, e, lágy, puha; gyöngéd, *kegyes*

ius, iuris, n., jog, igazság; *ítélet*

urna, ae, veder; *szavazóveder*, hamvveder

20. sortior, 4, sortitus sum, *kisorsol*, sorsot vet

vindico, 1, számot tart vmire, törvényesen követel; *itéletet mond*
os, ossis, n., csont; ossa, *porai*
pila, ae, labda; teke, *golyó*
adsideo, 2, sedi, sessum, mellette ül
sella, ae, szék
intentus, 3, megfeszített; figyelmes; intento foro, *a feszülten figyelő hallgatóság előtt*
moles, is, f., tömeg; *szikla*
vaco, 1, üres, ráér; szünetel, *felhagy*
taceo, 2, tacui, tacitum, hallgat, nem szól; *megáll*
orbis, is, m., kör; *kerék*
fallax, acis, ámító, csalárd, *csalóka*
25. peto, 3, petivi (petii), petitum, kér; fölkeres, *fogad*
iaceo, 2, iacui, *fekszik*, hever
tacitus, 3, hallgatag, csendes, *néma*
labor, 3, lapsus sum, lecsúszik, sülyed
catena, ae, bilincs, béklyó; lapsa catena, *lazán megláncolva*
sera, ae, *zár*, retesz
fallo, 3, fefelli, (meg)csal, rászed; *hazudik*
soror, oris, f., testvér, *nővér*
avitus, 3, nagyatyai; *ősi*, régi
tropaeum, i, *diadal*(jel), győzelmi jel
decus, oris, n., dísz, ékesség; *dicsőség*
30. maternus, 3, anyai
exaequo, 1, egyenlővé tesz; egyenlő vkivel, *fölér*
Libo, onis, Cornelia anyjának, Scriboniának családneve
titulus, i, cím; titulis suis, *dicsőségük emlékein* (az ősök szobrainak talapzatán jegyezték fel hivatalaikat és érdemeiket)
fulcio, 4, fulsi, fultum, támaszt, támogat; gyámolít; pass. támaszkodik, *nyugszik*
fax, facis, f., fáklya
cedo, 3, cessi, cessum, enged, hátrál; *helyt ad*

praetexta, ae, bíborszegélyű tóga

maritus, 3, házassági; fax marita, *nászfáklya*

vincio, 4, vinxi, vinctum, (meg)köt, *övez*

accipio, 3, cepi, ceptum, fölvesz, befogad; összefog, *kontyba köt*

vitta, ae, kötő, szalag; *főkötő*

35. iungo, 3, iunxi, iunctum, (meg)köt, kapcsol; iungor tuo cubili, *házasságra lépek veled*

discedo, 3, cessi, cessum, eltávozik, -költözik; *elválik*

lapis, idis, m., kő, *sírkő*

nupta, ae, *hitves*, feleség

testor, 1, bizonyít, tanúsít; *tanuúl hív*

vereor, 2, veritus sum, *tisztel*, fél

tondeo, 2, totondi, tonsum, (meg)nyír; tonsa, *rabszolgaként* (a hadifoglyok haját lenyírták)

Perseus, i, Macedonia királya, kit Aemilius Paulus Macedonicus legyőzött

proavus, i, nagyapa, szépapa; *ős*

simulo, 1, szinlel; simulare pectus, *vitézségével kérkedik*

40. frango, 3, fregi, fractum, tőr, zúz, *porba dönt*

censura, ae, a polgárok erkölcsei fölött őrködő hivatal; *tiszta erkölcs*

mollio, 4, puhit, bágyit; *meglazit*

labes, is., f., esés, bukás; *botlás*, ballépés

erubesco, 3, rubui, elpirul, szégyel; *szégyenpadra ültet*

focus, i, tűzhely; *család*

exuviae, arum, zsákmány; ellenségtől elvétt fegyverzet; exuviis tantis, *ilyen dicső családnak*

damnum, i, kár, veszteség, *ártalom*

imitor, 1, utánoz, követ; pars imitanda, *utánzásra méltó tag*

45. muto, 1, változtat; pass. *megváltozik*

aetas, tatis, f., kor; *élet*

crimen, inis, n., vád, panasz; *bűn, vétség;* sine crimine, *ártatlan*

vivo, 3, vixi, victum, *él,* életben van
insignis, e, kiváló, jeles; *szeplőtlen*
sanguis, inis, m., vér; leges a sanguine ductas, *véremből sarjadt törvényeket*
iudex, icis, m., *bíró,* itélő; bíráló
austerus, 3, fanyar; *szigorú,* komoly
tabella, ae, szavazó táblácska; *itélet*
50. turpis, e, rút, gyalázatos, ocsmány; *tisztességéből veszitő*
adsessus us, mellette való ülés; *társaság*
tardus, 3, lassú: *megpihenő*
funis, is, m., kötél; movere fune, *kötelen vontatni*
Cybebe = Cybele, phrygiai istennő, a nagy természet anyja
turritus, 3, *tornyos, tornyosuló*
committo, 3, misi, missum, *rábíz,* -hagy
reposco, 3, *visszakövetel,* -kér
exhibeo, 2, hibui, hibitum, szolgáltat, nyújt; táplál
vivus, 3, élő, lobogó: exhibuit vivos focos, *fölélesztette a tüzet*
carbasus, i, f., plur. carbasa, orum, lenszövet, gyolcs; *lenruha*
55. caput, itis, n., fej; dulce caput, *drága lelkem*
laedo, 3, si, sum, (meg)sért, -bánt; *elkeserít*
fatum, i, végzet, halál; nisi fata, *halálomon kívül*
querel(l)a, ae, panasz, *zokogás*
defendo, 3, fendi, fensum, (meg)*véd,* oltalmaz
gemitus, us, sóhajtás, *sóhaj*
nata, ae, leány
dignus, 3, méltó; *illő*
60. increpo, 1, crepui, crepitum, hangzik; zúg, kiált; *elsír*
emereo, 2, merui, meritum, és emereor, 2, meritus sum, *kiérdemel,* érdemet szerez
generosus, 3, előkelő, nemes
vestis,is, f., ruha, takaró; generosos vestis

honores, a ruha előkelő kitüntetését, *bíborszegélyű dísz-stólát*
sterilis, e, terméketlen, meddő; *gyermektelen*
rapina, ae, zsákmány, préda; *elrabolt atás*
levamen, inis, n., enyhülés, könnyebbülés; *vigasz*
condo, 3, didi, ditum, elrejt, lezár; pass. *lezárul*
lumen, inis, n., fény, világosság; *szem*
65. gemino, 1, megkettőztet; sellam geminare curulem, *kétszer ülni a curulisi székben*
rapio, 3, rapui, raptum, *elragad*, -rabol
specimen, inis, n., bizonyság, példakép, minta; eszménykép
nascor, 3, natus sum, születik; nata, *születésednél fogva*
paternus, 3, atyai; censurae paternae, *atyád censori hivatalának*
teneo, 2, tenui, tentum, tart; fac teneas, (tedd meg, hogy) *tarts ki*
series, ei, rend, *sor*, sorozat
fulcio, 4, fulsi, fultum, (meg)támaszt, *támogat*
cymba, ae, sajka, *csónak*
70. augeo, 2, auxi, auctum, növel, gyarapít; aucturis tot meis, *ha enyéim közül annyian pótolhatják majd*
femineus, 3, asszonyi, női; feminei triumphi, *az asszony diadalának*
merces, mercedis, f., díj, bér, *jutalom*
emeritum rogum, a ravatalt (halottat), amint megérdemelte, *a halottat érdeme szerint*
liber, libera, liberum, szabad; *szabadon megnyilatkozó*
fama, ae, hír, hírnév; *vélemény*
commendo, 1, ajánl, *rábiz*
nati, orum, gyermekek
pignus, oris v. eris, n., zálog, biztosíték; communia pignora, *kölcsönös szerelmünk záloga*

cinis, eris, m., hamu
spiro, 1, lehel, lélegzik; *él*
inustus, 3, el nem égett
75. fungor, 3, functus sum, végez, teljesít; eljár vmiben
vicis (gen.; nom. hiányzik), m., változás, váltakozás; hivatal, kötelesség; fungere maternis vicibus, végezd az anya kötelességét, *légy helyettem anyjuk*
collum, i, nyak; collo ferre, *keblén melengetni*
turba, ae, csoport, tömeg, *raj*
osculum, i, csók
fleo, 2, flevi, fletum, *sír*, sirat
adi(i)cio, 3, ieci, iectum, *hozzácsatol*, -ad
onus, eris, n., súly; *teher*
doleo, 2, ui, (doliturus), *fájlal*, fájdalmat érez
testis, is, m. és f., tanú, bizonyság; sine testibus illis, *ne (tedd) az ő jelenlétükben*
80. siccus, 3, száraz, *könnytelen*
fallo, 3, fefelli, csal, rászed, *ámít*
gena, ae, (rendesen: plur.), *arc*, pofa
fatigo, 1, (ki)fáraszt, -merít; kínoz, gyötör; quas de me fatiges, *amelyeken miattam emészted magad*
somnium, i, álom; *álomkép*
facies, ei, *arc*, ábrázat
reddo, 3, didi, ditum, visszaad; *visszatükröz*
secretum, i, titkos hely; magánosság
simulacrum, i, kép, *képmás*
respondeo, 2, spondi, sponsum, *felel*, válaszol
iacio, 3, ieci, iactum, dob, vet, hajít; *kiejt* (szót)
85. adversus, 3, átellenes, ellenkező, más
muto, 1, változtat, cserél
lectus, i, ágy, fekhely; adversum mutarit ianua lectum, *ha az ajtó egy másik asszony ágyát mutatja*
cautus, 3, óvatos, *bizalmatlan*
noverca, ae, mostoha (anya)

torus, i, *kerevet*, pamlag
captus, 3, *elragadtatott*, megnyert
mos, moris, m., szokás, erkölcs; vestris moribus, *szerény modorotoktól*
nimis, szerfölött, *túlságosan*
confero, ferre, tuli, collatum, összehoz, -gyűjt; *elhalmoz*
90. offensa, ae, megütődés, *sértés*
libera verba, szabadon hangoztatott szavak; *nyilt dicséretek*
contentus, 3, *megelégedett*, kielégitett
maneo, 2, nsi, nsum, *marad*, megmarad
tanti ducere, annyira (meg)becsülni
disco, 3, didici, tanul, tapasztal, megtud
sentio, 4, sensi, sensum, érez; discite sentire, *igyekezzetek megérteni*
senecta, ae, *öregség*, aggkor
caelebs, ibis, nőtlen; *özvegy*
vaco, 1, üres, ment, szabad vagyok; nec vacet ulla via, ne hiányozzék egyetlen út sem, *használjatok fel minden utat-módot*
95. detraho, 3, traxi, tractum, elvon, *megtagad*
accedo, 3, cessi, cessum, hozzálép, -járúl; *tetéz*
proles, is, f., gyermek, magzat, nemzedék; prole mea, *gyermekeim körében*
iuvat me, jól esik, *örömét leli*
senex, senis, öreg, vén
et bene habet (se res), és ez így van jól
lugubris, e, gyászos, siralmas, szomorú
sumo, 3, sumpsi, sumptum, fölvesz; lugubria sumere, *gyászruhát ölteni*
ex(s)equiae, arum, *temetés*, gyászmenet
caterva, ae, csoport, sokaság; itt: *család*
causa, ae. ok; ügy, *védőbeszéd*
peroro, 1. elbeszél, előad; perorata est, *véget ért*
surgo, 3, surrexi, surrectum, felállít, -egyenesít; felállt, *előáll*

100. pretium, i, ár, érték; *érdem*, jutalom
rependo, 3, pendi, pensum, visszafizet, *viszonoz*
humus, i, f., talaj, föld; grata humus, *hálás alvilág*
pateo, 2, patui, *nyitva áll*, nyitva van
mereo, 2, merui, meritum és mereor, 2, meritus sum, megérdemel, érdemet szerez; merendo, *érdemeimmel*
honoratus,3, tekintélyes, tiszteletben álló; *dicső*
veho, 3, vexi, vectum, szállít, visz; pass. *jut*

b) *Fordítás.*

Ne háborgasd, Paullus, könnyeiddel síri nyugalmamat:
Nem nyílik ki a halál kapuja semmi könyörgésre.
Ha a halottak egyszer már beléptek az alvilági törvények (birodalmába),
Kérlelhetetlen acélkapuk zárják el útjukat.
Esdeklésed meghallgatja a fekete ország istene:
Ámde érzéketlen partjai nem isszák be könnyeid.
Az ima megindítja az égieket; mihelyt a révész megkapta obolosát,
Elzárja egy sárga kapu a gyepes sírhantot.
Igy szólaltak meg a gyászharsonák, mikor az aládugott
Égő fáklya elragadta testemet a ravatalról.
Mit használt nekem Paullussal kötött házasságom, mit őseim diadalkocsija.

Vagy jó híremnek annyi záloga?
Vajjon Cornelia létemre kevésbé könyörtelennek találtam a Párkákat?
Lám, (csak annyi) teher vagyok, amennyit félkézzel fel lehet emelni.
Kárhozottak éjszakája, ti lassú, tespedő folyók,
És amelyik víz csak körülfonja a lábomat,
Korán, de mégsem bűnnel terhelten juthattam ide:
Hozzon itt az atya kegyes ítéletet árnyam fölött.
Vagy ha valami más bíró, Aeacus, ül a felállított szavazóvedernél,
Mondjon itéletet poraimra a kisorsolt golyóval:
Üljenek mellette testvérei és Minos széke mellett
Az Eumenidák szigorú serege† *a feszülten figyelő hallgatóság előtt.*
Sisyphus, hagyj fel a sziklával, álljon meg Ixion kereke,
Érje el Tantalus ajka a csalóka vizet,
A kegyetlen Cerberus ma egyetlen árnyat se fogadjon
S feküdjék lazán megláncolva† *a néma zár mellett.*
Magam emelek szót magamért. Ha hazudok, büntetésül a nővérek
Átkozott vedre szorítsa vállamat.

Ha valakinek dicsőségére szolgált őseinek diadalaival szerzett hírneve,
Afrikai országok beszéljenek numantiai őseimről;
Egyik csoportjuk anyai ágon felér a Libókkal,
S mindkettejük háza dicsőségük emlékein nyugszik.
Majd, mikor bíborszegélyű tógám helyt adott a nászfáklyáknak,
Kontyba kötött hajamat másféle főkötő övezte,
Házasságra lépek veled, Paullus, hogy majd csak így váljak el tőled:
Sírkövemen olvassák,** hogy†† egymagadnak *voltam hitvese,*
Tanuúl hívom*, Róma, őseimnek általad tisztelendő hamvait,
Kiknek szobrai alatt, Africa, rabszolgaként görnyedsz,
S azt, aki téged, Perseus, bár ősödnek, Achillesnek, vitézségével kérkedtél,
És hazádat, †*holott Achilles volt az ősöd,* porba döntötte,
Hogy†† *én* a tiszta erkölcs törvényét *nem lazítottam meg,* és egyetlen
Botlásommal *sem ültettem szégyenpadra* családunkat.
Cornelia ilyen dicső családnak sem volt ártalmára.

Sőt a nagy háznak utánzásra méltó tagja volt.
Életem sem változott meg, végig ártatlan maradt :
Szeplőtlenül éltünk a két fáklya között,
A természet véremből sarjadt törvényeket szabott elém,
Hogy ne válhassak jobbá a birótól való félelmemben.
Bármilyen szavazó urna vessen rólam szigorú itéletet :
Egyetlen nő sem veszít tisztességéből az én társaságomban,
Még te sem, Claudia, ki a megpihenő Cybelét köteleden vontattad,
A tornyos istennő ritka szolgálójaként,
Még az sem, akinek, mikor Vesta visszakövetelte a rábizott (szent) tüzet,
Fehér lenruhája föléleszte a tüzet.
Téged sem keserítettelek el, drága lelkem, Scribonia anyám :
Mit szeretnél* raitam †† *változtatni* halálomon kívül ?
Anyám könnyzápora és a város zokogása magasztal engem,
S Caesar sóhaja is védelmezi hűlt poraimat.
Leánya elsíria*, hogy ††*nővére illően élt,*
S látom*, hogy†† az istennek (Augustusnak) *megeredtek könnyei.*
Mégis kiérdemeltem a bíborszegélyű díszstólát.

S elraboltatásom nem történt gyermektelen házból.
Te, Lepidus és te, Paullus, halálom után vigaszom :
A ti karjaitokban zárultak le szemeim.
S láttam*, hogy†† *fivérem kétszer ült* a curulisi székben.
Abban az időben, mikor consul lett, ragadta el nővérét (a halál).
Leányom, születésednél fogva atyád censori hivatalának eszményképe,
Példámat követve, tarts ki egyetlen férj mellett.
S (unokák) sorával támogassátok a családot: akkor csónakomat szívesen
Oldom el, †ha *enyéim közül annyian pótolják majd* halálomat.
Ez az asszony diadalának végső jutalma,
Ha a szabadon megnyilatkozó közvélemény érdeme szerint magasztalja a halottat.
Most reád bízom gyermekeimet, kölcsönös szerelmünk zálogait:
Eme gondom hamvaimmal el nem égve él.
Légy helyettem anyjuk, apjuk: enyéimnek
Ezt a raját egészen neked kell kebleden melengetned.
Ha a síró (gyerekeknek) csókot adsz, csatold hozzá az anyjukét is:
Az egész háznép terhe most a tieddé kezd válni.

S ha valamit fájlalni akarsz, ne (tedd) az ő jelenlétükben ;
Ha betoppannak könnytelen arccal, ámítsd csókjaiddal.
Legyen elég neked, Paullus, a (sok) éjszaka, amelyeken miattam emészted magad,
S állandóan az én arcomat visszatükröző álomképeid:
És mikor titokban képmásomhoz szólsz,
Ejtsd úgy ki, mintha egy-egy szóval felelnék reá.
Ám, ha az ajtó mégis egy másik (asszony) ágyát mutatja,
S egy mostoha ül bizalmatlanúl az én kerevetemen,
Helyeseljétek és tűrjétek, gyermekeim, atyátok házasságát:
Szerény modorotoktól elragadtatva fog kezet nyújtani.
Anyátokat se dicsérjétek túlságosan: ha elhalmozzátok az előbbit
Nyiltan dicséretekkel, sértésnek veszik majd.
Akár ha rám gondolva, úgy marad, megelégedve árnyammal,
És annyira megbecsüli* †† *hamvaimat*,
Már most igyekezzetek megérteni, hogy†† *közeledik öregsége*.
S használjatok fel minden útat- módot özvegy (atyátok) gondozására.
Ami tőlem megtagadtatott, tetézze a ti éveiteket:

Leljen* Paullus abban örömet, hogy†† gyermekeim körében *öregszik meg.*
És ez így van jól: mint anya sohasem öltöttem gyászruhát:
Egész családom az én temetésemre jött el.
Védőbeszédem véget ért. Álljatok elő tanuimúl ti, akik sirattok,
Míg életetek érdemeit viszonozza a hálás alvilág.
Az erénynek az ég is nyitva áll: legyek méltó érdemeimmel arra,
Hogy poraim dicső őseimé mellé jussanak.

c) *Nyelvtani magyarázatok.*

desine = noli
intrarunt = intraverunt; sync.
funera = mortui
exorato adamante — abl. mat.
stant = sunt
5. te *orantem* — app.
rogos = sepulchrum
cecinere = cecinerunt; sync.
10. lecto — t. i. *funebri;* abl. separ.
currus — t. i. *triumphalis*
pignora tanta = liberi
inmites habui — obi. praed.
Cornelia — app.
digitis quinque — abl. instr.
15. damnatae noctes = noctes damnatorum
inmatura — app.
non noxia = insons; litotes
pater hic. = dominus huius loci; Pluto
20. ossa = cineres
iuxta — t. i. *eum*
corripere — imp. pass.

Tantaleo ore — abl. rei eff.
25. tacita sera — abl. abs. mane.
sororum = Danaidum
decori — dat. fin.
30. altera vitta = vitta matronalis
35. tuo cubili — dat. comm.
nupta fuisse legar: nom. c. inf.
tibi — dat. auct.
Perseu — voc.
proavi Achillis — app.
simulantem — part. coni.
pectus = virtutem
40. tuas domus = tuam patriam
proavo Achille — abl. abs mane.
exuviis = tropaeis
45. aetas = vita
sine crimine = insons
totast = tota est
insignes — attr. praed.
iudicis — gen. obi.
metu — abl. causae
50. adsessu meo — abl. causae
movisti *fune* — abl. instr.
Cybeben = Cybelen
rara ministra — app.
vel cui = vel illa, cui
55. dulce caput — voc.; app.
quid mutatum — t. i. *esse;* acc. c. inf.
fata = mortem
defensa et = et defensa sunt
sua nata = Julia
60. deo = Augusto
facta — t. i. *est*
meum levamen — app.
65. geminasse = geminavisse; sync.
quo tempore = eo tempore, quo
rapta — t. i. *est*
filia = Aemilia
tu nata — app.

cymba — t. i. Charonis
mea fata = me mortuam
emeritus rogus = emeritae rogus
communia pignora — app.
haec cura = cura horum
fungere — imperat.
adice matris — t. i. *oscula*
sine testibus illis — t. i. *doleas*
siccis genis — abl. modi
sat = satis
responsurae — t. i. *mihi*
mutarit = mutaverit ; sync.
sederit *cauta* — attr. praed.
paternum = patris vestri
capta *vestris moribus* — abl. rei eff.
priori — t. i. *matri*
memor — t. i. *mei*
tanti duxerit — gen. pretii
cineres duxerit* *esse meos* — acc. c. inf.
venturam (esse) senectam — acc. c. inf.
caelibis ad curas — gen. obi.
prole mea — abl. causae
(se) esse senem — acc. c. inf.
et bene habet — t. i. *se res*
mater — app.
tota caterva — t. i. *liberorum*
grata — t. i. *erga bonos*
humus = Orcus
patuit — perf. gnom.
merendo — gerundium
cuius ossa = ut mea ossa
honoratis avis (dat.) = ad honoratos avos

d) *Irodalmi vonatkozás.*

Propertius ezt az elégiát, mely a római irodalom legszikrázóbb ékköveihez tartozik, *Lucius*

Aemilius Paullus élete virágában elhúnyt hitvesének, *Corneliának* emlékére írta, gyászba borúlt férjének és három árvájának vigasztalásáúl. A *Scipiók* és *Libók* ősi nemzetségének sarja, *P. Cornelius Scipio* és *Scribonia* leánya volt. Anyja utóbb *Augustus* második felesége lett s *Cornelia* így féltestvére volt *Iuliának, Augustus* leányának. Idősebbik fia, *Lucius Aemilius Paullus,* később *Augustus* unokájával, az ifjabb *Iuliával* házasságot kötött. A Kr. e. 16-ban történt megrendítő haláleset,mely egy mintaszerű, boldog családi életet borított fel, pazar ihlettel ajándékozta meg a költőt, ki talán soha nem hallott szárnyaló szavakban siratja el a római nő eszményképét. Nem csoda, hogy *Scaliger,* a XV. század híres humanistája a költeményt „regina elegiarum"-nak nevezte el. Az elégia tartalmilag is tökéletesen megfelel a költő kitűzött céljának. Magát az elköltözöttet szólaltatja meg benne, hogy közvetlen szavaival annál könnyebben férkőzzék be szivünkbe, hol *Propertius* örök helyet biztosított önmagának és hősnőjének. *Cornelia* elmondja az elégiában, hogy a halál országából nincs ugyan visszatérés, de legalább biztos benne, hogy az alvilág bírái nem itélhetik el, mert nemes származásához méltó életet folytatott és sem őseire, sem pedig szűkebb családjára nem hozott soha szégyent. Most az a kivánsága, hogy gyermekei az ő példáját kövessék és férjének szíve ne teljék meg csordultig gyásszal és bánkódással az ő korai halála miatt. Megható szavakkal köti családjának lelkére a

kölcsönös gyöngédséget, megértést és ragaszkodást, hogy virúljon, virágozzék és tűzhelye körül zavartalan boldogság lakozzék. Igy olyan boldog lesz halálában, amilyen boldog volt életében is.

E füzet tartalma:

Sextus Propertius